

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 18.

Onsdagen den 17 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets utlåtande nr 24, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; andra lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarna, dels ock i södra och mellersta delarna av riket; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av villkoren för lån från Norrbottens nybyggnadslånefond m. m.; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående internationell överenskommelse om ett världsspråk.

Föredrogs herr *Lindhagens* anhållan att få till hans excellens herr ministern för utrikes ärenden eller, i hans frånvaro, till hans excellens herr statsministern framställa spørsmål i anledning av den vid behandlingen av folkförbundets rådsfråga uppkomna utrikespolitiska situationen.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakarande spørsmål finge framställas.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 25, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka.

*Om
ändringar i
pilsnerdricks-
försäljnings-
förordningen.*

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 54 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson* och nr 60 i andra kammaren av

Första kammarens protokoll 1926. Nr 18.

Om
ändringar i
pilsnerdricks-
försäljnings-
förelördningen.

(Forts.)

herr *Anderson* i Storegården hade hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta, att nedanstående paragrafer i kungl. förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka skulle erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

1. Tillstånd — — — Konungens befallningshavande.
2. Ansökan — — — rörelsen. Över gjord ansökan inhämta Konungens befallningshavande yttranden i stad av magistrat samt å landet av kommunalnämnd och kommunalstämma. Dessa yttranden böra, *i vad de avse landsbygden*, innehålla bestämt till- eller avstyrkande med angivande av skälen därför.

I Stockholm — — — ej tillämpning.

3. Har ansökning *om försäljningsrätt å landsbygden blivit avstyrkt av båda de kommunala myndigheter, som i ärendet hörts*, må densamma ej bifallas.

§ 13.

1. Tillstånd — — — 1 oktober.
2. Vill någon — — — rörelsen.
3. Över ansökning — — — skälen därför; och *skall, därest ansökningen tillstyrks av någondera av de kommunala myndigheter, som i ärendet hörts, magistrat eller kommunalnämnd* tillika avgiva yttrande, huruvida särskilda föreskrifter för utskänkningens bedrivande anses nödiga.

I Stockholm — — — ej tillämpning.

4. Har ansökning blivit avstyrkt, *i Stockholm av stadsfullmäktige och å annan ort av båda de kommunala myndigheter, som i ärendet hörts*, må densamma ej bifallas.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 54 av herr *Johan Bernhard Johansson* och II: 60 av herr *Anderson* i Storegården, om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Anledningen till att denna motion framkommit är den, att motionärerna önskade, att det spörsmål, som i motionen avhandlas, måtte ånyo upptagas till behandling i samband med den nya försäljningsförelördningen. Då det nu upplysts att proposition härom ej kommer till denna riksdag förstår jag, att utskottet icke i år velat gå närmare in på frågan utan avstyrkt densamma, och för min del skall jag icke nu framställa yrkande. Jag vill emellertid framhålla den synnerliga önskvärdheten av att denna fråga upptages till behandling i sammanhang med nu pågående utredning angående ny försäljningsförelördning.

Då nu emellertid utskottet fallit tillbaka på sin gamla ståndpunkt ber jag få säga, att den omständigheten, att nuvarande bestämmelse tillkommit genom kompromiss, givetvis icke bör utesluta rätten för den, som icke godkänner denna kompromiss, att påyrka sådan ändring i förhållandena, som kunna anses nödiga och nyttiga. Det är dock att märka, att denna kompromiss genomfördes, trots att såväl kommerskollegium som länsstyrelserna i sina yttranden bestämt motsatt sig lagen och avstyrkt förslaget.

Utskottet säger vidare, att praktiska olägenheter av nu rådande ordning icke kunnat påvisas. Det är dock så, att åtskillig smyghandel förekommer, just därför att möjlighet till utövande av lagliga rättigheter under myndigheternas tillstånd och kontroll icke förefinnes, och att sådant icke kunnat komma till stånd beror på, att majoritet icke alltid kunnat uppdrivas hos båda de kommunala myndigheter, som ha att uttala sig i ärendet. För en länssty-

relse, som har att svara för ordningens upprätthållande, är det mången gång till fördel att kunna få en försäljningsrättighet anordnad med vederbörligt tillstånd och under myndighets kontroll; därigenom motarbetas bäst den smyghandel, som på sina håll förekommer. En länsstyrelse har skyldighet att svara för ordningen, och med den erfarenhet samt allmänna insikt om det tungt vägrande ansvar som den äger, bör det icke vara någon risk att i sådana fall, där blott endera av de kommunala myndigheterna givit sitt tillstyrkande, överlämna avgörandet åt länsstyrelsen. Den ständiga skärpning av restriktionerna, som på senare tid företagits, har icke alltid varit till nytta utan snarare tvärtom, och vad det nu gäller pilsnerdricka, kan det knappast sägas, att det är en nykterhetsfråga utan en ordningsfråga, där en länsstyrelse bör hava medinflytande.

*Om
ändringar i
pilsnerdricks-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)*

Jag har som sagt icke nu något yrkande; frågan torde återkomma, och jag har nu velat uttala en förväntan, att Kungl. Maj:t vid den fortsatta utredningen av en ny försäljningsförordning även tager detta av mig i motionen berörda spörsmålet i övervägande, och jag hänvisar i övrigt till den motivering, som återfinnes i motionen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 6 § 2 mom. lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.

*Ang.
kyrkoherdes
rätt att söka
transport.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 35, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Pehrsson* i Göteborg m. fl. hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta, att 6 § 2 mom. i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster den 9 december 1910 skulle få följande ändrade lydelse:

»Kyrkoherde må ej på grund av egen ansökan uppföras på förslag till prästerlig tjänst, därest han icke vid ansökningstidens slut under minst tre år, räknat från tillträdet, innehafte den kyrkoherdetjänst, vartill han senast blev befordrad.»

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Rogberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Herr Rogberg: Kyrkoherde får icke på grund av egen ansöknings uppföras på förslag till annan prästerlig tjänst, med mindre han i fem år innehafte den befattning, från vilken han söker transport. Nu har motionären föreslagit en förkortning av denna tid från 5 till 3 år. Tidrymden av 3 år gällde enligt 1883 års författning angående tillsättande av prästerliga tjänster, men under förarbetena till nu gällande lag uttalade justitieministern till statsrådsprotokollet 1909, att kyrkoherdars transportansökningar vore en allvarlig olägenhet och att de följaktligen borde i någon mån hämmas, i följd varav justitieministern föreslog en förlängning av den tid, under vilken kyrkoherde skulle hava innehafte sin befattning, innan han finge söka annan prästerlig tjänst. Emellertid uppkom snart fråga om en återgång till 1883 års lagstiftning vid kyrkomötet, och 1920 års kyrkomöte beslöt för sin del en skrivelse till Kungl. Maj:t

*Ang.
kyrkoherdes
rätt att söka
transport.*

(Forts.)

däri kyrkomötet påpekade, att den numera genomförda löneregleringen för prästerskapet innebar, att den tidigare ojämnheten i prästerskapets avlöningar i avsevärd mån blivit undanröjd och att följaktligen den strävan till bättre ekonomiska villkor, som tidigare kunnat åsyftas med transporter, numera jämförelsevis sällan torde förekomma. Däremot var det möjligt, att personliga skäl kunde föranleda en kyrkoherde att önska annan befattning, och dessa personliga skäl behövde icke nödvändigt vara personliga skäl från hans sida, utan kunde jämväl vara skäl från församlingens sida: En kyrkoherde kunde möta svårigheter vid utövande av sin befattning i den församling, där han vore satt, men kunde åter hava möjlighet att på ett bättre sätt fullgöra sin kallelse i en annan församling. Denna kyrkomötets skrivelse remitterades till vederbörande myndigheter, vilka i allmänhet ställde sig välvilliga eller åtminstone icke ovilliga till kyrkomötets tanke, men Kungl. Maj:t vilade på saken. Detta föranledde en motionär att vid 1924 års riksdag upptaga frågan. Men då förklarade lagutskottet, att utskottet förväntade, att Kungl. Maj:t under den närmaste tiden skulle slutbehandla ärendet, följaktligen avstyrkte utskottet, och i enlighet härmed föll även riksdagens beslut. Tiden gick och Kungl. Maj:t gjorde ingenting för lagens ändring, och detta synes hava föranlett förra årets kyrkomöte att för sin del besluta sådan ändring i gällande lag, att tidrymden 5 år förkortades till förutvarande 3 år. Nu säger utskottet härtill endast, att med hänsyn till det läge, vari den av motionären väckta frågan enligt utskottets redogörelse befinner sig, saknar utskottet för närvarande anledning frånträda den ståndpunkt, som utskottet och för övrigt även riksdagen intog år 1924. Enligt min uppfattning är en sådan optimism, i förhållande till Kungl. Maj:t här, alltför stor. Jag finner alla skäl föreligga för ett bifall till motionen, som otvivelaktigt innehåller praktiska fördelar. Även om Kungl. Maj:t inom eklelesiastikdepartementet — en sak varom jag icke äger säker kännedom — skulle relativt vara överhopad med arbete, så är nu en åtgärd för ett avslutande av detta ärende ingalunda tidkrävande, och den granskning, som lagförslaget erhåller hos lagrådet, bör icke heller taga någon anmärkningsvärd tid. Denna sak är fristående i förhållande till annan kyrkolagstiftning, och då den för övrigt alltigenom är sådan, att den utan vidare kan bifalias, har jag ansett mig böra inom utskottet hemställa om bifall till motionen och får jag, herr vice talman, hemställa att kammaren måtte besluta i enlighet med motionen.

Herr Åkerman: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Den föregående ärade talaren har så utförligt och sakrikt lagt fram hela detta spörsmål, att jag icke behöver trötta kammaren med att ytterligare redogöra för det. Då lagutskottet så sent som 1924 tagit ställning till ärendet, ha vi icke kunnat och icke heller velat nu intaga någon annan ståndpunkt. Vi veta, att ärendet är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, och jag hemställer alltså om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om kvinnas
behörighet till
klockar-
befattning.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kvinnor att söka och innehava klockarbefattning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 36, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Pehrsson* i Göteborg hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att kvinnor måtte erhålla rätt att söka och innehava klockarbefattning och för riksdagen framlägga förslag därom.

*Om kvinnas
behörighet till
klockar-
befattning.*
(Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Klefbeck* och fru *Östlund*, vilka yrkat, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Herr **Klefbeck**: Jag skall icke hålla någon lång predikan, då detta ärende är av jämförelsevis ringa betydelse.

Klockarinstitutionen, som det rör sig om, är ju en institution, som kan sägas hava överlevat sig själv. Den var ursprungligen någon slags betjäntsyrssla åt kyrkoherden, men dit hörande ärenden ha numera överflyttats på andra tjänstemän. På landsbygden är denna syssla vanligen förenad med skollärare- eller organisttjänster eller med bådadera eller ock med kyrkosångartjänsten. De andra uppdragen äro det väsentliga, de som giva vederbörande något egentligt arbete. Klockarsyrsslan är mer en gammal relik, och för dem, som på landsbygden innehava densamma, kan den knappast sägas medföra något egentligt arbete, ingenting att tala om åtminstone. Den bibehålles i alla fall till namnet. Därmed är den olägenheten förenad, att när en kvinna vill söka en förenad organist-, klockare- och skollärartjänst, måste hon söka tillstånd hos Kungl. Maj:t för att få detta. Hon är utan vidare berättigad att söka skollärare- och organisttjänster, men icke klockartjänster, utan måste för dem hava särskild dispens. Frågan är ju icke av någon egentlig betydelse, men man tycker det är litet lustigt, att för en syssla utan egentlig betydelse man skall behöva söka tillstånd, men alls icke för att få de andra sysslorna, som ha betydelse. Inom städerna, Stockholm i synnerhet, har klockarinstitutionen övergått till att bli en skrivbiträdesbefattning. Jag kan icke heller förstå, varför icke en kvinna skulle kunna få söka en sådan befattning.

Då nu i allmänhet riksdagen gått in för att olika slag av ämbeten skola upplåtas åt kvinnor, ha vi reservanter även ansett, att i fråga om denna lilla syssla det skulle kunna bli ett liknande förhållande. Andra kammaren har redan 1892 uttalat sig för förslaget, och riksdagen har 1910 skrivit i ämnet.

Jag skall icke hålla på längre, jag har endast ansett mig böra, i konsekvens med riksdagens förut intagna ståndpunkt, yrka bifall till reservationen.

Herr **Åkerman**: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag. Med den ställning jag för min personliga del intager till frågor sådana som denna, behöver jag icke försäkra för kammaren, att det ingalunda finnes någon ovillighet från min sida mot att kvinnor skulle få innehava dessa befattningar. Jag tror också, att det var ganska stora sympatier i allmänhet inom utskottet för motionen, men att vi stannade vid det förslag som här föreligger, det beror helt och hållet på formella skäl, som herrarna återfinna i utlåtandet. Saken är i olika sammanhang föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och vi tyckte då det var olämpligt blanda oss i detta. Jag får därför, herr vice talman, yrka bifall till utskottets förslag sådant det nu föreligger.

Herr **Rogberg**: Då jag i utskottet deltagit i behandlingen av detta ärende, har jag ansett mig kunna ansluta mig till reservationen, ehuru detta av en tillfällighet icke blivit antecknat. De formella skäl, som i betänkandet upptagits

Om kvinnas
behörighet till
klockar-
befattning.
(Forts.)

och vilka föranlett utskottet att ställa sig avvisande, vill jag icke draga fram, de äro icke av större betydelse, och jag vill ej påstå, att själva frågan är av så stor betydelse, men låt vara att frågan, såsom den förste talaren också framhöll, är jämförelsevis ringa. Men mig förefaller det vara ganska onödigt, att i ärendet, när en kvinna väljes till en klockarbefattning, kvinnan skall behöva gå dispensvägen till Kungl. Maj:t. Ansökningen blir ju där i de flesta fall bifallen. Vad tjänar omgången till? Denna sak är så pass ringa och har så ringa sammanhang med övriga frågor angående kvinnas tillträde till prästerliga tjänster, att kammaren enligt min mening utan tvekan bör kunna bifalla reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Lindhagen: När jag såg detta betänkande, kom det för mig, huru långsamt utvecklingen i själva verket går. År 1910 beslöt riksdagen på motion av mig en skrivelse just i denna fråga. Jag var stolt och glad över detta beslut, därför att det fattats i kamp mot biskop Billing, som satt till alla klutar, för att motionen skulle avslås. Nu har ärendet legat i 16 år, och fortfarande säger utskottet, att det är beroende på utredning, och därför kan man icke skriva någonting. Jag tycker verkligen, att när utredning i denna lilla fråga pågått i 16 år, är tiden mogen för riksdagen att på nytt påminna Kungl. Maj:t, att han icke glömmor bort denna lilla sak, och därför förenar jag mig med reservanterna.

Fröken Hesselgren: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

När jag först började intressera mig för socialpolitiken, ansåg jag det såsom något oerhört, att Robert Owen under 13 år fått i engelska parlamentet kämpa för sina barnalagar. Då jag här om dagen höll en föreläsning om denna sak, sade jag att det förvånade mig inte längre ett enda dugg, med den erfarenhet jag nu hade av riksdagsarbetet och av den tid det där kan taga för även så enkla frågor som denna att komma fram till någon lösning. Även om nu herrarna i känsla för denna tradition tycka, att saken gärna kan fortsätta att utredas så borde hänsyn till allt det besvär och den kostnad, som det förorsakar Kungl. Maj:t, kunna inverka. Under de sista 10 åren 1916 till 1925 ha inte mindre än 157 ansökningar av detta slag behandlats av Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t har godkänt dem alla, så när som på 5; således ett ganska betydande arbete för Kungl. Maj:t, och det i en sak som jag tror alla människor äro på det klara med att det är rimligt och riktigt, att den beviljas. Det torde ej finnas något verkligt skäl, att särställa dessa tjänster, i synnerhet då riksdagen redan tagit ett så stort steg som att låta kvinnorna i allmänhet få söka statstjänster. Jag skall därför, herr vice talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pauli: Jag är väsentligen förekommen av fröken Hesselgren. Men jag skall tillåta mig att liksom hon framhålla, att kammaren gärna kan taga hänsyn till Kungl. Maj:t. Det har påpekats av utskottets ärade ordförande, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst på denna fråga. Det är ju gott och väl, men varför skall Kungl. Maj:t behöva ha sin uppmärksamhet fäst på alla dessa dispensansökningar, när de i nästan vartenda fall beviljas av Kungl. Maj:t? Det förefaller mig vara »missbrukad regeringskraft», om jag så får säga, att på detta sätt vidhålla en anordning, som är fullkomligt onödigt samt förorsakar tidsspillan och besvär. När man ser, att majoriteten av här i statistiken nämnda kvinnliga befattningshavare erhållit klockare- och organistbefattning genom dispens, förefaller det mig vara ett utslag av vanligt sunt förnuft, om riksdagen här toge sig för att bifalla reservationen, även om det skulle kunna riktas en och annan formell invändning där-

emot med hänsyn till, att saken på ett eller annat sätt är beroende på utredning. Liksom en föregående ärad talare tror jag, att denna fråga mycket väl kan tagas ut ur utredningssammanhanget, och då den förefaller mig ligga så enkelt till, att kammaren utan betänklighet borde kunna gå med på den omedelbart, ber jag att få tillstyrka bifall till reservationen.

*Om kvinnas
behörighet till
klockar-
befattning.
(Forts.)*

Efter det överläggningen ansetts härmer slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Klefbeck* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående avskaffande av nu föreskrivna val för tillsättning av komminister- och kapellpredikantstjänster.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 4 § handelsbalken. *Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.*

Genom en den 22 januari 1926 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 52, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g om ändrad lydelse av 17 kap. 4 § handelsbalken.

Häri genom förordnas, att 17 kap. 4 § handelsbalken i dess lydelse enligt lagen den 13 maj 1921 (nr 228) skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Är gäldbunden man död, och haver någon försträckt penningar, eller varor, till hans begravning; det skall först gäldas, sedan det gods avskilt är, som

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

förr är sagt. Därnest den kostnad, som å egendomens uppteckning skäligen gjord är sedan läkarelön, läkedom och föda under den dödas sista sjukdom, deras arvode, som honom däri skött hava, så ock borgenärs kostnad för gäldenärens försättande i konkurs, betjänters och tjänstehjons lön för sista året, annan arbetares dagspenning eller avlöning, den där ej stått inne längre än sex månader efter förfallodagen, samt sådan begravningshjälp eller för de tre sista månaderna upplupen sjukhjälp eller livränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgiva. Vad nu är stadgat om förmånsrätt för arbetares avlöning äge ock tillämpning i avseende å skadestånd, som i händelse av obehörigt avskedande eller arbetsavtals hävande må tillkomma arbetaren i stället för avlöning, som skulle med förmånsrätt utgått. Innestår hos arbetsgivare viss del av arbetares lön till säkerhet för arbetarens fullgörande av sina skyldigheter, äge arbetaren för sålunda innestående lön enahanda förmånsrätt som nu angående arbetares avlöning är sagd, evad fordringen stått inne längre eller kortare tid.

Därefter — — — — — sägs.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1926 men skall icke äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde tidigare meddelats.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herr *Hederstierna*, som med instämmande av herrar *J. O. Karlsson*, *Nilsson* i Antnäs och *Christenson* i Södertälje på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Hederstierna**: Herr talman! Denna Kungl. Maj:ts proposition och första lagutskottets hemställan om bifall till densamma förefaller vid första påseendet synnerligen behjärtansvärd, men om man undersöker saken närmare, är den till sina följder mycket vittgående i praktiken, och i teorien också kanske.

Det är för närvarande så, att arbetare hava förmånsrätt att få ut sina löner i tre månader. Nu föreslår Kungl. Maj:t, att denna tid av tre månader skall utsträckas till sex månader, och det kan man ju med fog säga, att denna utsträckning av förmånsrätten till av arbetare intjänta löner förefaller att vara ett ganska ofarligt stadgande. Men i själva verket är det alldeles motsatsen. Till en början är det att märka, att det finns ett prejudikat från högsta domstolen, att om man har en förmånsrätt, så lever den, även om förmånsrätten övergår till annan person än den som från början erhållit densamma. Med andra ord, en arbetare som har fordran på grund av arbetslön, kan överlåta denna fordran på annan person, och i alla fall kan denna nya person, som övertagit fordran, göra den gällande med förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs. Detta klara prejudikat har visat sig hava ganska betänkliga följder i praktiken. Det kan gå så, och faktiskt har det gjort så, att, om en stor arbetsgivare känner sig ekonomiskt svag och icke kan betala sina arbetare, så kan han gå till det penninginstitut, som stött honom och fortfarande vill hjälpa honom, och vidtala detta institut eller denna bank, vilken den än må vara, att betala arbetarnas fordringar. Det kan den med lugn göra, ty om det blir konkurs, så är detta en fordran med förmånsrätt, som skall gå ut före inteckningar. Och en person, som har fordran genom inteckning enligt gravationsbevis, kan icke beräkna att få ut den förmånsrätt gravationsbeviset utvisar, utan arbetslönerna hava förmånsrätt i tre månader och, om propositionen går igenom, i sex månader. Det är uppenbart, att ett sådant här prejudikat är

av synnerligen farlig beskaffenhet och rubbar fastighetskrediten avsevärt. Men det är icke nog med detta, utan det står helt generellt i lagen, att alla arbetslöner hava tre månaders förmånsrätt. Jag har ingenting emot själva principen. Jag finner det för min del alldeles riktigt, att, om en arbetare nedlagt arbete på en produktion, säg, av en fastighet t. ex. så är det alldeles i sin ordning, att han får ut sin lön, innan fastigheten på grund av inteckning säljes, ty han har så att säga en del i denna fastighet. Men den lön han bevakar kan vara intjänt på ett helt annat håll, och det finns redan rent praktiskt underlag för detta mitt påstående.

Det var en person, som ägde ett stort sågverk i Norrland. Han ägde därjämte en villa utanför Stockholm. Han gick till ett penninginstitut och sade: vill ni giva mig 10,000 kronor på en inteckning i villan. Penninginstitutet, en bank, gjorde sig underrättad om hurudan villan var och fick klart för sig, att 10,000 kronor var den alldeles säkert värd, och gav honom pengarna. Så gjorde sågverksägaren konkurs, och då kommo arbetare från Norrland och bevakade sina fordringar till men för inteckningshavaren, med den påföljden att denne fick ingenting.

Ora man inskränker sig till att låta arbetslönerna utgå med förmånsrätt från fastigheten eller produkterna som tillverkats av arbetarna, skulle jag inte ha något emot att förlänga tiden från tre månader till sex månader, men att göra det utan inskränkning, så att alla obetalta arbetslöner skulle gå ut med förmånsrätt vid realisation av en fastighet eller annat föremål som inte alls har med denna sak att göra, det vill jag inte vara med om. Det kan icke vara med en sund lagstiftning överensstämmande. Det kommer att i hög grad rubba fastighetskrediten. Denna proposition, som ser ofarlig ut i och för sig, skulle kunna ha de mest betänkliga följder, och i överensstämmelse med denna uppfattning får jag, herr talman, yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition i enlighet med den av mig avgivna reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Av handlingarna finna herrarna, att det föreligger ett starkt behov av denna lagändring. Här äro relaterade flera ganska upprörande fall, då arbetare hava gått miste om intjänta löner på grund av den relativt korta tid, som gäller för förmånsrätten. Jag vill erinra att, då 1891 års proposition blev framlagd — alltså då denna lagstiftning skedde som nu gäller och som det nu är fråga om att i någon mån till arbetarnas förmån ändra — då gick propositionen på sex månader. Detta godkändes av högsta domstolen, av lagutskottet likaså. Men när frågan kom till kamrarna, stannade kamrarna i olika beslut, och den nu gällande tiden av tre månader är resultatet av en sammanjämkning kamrarna emellan. Nu vill jag visst icke säga annat, än att det naturligtvis kan inträffa sådana fall, som den föregående ärade talaren har refererat. Det kan det visst göra. Men man får väl ändå medgiva, att sådana händelser äro relativt sällsynta; och att under sådana förhållanden fastighetskrediten skulle kunna taga skada av denna lagändring, kan jag för min del icke förstå. Jag vill också påpeka, att flera yttranden avgivits, som gå i den riktningen, att man icke behöver låta sig av den omständigheten avhållas från denna mycket befogade lagändring. Jag vill erinra om uttalanden av lagrådet, socialstyrelsen och flera konungens befallningshavande.

Nu har den föregående talaren sagt, att han för sin del icke skulle hava något emot saken, om man kunde på något sätt arrangera det så, att det endast gällde förmånsrätt i de fastigheter, där arbetarna varit sysselsatta. Men jag vill erinra om att den lösningen är mycket vanskelig. Det har också påpekats i propositionen. Det är för resten en mängd arbetare, som icke äro

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.*

(Forts.)

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

sysselsatta i arbetsgivarens etablissemang utan arbeta på annat håll. Stora skaror äro hemarbetare. Det skulle möta mycket stora svårigheter att gå in för en sådan ändring, och i detta sammanhang är det ju icke heller tänkt, utan man har yrkat avslag på det hela blott på den grunden, att man framdeles borde tänka på en sådan modifikation.

Jag vill också nämna, att man i lagutskottet fick den upplysningen av en ledamot, som i sin tjänstebefattning har mycket att göra med sådana här saker, att så vitt han kunnat iakttaga, hade i de sällsynta fall då en inteckning blivit lidande genom arbetares tysta förmånsrätt, detta vållats av att så kallade »betjante» haft mycket stora innestående fordringar, och till »betjante» räknas ju numera ganska högt stående tjänstemän i bolag.

Då man väger dessa intressen mot varandra, å ena sidan arbetarnas anspråk på betalning för sitt arbete, att utfå den lön, som de med kanske mycket stora svårigheter låtit innestå, då man väger detta mot den såsom jag tror mycket inbillade faran, att inteckningshavare skulle kunna komma att lida förlust på sina inteckningar, får jag säga, att jag tycker dock, att man icke behöver tveka i valet på vilken sida man skall ställa sig, utan med tillförsikt taga den föreslagna lagändringen.

Greve Lagerbjelke: Herr talman, mina herrar! Det är närmast som representant för en större sparbank, som i stor utsträckning utlämnar lån mot säkerhet av inteckningar, som jag finner mig föranlåten att begära ordet. Jag får då säga, att jag fullt och till alla delar har samma betänkligheter mot den nu föreslagna ändringen, som den förste talaren, herr Hederstierna, har tillkännagivit. Det fall han relaterade, eller att en inteckningshavare blev av med värdet av sin inteckning till följd av bevakning av arbetslöner på annat håll, detta fall är ingalunda enastående. Nu hava av lagutskottets ärade ordförande medgivits de ömmande omständigheter, som — det medgiver jag gärna — tala för att arbetare skola utfå lön för sitt arbete. Men jag föreställer mig att, med den makt arbetarna hava, särskilt genom sina fackföreningar, att pressa arbetsgivarna att utbetala sina löner är risken för dem icke synnerligen stor, redan med nu gällande förmånsrätt av tre månader. Det må nu vara, att hittills icke i alltför många fall inteckningshavare gjort förluster, men självfallet är, att tillfällena härtill skulle komma att mångdubblas, därest tiden för förmånsrättens längd fördubblades. Och alldeles uppenbart förefaller det mig, att de arbetare, som enligt den eventuella nya lagen skulle hava förmånsrätt under icke mindre än sex månader, skulle bliva mindre ivriga att pressa sina arbetsgivare för att utfå sina löner utan låta med utbetalningen av sina intjänta löner bero, under förvissning om att de hade förmånsrätt. Dessa farhågor måste i väsentlig mån anses ökade av det uttalande, som nyss gjorts av landsorganisationens ordförande. Jag kan sålunda icke finna annat, än att ett bifall till förevarande lagförslag skulle komma att i praktiken i ganska stor omfattning verka en hel mängd kränkningar på det rättsinstitut, som utgöres av inteckning i fast egendom. Jag är vidare alldeles bestämt av den uppfattningen, att sekundärkrediten, komme att i hög grad skadas och rubbas genom bifall till nu förevarande förslag. Vi känna alla till de svårigheter, som hava förelegat på byggnadsområdet. Den enskilda spekulativen har icke varit tillräcklig, utan föranlett, att stat och kommuner fått ingripa genom att lämna kredit i stor skala. En väsentlig anledning till behovet av detta ingripande är obestriddigen de restriktioner, särskilt på hyreslagstiftningens område, som förelegat. Jag är övertygad, att ett bifall till förevarande förslag skulle verka i samma riktning som dessa restriktioner, och jag får därför, herr talman, sluta med att yrka bifall till reservationen.

Herr Thorberg: Herr talman! Det är med glädje och tillfredsställelse jag sett den kungliga propositionen om ändring av ifrågavarande lagstadgande, därför att det inträffar inte så sällan, att till fackorganisationerna inkomma meddelanden om att arbetare icke kunna utfå intjänade löner i kraft av de bestämmelser som nu existera. Det tillgår rätt ofta så, att en arbetsgivare, som kommer på obestånd eller en arbetsgivare, som drabbats av lågkonjunkturen, går till sina arbetare och säger: under nuvarande förhållanden är det mig inte möjligt att betala ut fulla lönen, men jag kan ju betala en mindre del därav och därigenom uppehålla driften, till dess jag hoppas hava kommit över de svårigheter som för närvarande hämma min rörelse. Arbetarna stå då inför valet att antingen vägra, varigenom de omedelbart skulle bli arbetslösa, eller gå in på ett dylikt medgivande. I de flesta fall gå de med på medgivandet och få en mindre del av den bestämda lönen och låta resten anstå, till dess arbetsgivaren kommer i bättre omständigheter. Men så kommer en punkt, då alla gjorda beräkningar brista. Arbetsgivaren försättes i konkurs, och arbetarna hava då kanske löner inestående för längre tid tillbaka än tre månader. Det finnes även andra förhållanden, som spela in härvidlag. I en del yrken arbetas på ackord, som icke kunna göras färdiga under loppet av tre månader. Det kan vara ackordsarbeten, som pågå sex månader och ända upp till ett år. Under tiden detta ackordsarbete pågår, utbetalas till arbetarna bestämd timlön, varemot ackordsöverskottet utbetalas vid arbetets slut. Har nu ackordsarbete pågått i sex månader, kan det ju inträffa, att arbetet är sådant, att största delen av ackordsöverskottet intjänats vid arbetets början, då det senare arbetet ju icke har givit någon större förtjänst, som överskridit timlönen något väsentligt. Men det har inträffat, att man resonerar som så, att den del av ackordsöverskottet, som intjänats längre tillbaka än tre månader från tiden för arbetsgivarens konkurs, den delen äga arbetarna icke någon förmånsrätt till att kunna utfå. Det är givet att, såsom förhållandena varit på arbetsplatserna, måste det kunna inträffa, att arbetaren icke erhållit den lön han gjort skäl för genom sitt arbete för tid som ligger längre tillbaka än tre månader. Jag tror, att denna olägenhet drabbar flera svenska medborgare. Jag tror att denna olägenhet av lagstiftningen också är av starkare art och av mera djupgående art, än om man i något enstaka fall skulle råka ut för den malören, som herr Hederstierna påpekade skulle kunna träffa en inteckningshavare.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman! Det kan omöjligt råda några delade meningar om önskvärdheten därav, att arbetare få ut sina intjänade löner. Men då man såsom medel för att uppnå detta i högsta grad önskvärda resultat föreslår en utvidgad förmånsrätt, bör man icke ett ögonblick glömma, att det privilegium, som denna förmånsrätt giver arbetarna, riktar sig icke mot gäldenären-arbetsgivaren, utan mot andra fordringsägare. För gäldenären-arbetsgivaren, är det ur ekonomisk synpunkt skäligen likgiltigt hur tillgångarna i boet bliva fördelade, och hans återstående skuldsumma kommer icke att bli varken större eller mindre genom den ena eller andra fördelningen. Till följd av detta förhållande fordras det starka, verkligt starka skäl, för att bryta likställigheten mellan olika fordringsägare. Ser man på den ursprungliga lydelsen av ifrågavarande paragraf i handelsbalken, 17 kap. 4 §, som talar om betjäntes och tjänstehjons löner ävensom om läkarelön, läke-dom och föda under den dödes sista sjukdom och dylikt, så finner man huvudsakligen två anledningar, som förestavat den medgivna förmånsrätten. Lagen har genom stadgande om viss förmånsrätt velat för den på obestånd komme trygga tillgången till de oundgängligaste förnödenheterna, så att folk icke skulle behöva hesitera att lämna honom kredit på det nödvändigaste för livs-

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

uppehållet. Dessutom har man tagit hänsyn till det personliga förhållande, som råder eller bör råda, mellan husbondfolk samt tjänstehjon och betjänte, och som gör det till en mycket grannliga sak för tjänstehjon och betjänte att med stor intensitet göra sin rätt gällande gentemot husbondfolket. Det förefaller mig tydligt att, när det gäller andra arbetare än tjänstehjon och betjänte, äro dessa skäl icke bärande. Vad den första grunden för förmånsrätten angår, behöver detta icke närmare utvecklas. Men beträffande den andra grunden tillåter jag mig säga, att i våra dagar med arbetsorganisationer och arbetskonflikter förefaller det, för att använda ett stundom hört uttryck, något »verklighetsfrämmande», om man förutsätter, att arbetarna av grannlagenhetsskäl skulle underlåta att göra gällande sin odisputabla rätt att utfå sina löner.

Som sagt, denna förmånsrätt, detta privilegium, riktar sig icke mot arbetsgivarna, utan det riktar sig mot andra fordringsägare. Här har talats om sådana andra fordringsägare, som äga fordringsrätt på grund av inteckning. Jag skall något uppehålla mig härvid, ehuru jag vet, att man på åtskilliga håll icke vill tillmäta den sidan av saken synnerligen stor betydelse; fastighetskrediten synes icke vara populär på visst håll. Emellertid är det så, att det behövs icke så särdeles stort antal arbetare, för att deras löner för några månader eller ett halvt år skola uppgå till ett belopp, som helt och hållet uppslukar det vid en exekutiv auktion erhållna värdet på den fastighet, som arbetsgivaren innehar. Är fråga t. ex. om en villafastighet, i vilken finnas inteckningar, behöva icke många arbetare hava löner inestående hos villaägaren, för att dessa löner skola sluka upp värdet av villan och göra åtminstone några av inteckningarna värdelösa. Om den första inteckningen får vika, så undantränger den i sin ordning de senare inteckningarna. Såsom en föregående talare sagt, är man nu för tiden angelägen att befordra s. k. sekundär fastighetskredit, detta i syfte att underlätta bostadsproduktionen, och då är det rätt underligt, ifall man på detta sätt skulle giva ett dråpslag åt sekundärkrediten, vad de mindre fastigheterna angår. En inteckningshavare har ju icke den minsta möjlighet att på förhand bedöma en sådan risk. Han kan ha lånat ut pengar på primära eller sekundära inteckningar till en villainnehavare, som icke idkar rörelse. Men så kan det hända att villaägaren börjar idka rörelse eller överlåter villan på en person, som driver rörelse, och ett, tu, tre uppträder en ny fordringsägare med förmånsrätt, som tränger undan den första inteckningen, så att den andra inteckningen blir värdelös. Och kanske blir t. o. m. den första inteckningen värdelös.

Men det är icke nog härmed. Jag nämnde i början av mitt anförande någonting om att det fordras mycket starka skäl för att rubba likställigheten mellan olika fordringsägare. Och här finns det verkligen andra fordringsägare, oprioriterade fordringsägare, vilkas ställning i händelse av gäldenärens konkurs är lika ömmande eller i alla händelser fullkomligt behjärtansvärd. Det kan vara personer, t. ex. skräddare eller skomakare, som hava levererat förnödenhetsvaror till gäldenären på ett sådant sätt, att de icke kunna anses hava varit hos honom anställda arbetare. De äro kanske i absolut samma ställning som vanliga lönarbetare eller de ha kanske själva arbetare, som de måste betala och för vilkas betalning de icke ha annat att tillgå än förtjänsten på sin rörelse. Det kan då icke gärna vara rimligt, att det för det ena slaget av arbetare — för dem som *kallas* arbetare — skall finnas en förmånsrätt, som gör, att det icke blir något över för de andra, som till *gagnet* äro arbetare, men som uppträda såsom självständiga näringsidkare i mindre skala.

Vidare ha vi små fordringsägare med hos arbetsgivaren insatta kapital. Det förekommer ju bl. a. icke så sällan, att arbetare eller förutvarande arbetare i förtroende till sin arbetsgivare sätta in sina besparingar hos honom. Då vill det väl synas åtminstone tvivelaktigt, om det är rätt och billigt, att dessa för-

utvarande arbetare skola få gå helt och hållet ifrån sina fordringar för de insatta pengarna till förmån för de sist anställda arbetarna. Dessa senare ha dock i regel sin arbetskraft kvar och hava således någon möjlighet att draga sig fram för framtiden, hur beklagligt det än är, att de mista en del av den intjänta lönen. Men de gamla orkeslösa, som icke ha annat än sitt obetydliga kapital att lita sig till, komma fullkomligt på bar backe.

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Nu har det sagts — och det är egentligen det starkaste skäl, som kan anföras till förmån för propositionen — att det är ungefärligen lika illa med de tre månader, för vilka förmånsrätt nu gäller, som det skulle bli med de föreslagna sex månaderna. Det är ett skäl, som jag för min del icke kan tillmätta synnerligen stor vikt. Det är ju i allmänhet en dålig princip att, om man har en bestämelse, som leder till oriktiga resultat, ytterligare bygga på denna bestämelse i stället för att söka bota oriktigheten. Liksom den förste talaren och reservanterna är jag fullkomligt på det klara med att det vore synnerligen önskvärdt att införa en lagstiftning, som icke blott åt arbetare utan även åt leverantörer tryggade deras tillbörliga rätt att få ut sitt vid husbyggen och dylika företag, ty där förekomma ofta nog rent upprörande transaktioner, då de som genom materialier eller arbete hava bidragit till byggnadernas uppförande mista sitt till förmån för andra vida mindre berättigade. Detta är jag, som sagt, fullkomligt med om.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att enigheten torde vara ganska stor därom, att den nuvarande bestämmelsens avfattning är mindre lycklig med avseende å förmånsrättens omfattning, bl. a. när man fäster sig vid förfalldagen i stället för den tid, för vilken avlöningen utgår. Om man nu bifaller propositionen, slår man fast även denna oriktiga princip. Om man återigen avslår propositionen, ger man därmed en stöt framåt åt strävandena att både med avseende å den nuvarande bestämmelsens avfattning och med avseende i all synnerhet å tryggandet av arbetares och leverantörers rätt vid husbyggen och dylika företag, komma till en ny och bättre ordning.

På dessa skäl, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren framhöll det självklara faktum, att när man har att avväga en förmånsrättsordning, gäller det icke gäldenärens rätt, utan de olika fordringsägarnas rättigheter gentemot varandra. Däremot vill jag gentemot ett annat yttrande av den siste ärade talaren, nämligen att det här skulle vara fråga om en ny eller utvidgad förmånsrätt, erinra kammaren därom, att så visserligen formellt är fallet, men att i verkligheten saken torde ligga på annat sätt. Ifrågavarande lagrum skiljer ju mellan betjante och tjänstehjon, å ena sidan, och andra arbetare, å andra sidan. Jag är övertygad om att, när lagrummet fick sin avfattning, många av de arbetare, varom nu särskilt är fråga, nämligen skogs- eller flottningsarbetare, just hade en sådan ställning, att de voro att hänföra till tjänstehjon och alltså voro berättigade till förmånsrätt för sin inestående lön, icke för tre månader utan för ett år.

Det har sagts, att fastighetskrediten skulle bliva lidande genom den föreslagna utsträckningen av förmånsrätten. En sådan farhåga tror jag icke har något sakligt underlag. Det har vitsordats såväl av utskottet som av de myndigheter, vilka här hava avgivit yttrande, att det icke är så stora grupper av arbetare eller så många fall, som denna utsträckning av förmånsrättsordningen skulle beröra. Men för de arbetare, vilka beröras av saken, blir frågan så mycket mera brännande.

Jag vill erinra därom, att enligt 17 kap. 13 § handelsbalken skall fast egendom tagas i anspråk för denna art av förmånsrätt endast om lös egendom icke finnes tillgänglig, och jag tror, att de fall, där inkräkningar komma att ske i

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

inteckningshavarnas rätt, bliva ganska få, fastän de naturligtvis kunna ifrågakomma. Jag tror också, att de farhågor, som hava uttalats därom, att den sekundära fastighetskrediten och därmed egnahemsbyggandet skulle komma att försvåras, skola visa sig vara så gott som fullständigt ogrundade. Ty egnahemsbyggarna bedriva icke industri eller annan rörelse i den omfattning, att det överhuvud taget blir fråga om någon förmånsrätt för arbetare eller anställda.

Då högsta domstolen år 1891 hade att yttra sig om ett förslag till utsträckning av förmånsrätten i den omfattning, som nu är ifrågasatt, förspordes inom högsta domstolen icke någon gensaga mot det föreliggande förslaget. Av propositionen kan synas framgå, att meningarna bland de hörda myndigheterna äro jämförelsevis delade. Men om man vill närmare tänka sig in i frågan om vilka arbetargrupper det gäller, skall man finna, att det är en så gott som enhällig mening bland de lokala myndigheterna om nödvändigheten av att genomföra en utsträckning av förmånsrättsordningen för dessa grupper. Det är, såsom jag redan framhållit, här närmast fråga om skogs- och flottningsarbetarna, och länsstyrelserna i samtliga de län, där dessa grupper av arbetare förekomma i någon nämnvärd omfattning, hava enhälligt förordat den utsträckta förmånsrättsordningen. Sälunda har förslaget tillstyrkts av länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, och det har, vad mera är, tillstyrkts av icke mindre än $\frac{3}{4}$ av samtliga landsfiskaler. Dessa senare tjänstemän hava ju såsom utredningsmän och förvaltare i konkurser en god erfarenhet om och inblick i hithörande förhållanden; och jag tror, att när de med en sådan överväldigande majoritet anse sig böra tillstyrka en utsträckning av förmånsrättsordningen, ligger däri en god borgen för att lagförslaget är sakligt motiverat och att detsamma utan risk kan av kammaren bifallas.

Jag ber, herr talman, att få förorda bifall till den föreliggande propositionen.

Herr Lindgren: Herr talman! Här ha redan av tre föregående talare framförts så många och så starka skäl för avslag på utskottets hemställan, att jag icke länge skall upptaga kammarens tid, utan endast ber att få yttra några få ord.

Av de myndigheter och institutioner, som lämnats tillfälle att yttra sig över det nu föreliggande lagändringsförslaget, hava, såvitt jag kan finna, några avstyrkt förslaget och flera yttrat starka betänkligheter däremot med hänsyn till de konsekvenser, som en sådan lagändring skulle medföra med avseende å fastighetskrediten. Även en av lagrådets medlemmar har ju ganska kraftigt avstyrkt förslaget. Starkast och kraftigast har dock lagändringen avstyrkts av svenska sparbanksföreningen. Sparbanksföreningen företräder ju sparbankerna, och dessa, som hava att förvalta sparkapitalet från flera hundratusentals insättare, hava även till uppgift att tjäna fastigheteskrediten och att i främsta rummet tillgodose denna. Jag är för min del fullt övertygad om att, därest riksdagen skulle antaga detta lagändringsförslag, kan knappast någon sparbanksstyrelse eller annan bankstyrelse med ansvarskänsla bevilja fastighetslån utan att förutom inteckningssäkerhet få fullgod borgen.

Herr Thorberg anförde här ett exempel på hur arbetare ibland kunna låta övertala sig att utan erhållande av betalning fortsätta arbetet hos arbetsgivare, som kommit i ekonomiskt trångmål. För min del skulle jag vilja säga, att detta herr Thorbergs exempel utgör det allra bästa beviset för att den nu ifrågasatta lagändringen *icke* bör ske. Dessa arbetare veta ju dock, vad saken gäller, och de fortsätta i alla fall arbetet under längre eller kortare tid. Då katastrofen slutligen inträffar, d. v. s. betalningarna inställas och arbetsgivaren får träda i konkurs, komma inteckningshavarna, långivarna — det må vara banker eller

privatpersoner — nödvändigtvis att förlora. Bland många exempel härpå, som jag känner, vill jag nämna ett. Det inträffade för några år sedan, att en kristidsfirma här i Stockholm, som ägde en fastighet här, började bedriva verksamhet uppe i Norrland med stubbrytning och tjärbränning och en del dylika saker. Det kom andra tider, och firmans produkter föllo i pris. Firman fick gå i konkurs. Arbetarna — d. v. s. en del av dem; de övriga kände icke till denna lagbestämmelse — bevakade tre månaders lön i konkursen, och inteckningshavaren gjorde förlust; han fick ingenting betalt för sin inteckning. Skulle nu den föreslagna lagändringen komma till stånd, så att det bleve möjligt att bevaka sex månaders avlöning, skulle naturligtvis svårigheterna för inteckningshavarna komma att bli ännu större. Jag är alldeles övertygad om att fastighetskrediten, icke allenast den sekundära utan även den primära, komme att lida stor skada därigenom.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i yrkandet om avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Kammaren förstår nog, att jag känner mig betydligt enkel, då jag skall försöka svara på yttranden av tre sådana auktoriteter på juridikens område som utskottets vice ordförande, greve Lagerbjelke och landshövding Hammarskjöld. Men jag måste ju i alla fall göra reda för de skäl, varpå jag grundat mitt instämmande i utskottsmajoritetens förslag, och jag hämtar litet mod härför, dels däri att lagrådet jämte andra myndigheter hava styrkt mig i den ståndpunkt jag intar, och dels däri att jag tycker, att de ärade reservanterna och de som här fört deras talan hava — sit venia verbo — ganska betydligt överdrivit. Det förefaller mig i allmänhet att, om man för att slå ihjäl ett förslag, behöver använda skäl, som äro överdrivna, så finns det icke någon riktigt stark grund för den slutledning, som man drager av dylika skäl. Efter dessa rent allmänna betraktelser skall jag be att få säga ett par ord.

Jag vill då först konstatera, hurusom även motståndarna till förslaget enhälligt hava erkänt, att det krav, som här framföres, är i allra högsta grad berättigat. Jag skall be att särskilt få påpeka, hurusom reservanterna säga, att denna sak är så mycket mera berättigad, som de värden, i vilka arbetarna skulle hava förmånsrätt, hava kommit till stånd just genom deras eget arbete. Behovet av det här föreliggande förslaget är också vitsordat i en hel mängd yttranden och särskilt gäller detta i fråga om skogs- och flottningsarbetarna uppe i Norrland.

Då kommer här den stora invändningen om farorna för fastighetskrediten. Jag vill gärna erkänna, att jag är en mycket stark vän av att fastighetskrediten icke i något hänseende läderas, ty den är bland annat av en utomordentlig betydelse t. ex. för allt egnahemsbyggande. Men emot de anförda farhågorna vill jag säga, att om man vill se saken sådan den enligt min mening verkligen är, så äro de verkliga farorna för fastighetskrediten för handen just med den nuvarande lagstiftningen, därigenom att förmånsrätt beviljats åt arbetare för tre månaders lön och för ett helt års lön åt tjänstemän och betjänte, till vilka senare lära räknas disponenter, direktörer och kontorschefer med mycket höga löner. Den egentliga faran för fastighetskrediten föreligger alltså enligt min mening allaredan. Det är i denna min uppfattning, som jag styrkes av lagrådet, som yttrat, att förslaget endast i jämförelsevis ringa mån skulle komma att medföra bevakning med förmånsrätt av oguldna lönebelopp i större utsträckning än vartill nuvarande lagstiftning föranleder. Och lagrådet fortsätter, att det synes föga antagligt, att den fara för fastighetskrediten, som redan gällande lagstiftning i denna del otvivelaktigt i viss mån innebär, skulle genom förslagets godkännande i nämnvärd grad ökas. Till

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

och med den av herr Lindgren åberopade fjärde ledamoten av lagrådet, som kommer till en annan uppfattning än de tre andra lagrådsledamöterna, säger i början av sitt yttrande, att det är väl sant, att ett innestående av arbetslön för längre tid än 3 månader i regel icke torde komma i fråga.

Hur kan nu detta hänga samman, kan man fråga sig, att man vill ha denna förmånsrätt utsträckt till sex månader, men ändå icke tror, att det skall skada fastighetskrediten? Den skenbara motsägelsen löses, såvitt jag förstår, genom det förhållandet, att de många stora kraven på förmånsrätt, vilka skulle kunna skada fastighetskrediten, falla inom de tre månader, som redan äro i lag fastställda, och att endast de få undantagen skulle komma att sträcka sig över de tre månaderna och falla inom de sex månaderna. Dessa senare fall bli på grund av sitt ringa antal icke av någon avgörande betydelse för fastighetskrediten enligt de av mig anförda myndigheternas vittnesbörd, men äro däremot för den enskilde arbetaren av utomordentligt stor betydelse.

Jag sade, att mina ärade motståndare ha gjort sig skyldiga till rätt stora överdrifter. Greve Lagerbjelke yttrade t. ex., att förslaget skulle vara kränkande för inteckningsinstitutet. Landshövding Hammarskjöld sade, att det skulle vara ett dråpslag emot fastighetskrediten. Jag tror, att jag genom att hänvisa till de yttranden, jag här åberopat, och till de sannolikhetsskäl, som jag även anför, torde hava reducerat dessa omdömen rätt betydligt. Att sedan sparbanksföreningen, såsom står anført i propositionen och som herr Lindgren åberopade, har förklarat sig icke vilja vara med om detta förslag, är ju helt naturligt. Jag skulle vilja se den sparbanksförening, som skulle vilja vara med om de allra minsta försök av något som helst slag, som kunde på något sätt lädera fastighetskreditens säkerhet. Sparbanksföreningen skulle naturligtvis vilja yrka på att allt vad förmånsrätter hette strökes bort ur lagen. Den saken förväner mig således icke det allra bittersta.

Därefter skall jag endast beröra en enda liten fråga, och det var en sak, som herr Hammarskjöld anförde och som gjorde rätt starkt intryck på mig. Han sade för det första, att förslaget innebär förmånsrätt för vanliga arbetare, som vi säga, men icke t. ex. för skräddare, och detta är ju en orättvisa. För det andra yttrade han, att det förekommer, att en mängd fattiga gamla orkeslösa människor sätta in sina pengar hos en arbetsgivare, och även dessa skulle komma att stå rättslösa vid den föreslagna förmånsrättsordningen. Gentemot detta vill jag då, vad beträffar det första yttrandet, säga, att om en föreslagen lag tillgodoser en viss grupp människors bästa men icke en annan grups bästa, synes mig slutsatsen härav vara, att i dag hjälper man den ena gruppen och en annan gång, när fråga uppkommer om den andra gruppen, denna. Däremot bör icke ett förslag, som tillgodoser den ena gruppens bästa, avslås, därför att man icke kan på en gång hjälpa alla. Beträffande det senare yttrandet vill jag vördsamt ifrågasätta, om det icke ändå nu för tiden är på det sättet — när vi nu ha postsparbankskontor utbredda över hela Sveriges rike i så gott som varenda socken — att de som ha några besparingar, för så vitt de verkligen sätta in dem någonstans och icke gömma dem hemma, gå till postsparbankskontoren eller andra nära till hands liggande penninginstitut, och om icke den förr vanliga metoden att deponera besparingarna hos en arbetsgivare numera är tämligen försvunnen.

Då jag, herr talman, icke av de skäl, som anförts från motsatta sidan, blivit övertygad om annat än att min uppfattning i denna fråga är den riktiga, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Rune**: Herr vice talman, mina herrar! Den siste ärade talaren yttrade, att det vore svårt för honom att uttala sig i en sådan här juridisk fråga. Denna fråga är i själva verket en praktisk fråga och så enkel, att jag tror

icke alls, att man behöver kunna någon juridik för att kunna förstå innebörden av vad det här gäller. Det är väl ingen, som anser annat — och jag noterar med tillfredsställelse, att ingen av talarna uttalat annat — än att det är fullkomligt rimligt, att en arbetare får förmånsrätt för sin lönefordran hos sin arbetsgivare. För min del vill jag på det bestämdaste betona, att jag tycker, att detta är rätt och billigt. Om det så gällde att utsträcka förmånsrätten till ett helt år skulle jag icke säga någonting alls därom i och för sig. Men när det gäller att bedöma, vari förmånsrätten skall äga rum, måste man tillse, om allmänna intressen kunna skadas. Det är så lätt att resonera så här: här står arbetarens intresse gentemot en inteckningshavares; är det då rimligt, att arbetarens rätt skall vika för inteckningshavarens? Jag tror dock icke, att man kan resonera så enkelt. Det är icke så, att intressena stå emot varandra utslutande på ett dylikt sätt. Här gäller det icke, huruvida den ene eller den andre i det konkreta fallet skall vika, utan här gäller det helt enkelt, om en person, som med anlitan av kreditgivningen kan skaffa sig en fastighet — vare sig ett eget hem, en villa, en bebyggd lägenhet eller ett större hus — skall kunna få låna pengar för ändamålet mot inteckning eller om han icke skall få göra det. Det är väl ändå rimligt, och man kan lätt förstå, att en hypoteksförening vare sig på landet eller i stad, som vet, om det gäller att bevilja ett lån, att en meddelad inteckning står sig i alla väder och vindar, finner sig kunna bevilja lånet under denna förutsättning. Men är man icke säker på att inteckningen för fordran skall gälla, utan man kanske får låna till A., som icke driver rörelse, och denne kan sälja fastigheten till B., som driver rörelse, varigenom kanske inteckningens värde kommer att hänga i luften. ställer sig ju saken helt annorlunda. Mina herrar, här är det fråga om bostadsproduktionen och i allmänhet om att säkerställa möjligheten även för mindre bemedlade att förvärva fast egendom. Så ser jag saken; det är detta, som jag tror, att det här gäller.

Nu säger man här, att denna fara redan föreligger. Det är sant, att den redan föreligger, men den föreligger i alla fall nu i mindre grad än om förslaget genomföres. Men jag får verkligen bekänna, att det kan allvarligt övervägas, huruvida det icke vore skäl att vidtaga åtgärder för att förmånsrätt visserligen skulle få äga rum, men dock icke i något fall skulle gå framför inteckning. Det kan verkligen vara skäl att tänka på, om man icke borde stryka bort även denna oegentlighet i den mån den redan finnes. Den nu gällande bestämmelsen infördes år 1891. Jag vill erinra herrarna om att det är en förfärlig skillnad mellan de förhållanden, som rådde 1891, och de som nu råda. Tänk på, hur rörelse och näringsliv hava utvecklats sedan 1891 och hur det just genom kreditgivning har blivit möjligt även för mindre bemedlade att arbeta sig fram med lånade penningar, skaffa sig bostäder medelst lån m. m. Detta förekom icke i tillnärmelsevis så hög grad 1891 som det förekommer nu.

Här sades från statsrådsbanken, att det är ju i alla fall så, att i främsta rummet skall en arbetsgivares lösa egendom tillgripas för att gälda arbetarnas lönefordringar. Det låter bra att säga så i teorien, men hur går det till i praktiken? Jo, i praktiken går det till så, att när en arbetsgivare kommer i ekonomiskt trångmål, pantsätter han nog också den lösa egendomen, och hur ställer det sig då med förmånsrätten? I så fall, mina herrar, är det rätt egendomligt. En byggmästare här i Stockholm har t. ex. en del fastigheter, som äro hårt intecknade, och äger dessutom kanske 100 aktier i Stockholms Enskilda bank jämte annan värdefull lösegendom. Denna pantsätter han; han belånar aktierna. Tro herrarna, att arbetarna få förmånsrätt framför långivaren i denna lösegendom? Nej, det få de icke. Aktierna äro, som man säger, handfängna pant, och dem släpper den långivande banken eller den enskilde långivaren icke ifrån sig, innan han får sina pengar. Jag menar alltså, att man ställer

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

egentligen en person, som lämnar kredit mot in-teckning och därigenom befordrar ett fullt legitimt intresse med hänsyn till fastighetskrediten, i sämre rättslig ställning än en fordringsägare, som har handfången pant i lös egendom. För min del kan jag inte se annat än att även den, som i ytterst hög grad behjärtar arbetarnas krav i detta hänseende och som gärna ville utsträcka förmånsrätten ännu längre än sex månader, måste bestämt reagera inför det faktum, att förmånsrätten skall gå framför in-teckningshavarens rätt. Det har här yttrats, att man så väl förstår, att en sparbanksförening är intresserad i denna fråga. Den varmhjärtade talare, som nyss hade ordet, nämnde, att det här på andra sidan står en sparbanks privata intressen, och då kan man tycka, att ens hjärta ömmar lika mycket för de fattiga arbetarna som för sparbanken. Men det är icke fråga om det, utan det gäller, om sparbanken skall anse sig berättigad att låna ut sina medel till en fattig man, som endast kan erbjuda in-teckningssäkerhet, när den riskerar att i nästa ögonblick bli av med denna säkerhet. Herrarna skola icke tro, att detta ej kan komma att bli av betydelse för egna hemmen, vare sig det är fråga om bostadslägenheter eller annat. I min stad finns det en stark egnahemsrörelse, och sparbanken har stött denna genom att bevilja lån mot in-teckningar. Det finns många bland dem som erhållit sådana lån, vilka äro grundläggare och entreprenörer i olika branscher. De taga entreprenadkontrakt, och det händer kanske, att de göra konkurs. Arbetarna ha förmånsrätt, och den som hjälpt vederbörande med lån mot en in-teckning för att han skall få sitt egna hem förlorar sina pengar. Herrarna förstå, att det egentliga resultatet härav i framtiden blir, att fattigt folk får svårt att låna pengar.

Då jag för min del tror, att möjligheten för folk att skaffa sig egna bostäder och bättre bostäder hänger på fastighetskrediten i mycket väsentlig grad, ber jag, herr vice talman, att få förena mig med dem som yrkat avslag på den kungl. propositionen och bifall till reservationen.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Det har redan sagts så mycket i denna sak, att det kanske är lönlöst att försöka komma med några nya synpunkter. Då jag deltagit i utskottsbehandlingen och står på utskottsmajoritetens sida, har jag emellertid ansett mig skyldig att i all korthet redogöra för de skäl, som för mig varit avgörande, då jag tagit ställning till denna fråga.

Jag vill då först säga, att enligt min uppfattning de farhågor, som uttalats rörande lagens menliga inverkan på fastighetskrediten, äro åtskilligt överdrivna. Jag är av den mening, att den här föreslagna lagändringen är nödig och synnerligen välbetänkt. Jag har styrkts i den uppfattningen, när jag har tagit del av de utlåtanden från länsstyrelserna, särskilt i de norr-ländska länen, som äro bifogade propositionen. Dessa länsstyrelser ha nu uppräknats av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, och jag behöver därför icke ange vilka de äro, men jag skall särskilt erinra om vad länsstyrelsen i mitt hemlän, Västernorrlands län, har sagt. Länsstyrelsen har, såsom framgår av propositionen, infortrat yttranden från magistraterna och landsfiskalerna i länet och har kommit till den slutsatsen, att den bör vitsorda behovet av en lagändring. Länsstyrelsen uttalar bl. a., att denna synes bli av särskild betydelse för skogsarbetarna. Det har ju sagts här, att lagändringen överhuvud icke är nödvändig för arbetarna, emedan dessa äro fackligt organiserade. Jag vill däremot erinra om att en stor del av skogsarbetarna i Norrland icke äro organiserade. De utgöras till ganska stor del av oorganiserade, d. v. s. jordbrukare, som arbeta i skogarna på vintern, hemmansägare, torpare, hemmansägaresöner, arrendatorer o. s. v. Enligt vad länsstyrelsen gjort sig underrättad om, har det inträffat där uppe, att sådana jordbrukare, som vintertiden varit sysselsatta med timmerkörning och huggning,

icke ha kunnat utfå ersättning för sitt arbete. Det hade varit meningen, att de skulle få det längre fram på våren, men arbetsgivaren har kommit på obestånd, och det har för dem varit omöjligt att utfå sina arbetslöner. Jag skall be att få uppläsa propositionens referat av länsstyrelsens yttrande i denna del: »Enligt vad länsstyrelsen hade sig bekant, hade det nämligen i ett flertal fall inträffat att timmerkörare, som haft fordran å forlön för framforslat virke innestående för längre tid än tre månader, till följd av arbetsgivarens inträffade konkurs saknat möjlighet att erhålla betalning för sin fordran, vilket jämväl återverkat på vederbörande huggares möjlighet att erhålla likvid för sitt arbete. Mot lagändringens lämplighet vore intet att erinra.»

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Vad länsstyrelsen sålunda anfört är just vad som för mig varit avgörande, då jag tagit ställning till frågan. Jag kan icke anse det rättvist, att denna grupp arbetare — ty man kan väl icke i detta sammanhang benämna dem annat än arbetare — skulle bliva förhindrade att i vissa fall utfå sin lön. Jag kan icke anse det rättvist, att de skulle gå miste om sin arbetsförtjänst, under det att t. ex. chefen för ett företag kan få ut sin lön för ett helt år tillbaka.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid frågan, då den redan är så ingående debatterad. Med åberopande av vad jag sagt tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Jonsson*.

Herr Lindley: Landshövding Hammarskjöld uttalade sina stora betänkligheter mot att arbetarnas tillgodohavanden i form av intjänt lön skulle gå före inteckningsrätten, som han sade, och att andra personer, även t. ex. arbetare, som insätta sina besparingar hos ett företag, skulle komma efter de arbetare, som hava innestående lön. Jag vågar dock hävda, att även om det är arbetare och med dem likställda, som insätta sina besparingar i ett företag, är det likväl stor skillnad mellan deras tillgodohavanden och arbetarnas lön. Då det rör sig om insatta besparingar, betyder det ju en extra tillgång, som vederbörande icke behöva för dagen utan som de kunna placera någonstades, och det är givet, att de härvid räkna med att denna transaktion skall bliva antingen vinstgivande eller förlustbringande som all affärsverksamhet. Annorlunda är det med den lön, som arbetaren behöver för att kunna leva och existera. Nu tror jag emellertid, att herr Hammarskjöld överdriver, då han tror, att dessa förhållanden förekomma i någon större utsträckning. Han sade nämligen, att det inte behövs många arbetares innestående lön för att sluka värdet av en mindre fastighet. Ja, i hur stor utsträckning förekommer det, att arbetarna låta sin lön stå inne, och, framför allt, hur stor del av lönen rör det sig om? I allmänhet förekommer det blott, att någon mindre del av lönen kan bli innestående, kanske i form av överskott på ett ackordsarbete, där arbetarna få ut en viss ersättning per vecka eller per dag för arbetet, medan det är brukligt, att överskottet står inne, tills hela arbetet är färdigt och approvat. I allmänhet är det till och med så, att vid vissa tider en del av det innestående ackordsöverskottet förskottsvis utbetalas.

Under de tjuguatta år, som jag varit förtroendeman för mitt förbund, känner jag icke till mer än ett enda fall, då våra medlemmar varit nödsakade att bevaka sina tillgodohavanden i en konkurs. Det var en frireligiös tidning här i Stockholm, som startade på ganska lösa boliner. Den kunde icke utbetala lönerna, utan lät de stackars tidningsbuden vänta vecka efter vecka, månad efter månad för att utfå sina tillgodohavanden. Ibland lyckades det för dem att utpressa någon del av lönen. De kommo och frågade, vad de skulle göra. De behövde sina pengar och undrade, om de borde stoppa ar-

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

betet. Jag sade till dem: »Stoppa ni, blir tidningen slut, och ni blir utan sysselsättning och förtjänst. Alltså måste ni noga överväga, vad som är bäst att göra i detta fall.» Det var mycket obetydliga summer, som det rörde sig om, men för deras vidkommande betydde det mycket.

Denna sak är av betydelse endast i sådana undantagsfall. Frågan gäller, om arbetarnas avlöning ovillkorligen vid en konkurs skall bli avskuren vid de tre månaderna och om de absolut skola gå förlustiga eventuella fordringar, som sträcka sig fyra eller fem månader tillbaka. Jag måste säga mig, att det är orimligt att draga gränsen vid tre månader, och tror verkligen, att man saklöst kan utsträcka tidsperioden till sex månader.

Vad beträffar inteckningshavarnas förmånsrätt, som man här ömmar så mycket för, kan det befaras, att det många gånger bakom den döljer sig ganska tvivelaktiga transaktioner. Man vet ju, att så snart en firma börjar råka på obestånd, försöker den skaffa pengar genom inteckningar o. dyl., och dessa inteckningar kunna placeras på andra personer i maskopi med firman helt enkelt för att därigenom beröva arbetarna deras intjänta lön. Man bör därför icke visa alltför stor ömhet gentemot inteckningshavarna, som dock ha större möjlighet att bevaka sina intressen, innan de bevilja vederbörande lån, än vad arbetarna kunna hava.

Man säger här, att fackföreningarna ju ha möjlighet att bevaka medlemmarnas intressen. Ja, visst ha de det, där arbetarna äro organiserade. Men icke alla arbetare äro organiserade i vårt land. Det finns därför icke på alla platser möjlighet att utöva den övervakande tillsyn, som kunde vara behöflig.

Det är ganska anmärkningsvärt, att svenska arbetsgivareföreningen icke har svarat på enquete'n beträffande denna lagändring. Jag förmodar, att svenska arbetsgivareföreningen är fullständigt medveten därom, att ifall den avstyrkt förslaget om att arbetarnas rätt att utfå intjänt lön vid konkurs skall utsträckas till att omfatta en period av sex månader, skulle fackföreningarna kunna hava funnit sig nödsakade att redan före denna tid vidtaga åtgärder för att stoppa en verksamhet, och det är kanske just på grund av denna omständighet, som svenska arbetsgivareföreningen uraktlåtit att svara på spörsmålet.

Jag tror, att om man granskar saken någorlunda rättvist och opartiskt, måste man säga, att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget bör av riksdagen bifallas, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Endast ett par ord. Departementschefen framhöll till förmån för lagändringen, att samma förslag, när ifrågasvarande förmånsrätt infördes 1891, icke mötte några betänkligheter. Jag vill med anledning därav erinra om att den del av produktionskostnaden, som vid den tiden utgjordes av arbetslöner, var en helt annan än nu. Sannolikt utgöra arbetslönerna nu relativt sett dubbelt så stor del av kostnaden som 1891. Denna omständighet är enligt min uppfattning av sådan betydelse, att jag tror, att institutet skulle hava mottagits med större betänksamhet, om arbetskostnaderna då varit proportionsvis desamma som nu.

I likhet med herr Lindgren vill jag uttala, att man väl knappast kan tänka sig något starkare skäl emot den kungl. propositionen än det, som herr Thorberg anförde i motsatt syfte, nämligen att därest förmånsrättstiden utsträcktes, skulle arbetarna, då en arbetsgivare har dålig ekonomi, kunna låta en större del av lönen innestå. Detta skulle då, såsom här framhållits, ske på bekostnad av andra fordringsägare. Vad herr Thorberg sade, förefaller mig vara så mycket betänkligare, som det yttrades av en så framstående arbetarledare som han och därigenom i viss mån kan anses betecknande för den anda, som i framtiden kan väntas hos arbetarna i dylika fall.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Det vill förefalla mig, som om motståndarna till förslaget i någon mån överdriva vådorna av ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Å andra sidan vill det också förefalla mig, som om man i någon mån underskattade det värde för arbetarna, som den föreslagna lagändringen medför. I allmänhet betalas ju lönerna ut var fjortonde dag, vilket väl är det vanligaste, eller i vissa fall en gång i veckan och inom vissa arbetsområden en gång i månaden. Detta är de längsta avlöningsintervaller, som i allmänhet förekomma. För motsvarande grupper arbetare kommer givetvis ifrågavarande bestämmelse icke att hava någon betydelse utom i vissa grenar av industrien och byggnadsverksamheten. Inom byggnadsindustrien, där det mesta arbetet numera utföres på ackord, är det mycket vanligt, att en avlöning utbetalas på avlöningsdagen, svarande mot den i avtalet fastställda timpenningen, men att ackordsöverskottet inestår för att utbetalas antingen sedan arbetet är fullbordat och avsynat eller vid en annan senare tidpunkt. Det är icke ovanligt inom byggnadsindustrien, att dessa ackordsarbeten hava en sådan omfattning, att det nuvarande stadgandet om förmånsrätt för tre månaders inestående lön icke på långt när täcker den tid, som kan förflyta, tills ackordsöverskottet utbetalas. Detta är emellertid en fråga av teknisk art. Det är förenat med betydande svårigheter att uträkna och uppmäta, hur långt ett ackordsarbete har avancerat i en under byggnad varande fastighet, och man kan därför med bästa vilja icke reglera detta, förr än arbetet är slutfört och approvat. Detta gäller särskilt om elektriska installationer, där ingen avprovning kan ske, förrän kraft kan tillkopplas. Där måste alltså en viss del av avlöningen stå inne, till dess arbetet är färdigt och slutligt avsynat. Det vill förefalla mig, som om det vore en naturlig sak, att de arbetare, som på grund av arbetets natur icke kunna få ut sin avlöning, böra komma i lika god situation som de arbetare, för vilka inga dylika hinder finnas och vilka med stöd av gällande avtal kunna kräva att få betalt på avlöningsdagen samt, om det ej sker, kunna göra sina krav rättsligt gällande. De arbetare, som icke kunna göra detta, böra givetvis icke försättas i en sämre situation.

Inom byggnadsindustrien är nu vederbörande organisation så stark, att man där kan sätta alla förmånsrätter på spel genom att endast lägga armarna i kors och säga: »Här tages inte ett handtag på denna byggnad, förrän arbetsgivarens förpliktelser till vederbörande arbetare äro slutgiltigt uppfyllda.» De ha sålunda en utomordentligt kraftig exekutiv myndighet just i sin starka fackliga organisation. Den har en sådan makt, att staten själv fått falla till föga och för något år sedan beträffande ett visst bygge — jag tror det var i Strängnäs — var tvungen att betala för den entreprenör, som hade bröstit i sin betalningsskyldighet gent emot arbetarna. För denna grupp arbetare, i den mån de tillhöra sina fackliga organisationer, betyder sålunda de facto icke denna lagändring så mycket, ty de ha kraftigare medel till sitt förfogande för att få ut sina inestående avlöningar.

Emellertid är det ett annat förhållande beträffande en rätt betydande grupp av arbetare, nämligen skogsarbetare, som här omnämnts, och även flottningsarbetare. Det göres upp avverkningsackord ganska tidigt på hösten. En eller flera hemmansägare eller arrendatorer åtaga sig ackordet och skaffa sig sedan huggare, som de avlöna. För bolagen, som lämna ut detta arbete, är det icke möjligt att utbetala avlöningen, förr än de slutgiltigt intummat och avsynat allt avverkat virke. Detta kan icke ske förrän långt fram på våren, och då bruka bolagen i regel förbehålla sig en rätt stor intervall, inom vilken de skola lämna ackordstagarna slutavlöning. Denna grupp är icke i samma lyckliga situation som byggnadsindustriens arbetare, vilka genom sin fackliga organisation kunna utkräva sin rätt, utan i en högst väsentligt sämre belägenhet gent emot sina arbetsgivare i detta avseende. Det hör ju numera tyvärr icke

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.

(Forts.)

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

till sällsyntheterna, att ett eller annat bolag nödgas inställa sina betalningar. Då vill det förefalla mig, att det i ett dylikt fall är både riktigt och rimligt, att dessa arbetare, vilkas enda tillgång är deras innestående avlöning, skola komma i den bästa förmånsrättsställningen. Jag har givetvis en mycket stor aktning och respekt för in-teckningshavarnas rätt, men om jag väger dessa två saker mot varandra, vill det dock förefalla mig, som om ifrågavarande arbetare borde i första hand få göra anspråk på förmånsrätten. Nu kan man säga, att den innestående avlöningen icke till hela sitt belopp ligger inom tremånaders- eller sexmånadsperioden, ty det sker ju en successiv intjäning av avlöningen hela tiden, men det förflyter en rätt lång tid från det ögonblick, då arbetarna slutfört avverkningsen, tills de få avräkning. Jag känner till fall, där slutlikviden för arbeten utförda under början av året icke lämnats förrän i september månad.

Vid flottningsarbete äro icke heller dylika förhållanden ovanliga. Det har åtminstone tidigare ofta förekommit, att det i själva avtalet stipulerats, att en viss del av avlöningen för arbetet, som börjar så fort isarna gått på älvarna och som i vad det gäller sorteringsarbetet fortgår i huvudälvarna till långt fram i november, skulle stå inne, till dess flottningen för året var slutförd. Flottningsföreningarna ha varit mycket intresserade av att få en sådan bestämmelse, ty däri ha de haft en ökad garanti för att icke arbetet skulle avbrytas under flottningssäsongen, varigenom de skulle riskera, att en del av virket bleve kvarliggande i älvarna till ett annat år. Detta är alltså ett fullt legitimt intresse från flottningsföreningarnas sida, men just den omständigheten har naturligtvis på samma gång medfört, att man icke med säkerhet kunnat garantera arbetarna samma förmånsrätt för sin intjänta avlöning, som de arbetare i allmänhet hava, vilka icke äro beroende av dylika förhållanden.

Dessa synpunkter ha varit de för mig mest avgörande för mitt ståndpunkts-tagande i denna fråga både tidigare, då jag haft att yttra mig, och nu, och jag ber på dessa grunder, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Winberg: Det är ganska intressant att åhöra denna debatt, därför att enligt min mening motståndarna till det föreliggande förslaget ha blottat sig på ett mer än vanligt öppenlyst sätt. Den annars så ofta återopade sakkunskapen duger det inte att komma med här. Annars behöver man inte peka på mer än att t. ex. lagrådet varit emot en sak och att man måste böja sig därför. I föreliggande fall kan man icke återropa, att denna auktoritet icke ansett sig kunna gå med på förslaget, men man målar upp en hel del risker i alla fall. För att få bilden så mycket mera avskräckande har man här enligt min mening onödigtvis mycket rört sig med egnahemsägare, skräddare, skomakare och en hel del sådana människor, som jag inte vet, om de i någon nämnvärd utsträckning skulle beröras av lagen. Om man skulle förenkla saken litet, är frågan utan alla omskrivningar denna: skall den mänskliga arbetskraften ha någon förmånsrätt att få ersättning för sitt arbete, även om denna förmånsrätt i något fall äventyrar t. ex. bankinstitutens och andra kreditgivande institutioners möjligheter att återfå allt vad de lånat till respektive företag? Nu har man förut erkänt denna princip, och det är endast fråga om att få den tillämpad på ett sätt, som i realiteten betyder något.

Herr Hammarskjöld är förvånad över att man i dessa konflikternas dagar skall behöva ifrågasätta en dylik lagstiftning, som det här gäller. Det gläder mig att från herr Hammarskjölds sida höra ett erkännande av den fackliga rörelsens betydelse och nödvändighet, ty vad han syftar på är väl, att de fackliga organisationerna kunna skaffa sina medlemmar rätt utan att man tillgriper någon lagstiftning. Från den sida, som han tillhör, är det emellertid ofta tal om nödvändigheten av arbetsfred och om att man icke bör ha mera

förvecklingar än som är nödvändigt. Om nu en bestämmelse av sådan art som den ifrågavarande skulle i något fall onödiggöra de öppna konflikterna för tillgodoseende av medlemmarnas intressen, borde till och med herr Hammar-skjöld anse det vara av betydelse.

Herr Rune började med att förklara, att han för sin del skulle vara mycket villig att utsträcka tiden till ett år, och slutade med att det var omöjligt för honom att biträda förslaget om en utsträckning till sex månader, vilket han motiverade med att lagen skulle vara ofördelaktig för kreditgivarna! Ja, nu är det väl ändå så, att, om man överhuvud taget skall intaga någon ståndpunkt till denna fråga, det icke är möjligt annat än att tillerkänna prioritetsrätt åt arbetarne i de fall, då det icke kan ske på annat sätt än genom lagstiftningens ingripande. Om man talar aldrig så vackert, herr Rune, om sitt intresse för denna prioritetsrätt, men under inga förhållanden vill vara med att lagfästa den, därest det möjligen skulle medföra litet vanskligheter med avseende på de penningutlånande institutens säkerheter, så är det icke mycket bevänt med det vackra talet! Det vore då bättre att säga: här hålla vi på kapitalet och på att de penningutlånande instituten framför allt skola ha tillräckliga säkerheter, sedan må det gå för arbetarna att utfå sin lön hur det vill. Det vore ett ärligt tal, som jag kunde förstå. Men att tala om, att man »förstår och erkänner» och så efter långa krokvägar kommer fram till något, som går stick i stäv mot detta, det är en politik, som tyvärr alltför ofta tillämpas i denna lagstiftande församling. Det är emellertid vid Gud sannerligen icke någon uppbygglig syn.

Ja, det skulle vara intressant att säga några ord med anledning av herr Lindgrens i Örebro anförande. Han uttryckte sig med en viss indignation, och han anförde ett fall, där inteckningshavare måst göra förluster. Ja, om man anser, att det är penningen och penninginstitutet, som är det centrala och att allt annat endast är ett bihang, kan jag förstå det, men annars har jag svårt att göra det. Det är för mig mera begripligt och förståeligt, om man säger, att det icke bara är till de respektive arbetarnas intresse och nytta, att den mänskliga arbetskraften, den som icke har annat att leva på, deras rätt att existera och deras prioritetsrätt att få ersättning för utfört arbete, ändå bör gå i första rummet, och sedan få de penningutlånande instituten se till vilka risker de löpa. En viss risk följer med alla penningtransaktioner. Man har att räkna med en viss riskmarginal, det har man gjort före denna ändring, och det är helt naturligt, att man bör göra det också efter det att denna ändring kommit till.

Jag skall icke ingå på frågan, huru mycket värde det kan ligga i det som herr Thorberg framhöll. Men eftersom greve Lagerbjelke tycktes fästa en viss betydelse vid det, så vill jag i alla fall säga, att det väl kan tänkas fall, utan att jag vill rekommendera det, då under brydsamma situationer företag kunna räddas genom att arbetarna låta viss del av avlöningen stå inne. Men det är icke alltid man kan göra det, och i synnerhet gäller detta om kristidsföretagen. Det behöver vara mera existensberättigade företag för att de skola kunna räddas. Jag har varit med om fall, då arbetarna måst göra eftergifter och låta en del av avlöningen stå inne för att man skulle kunna konsolidera företaget under en viss övergångstid. Jag vill icke uttala mig om, huru detta problem ter sig ur fackligt organisatorisk synpunkt, utan jag talar om det som ett allmänt problem.

Arbetarna kunna endast gå till väga på detta sätt, om de ha garantier för att återfå sina penningar. De måste alltid räkna med en viss möjlighet, att det icke kommer att lyckas att konsolidera företaget, ehuru de tro att det skall lyckas. Jag trodde icke, att detta skulle vara så märkvärdigt för de herrar, som jämt och ständigt tala om nödvändigheten att skapa ett gemensamt intresse

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

mellan arbetare och arbetsgivare. För min del tror jag icke på denna möjlighet under nuvarande samhällsförhållanden. Men jag ser icke saken från min synpunkt utan från arbetarnas synpunkt, och då synes det mig, som om alla skäl föreläge för att uppmuntra dylikt genom att bifalla Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Vrang: Herr talman! Då jag under några år haft tillfälle att följa ledningen av en större sparbank, som i stor utsträckning finansierat fastighetsbyggandet i min hemort, anser jag mig ha en viss skyldighet att säga några ord i denna fråga, i vad den kan beröra fastighetskrediten.

Beträffande huvudfrågan kan jag ansluta mig till de förträffliga uttalanden i saken, som gjorts av herrar Hjalmar Hammarskjöld och Lindgren i Örebro, men därutöver vill jag påpeka ännu ett par saker.

Herr Klefbeck sade, att man här hade gått till överdrift, och en annan talare på stockholmsbanken, herr Lindley, instämde i detta yttrande, för vilket emellertid inga bevis framlades. Jag skall å min sida be att få omnämna ett par belysande fall ur verkligheten, vilka ådagalägga, att man här inte överdrivit.

Sparbanksföreningen har i sin tidskrift omtalat bl. a. följande fall. Vid ett tillfälle uttogs för såväl arbetares som tjänstemäns löner i en fabrik mer än $\frac{1}{3}$ av köpeskillingen för en lantbruksfastighet. Vid exekutiva auktioner å 3 lantfastigheter, som tillsammans taxerats till 8,900 kronor och som tillhörde en skofabriksrörelse, bevakades oguldna arbetslöner till ett belopp av 8,200 kronor. Det var således endast 700 kronor över emellan taxeringsvärdet och de löner, som bevakats.

Det finnes ock ett annat förhållande, som i detta sammanhang hittills icke blivit berört, nämligen den art av sekundärkredit, som under de senaste åren kommit till mycket stor användning, nämligen den kredit, för vilken kommunerna få ikläda sig borgen. Denna brukar ofta uppgå till 80 å 85 % av hela byggnadsvärdet. Med ett litet exempel skall jag bevisa, vart det kan bära hän för kommunerna, om denna lag med 6-mån.-bevakningar i någon nämnvärd utsträckning skulle komma till användning.

Jag tänker mig en fastighet, som kostar 10,000 kronor. Sparbanken beviljar i denna ett första inteckningslån å 5,000 kronor. Därefter förekommer det rätt ofta att sparbankerna bevilja en andra inteckning utan borgen men med en 10-årig amorteringstid på större eller mindre belopp, låt oss säga 2,000 kronor alltså tillhoppa 7,000 kronor. Därefter får den som bygger ett kommunallån eller ett lån av allmänna medel, för vilket kommunen går i borgen, låt mig säga å 1,500 kronor. Då är jag uppe i 8,500 kronor. Det synes då, som om hela finansieringen av detta företag skulle vara rätt så väl ordnad. Emellertid komma helt plötsligt arbetare och andra, som hava möjlighet att få ut sina fordringar före förste inteckningshavaren, och lägga beslag på — tillsammans med kostnaderna för den exekutiva auktionen — låt oss säga 3,000 kronor. Då skjutes första inteckningen upp till 8,000 kronor, och tillsammans med de 2,000 kronor, som beviljats mot tioårig amortering, når den upp till just hela värdet av fastigheten eller 10,000 kronor. De 1,500 kronor för vilka kommunen iklätt sig borgen äro fullständigt borta, och naturligtvis äro de egna medel, som den som byggde huset haft att satsa, också fullständigt borta. Sådant kan inträffa.

Herr Klefbeck sade också, att sparbankerna så mycket som möjligt vilja skydda sina säkerheter från grunden. Ja, det böra vi i första rummet åtminstone på detta ställe hålla dem räkning för i stället för att, såsom jag tyckte mig kunna läsa mellan raderna, klandra dem härför. Det torde i hela Sveriges land icke finnas några penninginstitut, som så oegennyttigt och så omsorgsfullt som sparbankerna tillvarataga de många tusendens små sparpennningar. Att

sparbänkerna, därför att de söka se till, att de sparpenningar, som de mottaga från hela riket — och det är oerhörda belopp efter våra förhållanden, som det rör sig om — äro väl säkerställda, skola härför uppbara klander, tycker jag icke är tillbörligt.

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Borell: Herr talman! Herr Klefbeck gjorde i sitt anförande ett uttalande, som jag icke kan lämna oemotsagt. Med anslutning till vad herr Hammarskjöld tidigare framhållit därom, att vissa personer, som utfört arbete åt gäldenären, men icke vore anställda hos honom såsom arbetare, t. ex. vissa hantverkare, icke hade någon förmånsrätt för sina tillgodohavanden, ehuru de rent sakligt sett kunde anses likställda med förmånsberättigade arbetare, förklarade herr Klefbeck, att han väl behjärtade deras ställning, men att den omständigheten, att vissa personer hade det illa ställt, icke borde hindra, att man söker hjälpa andra. Ett sådant resonemang kan man naturligtvis mycket väl föra, då det gäller personer eller förhållanden, som icke ha direkt samband med varandra. Men det är vanskligt att föra ett sådant resonemang, när det gäller förmånsrättsordningen, ty varje förskjutning i förmånsrättsordningen till förmån för vissa berättigade inverkar på övriga intresserades rätt. Förmånsrättsordningens bestämmelser avse att reglera samtliga fordringsägares inbördes ställning vid en viss tidpunkt med avseende å en viss förmögenhetsmassa och måste därför bedömas med hänsyn till samtliga fordringsägarnas berättigade intressen. Det är denna synpunkt, det inbördes sammanhanget mellan alla de berättigades intressen, som icke synes hava blivit tillräckligt betonad under den diskussion, som förts här i dag.

Den nu ifrågasatta utökade förmånsrätten inverkar icke blott på inteckningshavarna och efter dem liggande förmånsberättigade, utan den inverkar även på sådana förmånsberättigade, som nu äro i sådant hänseende likställda med arbetare men beträffande vilka någon ändring icke ifrågasättes.

Landshövding Kvarnzelius uppehöll sig särskilt vid förhållandena inom skogsarbetare- och flottningsarbetarekärerna. Han framhöll, att det ofta händer, att betalning för deras arbete icke utgår i den mån arbetet utföres, utan att betalningen uppskjutes till en senare tidpunkt och att dessa arbetare därigenom komma i en synnerligt ogynnsam ställning. Det förefaller mig, som om herr Kvarnzelius hade förbisett, att de tre eller sex månaderna, vilkendera nu förmånsrättstiden skall bliva, löpa från förfallodagen och att det förhållandet, att betalning enligt avtal framskjutes till en viss dag icke gör dem sämre ställda i förmånsrättsavseende. Ty givetvis uppkommer förfallodagen vid den tidpunkt, då enligt avtal lönen skall utbetalas. Det är således klart, att den av honom anförda omständigheten icke gör arbetarna sämre ställda än de skulle varit, om lönen hade utbetalts i mån av arbetets fortgång.

Det har också sagts under debatten, att det icke skulle vara så farligt med de menliga inverkningarna på fastighetskrediten, som man velat göra gällande. Det sades särskilt av en talare, att vad egnahemsrörelsen angår några menliga verkningar icke skulle uppkomma, emedan egnahemsbyggare i allmänhet icke äro företagare. Det är emellertid ett påstående, som jag tror, att man får göra en viss reservation emot. Påståendet kan möjligen vara berättigat i fråga om de mindre egnahemsbyggarna, men är säkerligen icke allmängiltigt.

Ser jag särskilt på förhållandena i Stockholms förorter, så äro säkerligen många av dem, som där skaffa sig egna hem, företagare i större eller mindre omfattning.

Det är redan nu så — jag talar särskilt om vad erfarenheten ger mig vid handen beträffande Stockholms förorter — att de personer, som skaffa sig egna hem,

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

ha det ganska besvärligt ställt med avseende å möjligheten att skaffa kredit mot säkerhet av inteckningar. Enskilda långgivare äro i regel mycket försiktiga, när det gäller sådana krediter, och detsamma är förhållandet med banker och andra penninginstitut. De senare pläga göra den invändningen, att de icke kunna följa förhållandena å respektive orter på ett sådant sätt som skulle giva nödig trygghet för kreditgivningen. Är det redan nu så, att det är svårt för egnahemsbyggare att få nödig fastighetskredit, skulle uppenbarligen utökningen av förmånsrätterna i nu ifrågasatt hänseende ytterligare försvåra erhållandet av sådan kredit, och detta komme säkerligen och att inverka även beträffande de små egnahemsbyggarnas kreditmöjligheter. Den föreslagna lagändringen skulle alltså skada egnahemsrörelsen i dess helhet.

Jag sitter själv i styrelsen för en sparbank, och till vad som redan sagts om sparbankernas kreditgivning ber jag få lägga, att jag anser det vara klart, att, om den ifrågasatta utökningen av förmånsrätten skulle komma till stånd, detta måste utgöra en allvarlig maning för sparbanksstyrelserna att vara ännu noggrannare än de hittills varit vid beviljande av sådana krediter och att taga i övervägande, om det icke blir nödvändigt att skärpa villkoren för beviljande av fastighetslån.

Det är emellertid den av mig först berörda synpunkten som för mig är mest avgörande. Det står klart för mig, att det är en allvarlig sak att giva sig in på att rubba vissa detaljer i förmånsrättsbestämmelserna. Förefinnas olämpliga eller orättvisa stadganden däri, och jag vill icke bestrida, att det kan finnas ett visst fog för en sådan uppfattning och att särskilt lämpligheten av den förmånsrätt, som tillkommer betjante och tjänstehjon, med avseende å den tolkning man givit åt begreppet betjante och tjänstehjon kan ifrågasättas, bör man, synes det mig, taga upp hela frågan i ett sammanhang. Att bryta ut en viss detalj i förmånsrättsordningen är såsom jag redan påpekat alltid en betänklig sak, och om man skall våga sig på att göra detaljändringar måste det vara fullt klart, att desamma icke medföra menliga verkningar på övriga förmånsberättigade eller på oprioriterade.

Då det emellertid i det föreliggande fallet synes mig vara uppenbart, att en ändring skulle kunna medföra synnerligen menliga följder för de efterföljande förmånsberättigade, måste jag, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! De farhågor, som här från skilda håll uttalats för, att det skulle ligga någon fara uti att utsträcka förmånsrätterna, kunna vara berättigade i viss mån, om det gällde en längre tid, men jag tror icke, att det är farligt att gå med på den begränsade utsträckning, som här är föreslagen. Det är dock så, att vid en hel del arbetsförhållanden ute i landet och icke minst på jordbrukets område råder ett förtroendefullt förhållande mellan arbetare och arbetsgivare. Uppgörelser ske där ingalunda så ofta, som man påpekat, att de ske inom den ordnade industrien, där avlöningarna ske på bestämda tider. Där är faran mindre, ty det är sällan som någon större summa blir inestående, utan avlöningen utbetalas på bestämd tid. Vid andra arbetsförhållanden däremot sker icke detta så ofta, utan där råder ett patriarkaliskt förhållande mellan arbetare och arbetsgivare, och uppgörelse sker en gång om året.

Det synes mig, som om det skulle vara förmånligt, om man kunde på något sätt bidra till, att detta förtroende icke rubbades, utan tvärtom att arbetarna finge en känsla av, att det icke ligger så stor fara uti att låta medlen stå inne.

Det finnes också ett annat förhållande, av vilket man icke funnit några olägenheter, nämligen den stora kategorien av lagstadgade tjänare. De ha förmåns-

rätt för ett helt år, och man har icke påstått, att det uppstått någon risk för in-
teckningshavarna därav, att detta förhållande ägt rum.

Jag tror sålunda, att det icke kan vara någon vidare risk, om man antager
det förslag, som innefattas i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets utlåtande,
till vilket förslag jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Gent emot den siste ärade talaren
vill jag påpeka för herrarna, att han talade om förhållandena inom lantbruket.
Där är det sant, att det råder sådana förhållanden, som han nämnde, och där
spelar det kanske ingen roll, om man tager denna lag eller ej, därför att arbetar-
nas antal icke är så stort.

Han talade också om de patriarkaliska förhållanden, som råda inom lantbru-
ket, men egentligen är det icke sådana förhållanden, som avses med denna lag-
ändring, utan det är helt andra. Sålunda menar jag, att hans resonemang gick
helt på sidan av saken och att det icke träffar kärnpunkten i frågan. Jag hop-
pas, att herrarna icke av detta skola låta förmå sig att fränse de tungt vägande
skäl mot utskottets hemställan, som i övrigt anförts.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta, utan jag blev uppkallad
av herr Winberg, som sökte göra gällande, att jag ställt mig på en fullständigt
kapitalistisk ståndpunkt och att jag bara tänkte på, att penninginstitutet skulle
få sin förtjänst. Det är mycket billigt, enkelt och lätt att komma med en sådan
insinuation. Jag kanske behöver påpeka för herrarna, att de institutioner, som
egentligen syssla med in-teckningsbelåning, nämligen konungariket Sveriges hy-
potekskassa, där jag har äran att sitta i styrelsen, och Sveriges allmänna hy-
poteksbank, som jag särskilt tänkt på, äro så gott som kooperativa inrättningar
under statens kontroll och inrättade av staten. De få icke taga någon förtjänst
på sin utlåningsrörelse, utan de ha till uppgift att tillhandahålla allmänheten
och medlemmarna billiga lån, lån till självkostnadspris. Jag tror sålunda, att
det är ganska oberättigat att försöka skrämja herrarna med, att det bara är för
penninginstitutens skull, för att dessa skola få förtjänst, som man icke vill gå
med på denna ändring.

Andra inrättningar, som i hög grad stå allmänheten till tjänst med belåning
av in-teckningar, äro sparbankerna. Dessa äro icke heller sådana inrättningar,
som lämna delägarna någon vinst.

Sålunda är det fullt oberättigat att söka göra gällande, att vårt resonemang
här skulle vara förestavat av ett intresse att skydda penninginstitutet, så att
de icke göra förlust utan att de i stället kunna göra vinst.

Jag vill än en gång säga herrarna, att jag tror, att resultatet av den ifråga-
satta lagändringen skulle bli, att fastighetskrediten skulle komma att rubbas,
och under sådana förhållanden skulle penninginrättningarna med bästa vilja i
världen icke kunna utlåna pengar till dem, som endast hade in-teckningar att er-
bjuda som säkerhet, utan endast till dem, som äro så ekonomiskt väl situerade,
att de dessutom kunna skaffa borgen. Jag vågar påstå, att detta förslag, om
det antages, kommer att gå ut över de ekonomiskt svaga, som behöva kredit för
bostadsändamål eller i övrigt vilja skaffa sig fastighetskredit.

Herr Fehr: Herr talman! Det ligger mig fjärran att söka inplantera
några tankefrön i herr Winbergs hjärna, därför att jag, liksom nog många
andra av herrarna, har på känn, att den är fulländad, åtminstone så fulländad,
som den kan bli. Han sade emellertid, att det spörsmål, som vi här ha att be-
svara, då vi ha att välja mellan utskottets förslag och reservationen, är det gam-
la spörsmålet om den mänskliga arbetskraftens rättigheter å ena sidan och ban-
kernas å den andra sidan. Jag vill då tillåta mig att erinra honom om, att en

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

talare på stockholmsbänken, som har stor praktisk erfarenhet på detta område, vitsordat, att han endast i något enstaka fall sett ett tillfälle då arbetarna haft direkt anledning att tillämpa den redan nu förefintliga, till tre månader begränsade förmånsrätten.

Anledningen härtill har stort intresse. Det är nämligen så, att när det i praktiken hittills inträffat, att inteckningshavare blivit lidande på grund av denna förmånsrätt, detta icke berott på, att arbetarna icke fått ut sin lön och följaktligen bevakat med förmånsrätt, utan det har berott därpå, att det funnits borgesmän, som inträtt i gäldenärens ställe och betalat arbetarnas lön.

Såsom herr Kvarnzelius nämnde, är det huvudsakligen inom byggnadsindustrin, som denna fråga har betydelse. Det går så till, att, när ett entreprenadkontrakt upprättas, byggmästaren måste skaffa borgesmän, och dessa borgesmän skriva icke på kontraktet för sitt goda hjärtas skull utan därför, att de få leveranser till bygget. När sedan svårigheter uppstå för byggmästaren att fullfölja byggandet, riskera dessa borgesmän att lida skada i två hänseenden. För det första kunna de bli nödsakade att betala skadestånd för byggets försenande, och för det andra få de icke längre vinstgivande leveranser. Då inträda de och betala arbetarnas löner mot det att de få på sig överlåten den förmånsrätt, som arbetarna ha mot byggmästaren. Det är den typiska tillämpning, som hittills förekommit beträffande arbetarnas förmånsrätt, och den kommer hädanefter att bli det i högre grad än förr.

Då blir frågan: innebär den föreslagna utvidgningen, därest den bifalles, någon fara för fastighetskrediten? Jag förbigår de argument, som hämtats därifrån, att vi redan ha vissa förmånsrätter av ännu mera betänklig art än den, som här föreslagits. Jag kan icke finna, att man bör försämra läget i en punkt bara därför, att vi redan ha felaktigheter i en annan punkt. Gentemot herr Tjällgren vill jag tillägga, att det torde vara rimligt och riktigt att erinra om, att, när fråga blir om att ånyo upptaga till allvarligt övervägande, om icke direktörernas ettåriga förmånsrätt bör nedsäckas, 17 kapitlet handelsbalken icke är sakrosankt på någon punkt utan kan behöva moderniseras.

Emellertid uttalade herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att det enligt hans mening icke funnes någon saklig grund för farhågan, att fastighetskrediten genom den föreslagna utvidgningen skulle komma att lida skada. Jag vågar påstå, att i detta uttalande ligger något av ett överord. Jag har uppmärksamt lyssnat till de anföranden, som hållits till förmån för utskottets förslag för att finna, i vad mån ett bemötande förekommit av den anmärkning, som enligt min uppfattning är den avgörande. De ärade talarna ha alla lika samvetsgrant underlåtit att upptaga den anmärkningen till bedömande. Jag kan icke heller på annat sätt förklara vissa av de instämmanden, som gjorts i yrkandena om bifall till utskottets hemställan.

Får jag taga ett exempel? En byggmästare i Malmö har ett stort bygge. Han har en massa arbetare men kan inte reglera deras löner. Borgesmännen inträda. Dessförinnan har byggmästaren varit i Stockholm och köpt en villa i Enskede. Sedan går han i konkurs. Borgesmännen, som ha inteckningar i Malmö, få då bevaka sin fordran även i villan i Enskede. Denna villa har förut varit belånad i en sparbank, som inte haft anledning att tro, att den dåvarande ägaren skulle överlåta den på en annan person, och banken, som har inteckning i villan i Enskede, kommer då att bli lidande på att ägaren samtidigt har en affär i Malmö, i vilken vissa arbetare varit anställda, vilkas löner icke blivit utbetalade.

Det är däri, som felet enligt min mening ligger. Arbetarna i Malmö veta ju inte, att de ha någon förmånsrätt i Enskede och ha därför inga berättigade anspråk på att i konkursen få förmånsrätt före inteckningshavaren i Enskede. Och de, som beviljat kredit på fastigheten i Enskede, ha all an-

ledning att tro, att de icke skola bli förbigångna av arbetarna vid den blivande, ännu icke inträdda köparens bygge på en helt annan ort.

Det är den anmärkningen, som förefaller mig vara välgående, att man icke, på sätt som redan sparbanksföreningen i sitt i propositionen återgivna yttrande förordar, undersökt frågan, om icke en begränsning av denna förmånsrätt borde ske till de fastigheter och egendomar, där arbete utförts. Hade den frågan undersökts, tror jag man skulle kommit fram till att en liten specialisering av denna förmånsrätt borde ske, innan man utsträcker den.

Jag tror för övrigt, att den tanken innebär en väg att modernisera denna lagstiftning. När den tillkom, hade det ekonomiska livet en helt annan struktur än det för närvarande har. Det var inte så vanligt då, som det är i dag, att folk hade fastigheter och egendomar på helt olika orter i landet. Det är därför helt naturligt, att olägenheter på grund därav först i våra dagar blivit aktuella, och jag tror därför, att det är högst rimligt, att man vid det lagstiftningsarbete, som blir föranlett av det beslut, som jag hoppas första kammaren kommer att fatta, framför allt tar sikte på denna sak.

Det vore med min motivering rimligt att föreslå en skrivelse i dylik anda, men då något yrkande därom icke kan framställas, nödgas jag, herr talman, stanna vid att yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Efter den omständliga och långa debatt, som här förevarit, torde det vara skäl att med några ord återföra saken till den kärnpunkt frågan gäller.

Det är ju så, att likaväl som varje förmånsrättsordning i vissa särskilda fall måste medföra obillighet, så kan frånvaron av en sådan förmånsrättsordning medföra orättvisa. Det gäller att välja de lagbestämmelser, som i stort sett verka på det rättvisaste och riktigaste sättet. Och vid detta val bör man icke låta avskräcka sig av de enstaka exempel, som blott bli undantagsfall, utan man bör se till vad som synes bli huvudregeln.

Nu sade herr Fehr, att det ekonomiska livet är helt annorlunda i våra dagar än på 1890-talet. Ja, det är alldeles sant, och det är just detta, som föranlett det nu framlagda förslaget. Jag föreställer mig nämligen, att när de nu gällande förmånsrättsbestämmelserna antogos, voro förhållandena sådana, att de arbetare, vilka icke voro berättigade till förmånsrätt för ett helt års lön, hade sina avlöningsförhållanden reglerade på tämligen korta tider och i regel utan något ackordssystem, som kunde föranleda, att avlöningarna stodo inne under längre tid. Nu ha förhållandena utvecklats sig därhän, på sätt kammarens, som jag tror, främste expert på avlöningsförhållanden i detta fall, herr Kvarnzelius, framhållit, nämligen att ackordssystemen medföra, att arbetarna riskera den rätt, som lagstiftaren avsett att tillerkänna dem, och att i de norrländska länen skogs- och flottningsarbetarna, som ligga borta från sitt hemvist kanhända i flera månader i sträck, icke äro i stånd att bevaka sin rätt eller föra sin talan med påföljd, att de förlora sin inestående arbetslön.

Vad det är fråga om här, är att rätta till dessa oegentligheter och återföra förhållandena i den riktning, som lagstiftaren tänkt sig. Då herr Rune alltså — och många med honom — talar om, att det är oriktigt att denna lön skall gå ut framför inteckningshavares fordran, borde konsekvensen vara ett yrkande från deras sida om helt slopande av denna förmånsrätt framför inteckningshavares. Men den konsekvensen tror jag icke, att herrarna äro beredda att taga.

Beträffande fastighetskrediten har gång efter annan talats om egnahemsägare och deras svårigheter att få lån, men jag tror, att de fall, då en egnahemsbyggare skulle få svårighet att ordna sina kreditförhållanden av detta

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

skäl, skola vara synnerligen lätt räknade. Jag kan icke se annat, än att de övervägande och starkaste skälen tala för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr förste vice talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Rune: Från statsrådsbänken riktades till mig en direkt förfrågan, om jag vore villig att taga konsekvensen av mitt resonemang i så måtto, att jag skulle stå för upphävande av den förmånsrättsordning på tre månader, som i detta fall finnes. Då vill jag säga, att jag skulle vara hågad att ge förmånsrätt på ett helt år för arbetare mot arbetsgivare, men dock med undantag för inteckningshavare, såvitt det inte är fråga om det bygge, där arbetet äger rum, ty i det fallet tycker jag det är rimliga skäl till det förra. Om frågan nu faller, hoppas jag, att Kungl. Maj:t tar upp den och till nästa riksdag kommer med ett förslag, vari beaktats och undvikits de olägenheter, som härvidlag äro påvisade. Det synes mig, att detta sätt är lämpligare än att väcka en sådan fråga motionsvägen. Men jag är verkligen villig att fullt och helt stå för vad jag i frågan uttalat.

Vidare vill jag säga beträffande de anmärkningar, som gjordes av en mycket stor kännare av arbetsförhållandena i Norrland, landshövding Kvarnzelius, om hur det förhöll sig där, liksom i anledning av herr Borells påpekande i den saken, att i de fall, som herr Kvarnzelius omnämnde, arbetarna icke på sätt han sökte göra gällande blivit av med sin förmånsrätt, därför att de tre månaderna räknades från förfallodagen. Den anmärkningen är fullständigt avgörande för den saken, och jag hoppas därför, att kammaren inte av detta exempel, som inte är hållbart i förevarande fråga, låter förmå sig att gå på utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Ja, när debatten nu pågått så länge, herr talman, skall jag bara be att få replikera herr Vrang. Jag är ledsen över att jag har uttryckt mig så förfärligt illa, att mitt lilla anförande kunnat så fullständigt missuppfattas av honom. Det gäller särskilt den ena delen.

Först talade han om, att jag hade påstått, att mina motståndare gjort sig skyldiga till överdrifter, men att jag inte bevisat detta. Jag gjorde mig all möda i världen att söka bevisa detta. Jag skall inte upprepa vad jag sade i det stycket. Såsom vederläggning av vad jag sade anförde han sedan ett par upprörande exempel — och då menar jag uppriktigt också, och sätter inte in något mellan raderna — på hur vid någon realisation, tror jag det var, arbetarnas och tjänstemännens förmånsrätt hade verkat därhän, att andra fordringsägare fingo så gott som ingenting. Men han gjorde därvid inte reda för, i vilken utsträckning detta berodde på arbetarnas förmånsrätt eller tjänstemännens förmånsrätt. Vi ha nämligen i utskottet ganska starkt haft på känn, att det är just den senare kategorien, tjänstemännen, som ha stora löner och vilkas förmånsrätt sträcker sig över ett helt år, att det är dessas förmånsrätt, som är långt farligare för krediten än arbetarnas förmånsrätt.

I det andra exemplet han anförde, skulle för de övriga fordringsägarna blifvit kvar — om jag hörde rätt — endast 700 kronor. Men det vill jag bara säga, att dessa upprörande förhållanden ha ägt rum inom den nuvarande lagens ram, och det bevisar sålunda ingenting, såvitt jag förstår, i fråga om huru en utsträckning i få fall av tiden för arbetarnas förmånsrätt från tre månader till sex månader skulle kunna ha en så ödeläggande inverkan på fastighetskrediten, som han gjorde gällande.

Så var det en annan sak, som smärtade mig, och det var, när herr Vrang

sade, att jag klandrat sparbankerna för att de voro måna om att få ordentlig säkerhet för sina inteckningar. Något sådant har aldrig fallit mig in. Om herr Vrang läser mitt första yttrande stenograferat, innan jag rört vid det, skall han tvärtom finna, att jag sagt, att denna sparbankernas ställning var helt naturlig; och jag menar, att om de inte sökte tillvarataga säkerheten för sina inteckningar, så hade de inte handlat som de borde göra i egenskap av sparbanksmänniskor. Men vad jag ville säga var, att just denna deras ställning till krediten gör, att de måste förhålla sig avvisande till varje som helst förmånsinstitut, och att det sålunda är helt naturligt, att de inte vilja vara med om den allra minsta lilla utvidgning av nu gällande förmånsinstitut. Deras på förhand givna motvilja mot varje som helst utvidgning av förmånsrättsinstitutet erbjuder sålunda i och för sig icke någon synnerlig beviskraft gent emot det särskilt nu föreliggande förslaget.

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Jag ber sålunda att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Winberg: Herr talman! För en gångs skull har herr Fehr rätt i att det skulle vara tämligen omöjligt, ifall han komme på den idén att söka i min hjärna inpränta något av sin överlägsna professorsvisdom. Det är nämligen så långt ifrån att jag har något behov av den, att jag skulle känna mig fullkomligt olycklig, om jag vore tvungen att gå omkring och skräpa med en sådan barlast.

Beträffande själva saken erinrade professorn gent emot mig om ett yttrande, som fällts under debatten och vilket innebar, att på ett mycket stort arbetsområde under en mycket lång tidsperiod förekommit endast *ett fall*, då arbetarna nödgats anlita sin förmånsrätt för att få ut sina avlöningar. Nå, men om saken har så liten betydelse, hur i all rimlighets namn skulle en ytterligare utsträckning av detta kunna åstadkomma så hemska verkningar för fastighetskrediten? Det kanske är ett spörsmål, som professorn med sin visdom möjligen skulle kunna lösa.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman, mina herrar! I sitt första anförande yttrade herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som jag trodde mig finna, med en viss förebräelse, att jag hade framhållit något självklart när jag betonade, att förmånsrätten riktade sig mot andra fordringsägare och icke mot gäldenären. Jag undrar, om icke den följande debatten i viss mån har givit anledning att tänka, att även en så självklar sats kan behöva understrykas.

Är det så, att gäldenärens tillgångar räcka till för alla fordringsägarna, då är det ingen praktisk skillnad på prioriterade och oprioriterade, då få de allesammans ut sitt. Om en förmånsrätt skall ha någon betydelse, då förutsätter det, att vad den förmånsberättigade får, det mister en annan fordringsägare. Det är på den senares bekostnad, som förmånsrätten medges den förre, och det är därför, som det är så synnerligen angeläget att se till, att det finnes fullt bärkraftiga skäl för att giva en förmånsrätt. Man ger nämligen förmånsrätten på andra fordringsägares bekostnad. Det är t. o. m. så, att om man vidgar kretsen av de mest gynnade förmånsrättstagarna, så försämras deras ställning, ty det låter lätt tänka sig, att tillgångarna äro så små, att tillgångar, som annars skulle räckt åt dessa, nu icke räcka fullt ens åt dem. så att sålunda tremånadersarbetarna, om jag får kalla dem så, komma att bli lidande på en utsträckning till sexmånadersarbetarna.

I sitt andra anförande yttrade herr statsrådet, att man icke för enstaka möjliga missförhållandens skull får uppge en i och för sig behöflig lagstiftning. Jag undrar, om icke detta ändå är att ställa förhållandena på huvudet. Här har ju från åtskilliga håll, även av varma anhängare till regeringens förslag,

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

vitsordats, att det endast finnes ett fåtal fall, för vilka den nya bestämmelsen kan tänkas få praktisk tillämpning eller vara av behovet påkallad. Däremot vet man ju icke för närvarande och *kan* icke veta, vilken tillämpning den nya bestämmelsen kan framkalla genom att den uppmuntrar till längre krediter, till överlåtelse av förmånsrätten på borgensmän o. s. v. Herr statsrådet åberopade den mest sakkunnige om arbetsavtalsförhållanden, som han uttryckte sig, här i kammaren. Då vill jag icke underlåta att framhålla — med allt erkännande åt den åsyftades sakkunskap — att en efterföljande talare dock hade rätt, när han påpekade, att ifrågavarande sakkunnige förbisett lydelsen av den nuvarande och även den föreslagna bestämmelsen. Det är förfallotiden, som är avgörande för förmånsrätten, och icke den tid, under vilken arbetet har utförts.

För min del har jag redan sagt — och jag vill nu upprepa det — att denna utsträckning av förmånsrätten kan komma att bliva orättvis och därigenom skadlig för fordringsägare av olika slag, både inteckningshavare och andra fordringsägare, vilkas intressen äro lika behjärtansvärda som arbetarnas. De kunna vara i lika stort och större behov att få ut de fordringar, som det här är fråga om. Vidare har det ju från olika håll kommit fram, att den nuvarande ordningen är i vissa avseenden mindre tillfredsställande, och då vill jag upprepa, vad jag sade i mitt första anförande, att genom bifall till den kungl. propositionen fastslår och t. o. m. utvidgar man de nuvarande missförhållandena med avseende på bestämmelsens avfattning och tillämpning, under det att man däremot, genom att följa reservanterna, ger en anstöt — i den form, som nu är möjlig, när skrivelse icke kan ifrågasättas — till en förbättrad lagstiftning, på vilken vi sannolikt icke skulle behöva vänta så länge.

Jag upprepar, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Bondeson: Herr talman! Jag hade icke tänkt upptaga kammarens tid med att yttra mig i denna fråga, men när här göres gällande, att vi, som dela reservantens uppfattning, icke skulle hava samma intresse som utskotts-majoritet, för att arbetarnas tillgodohavande bliva skyddade, kan jag icke underlåta att uttala min protest häremot. För min del är jag livligt övertygad om, att icke något bör underlåtas för att trygga arbetarnas tillgodohavanden, men om detta skall ske på sådant sätt, att det ovillkorligen kommer att rubba fastighetskrediten, då får man allt offra för mycket. Det kan ju icke bestridas, att det icke allenast är den sekundära krediten, som kan komma att rubbas, utan även den primära, och jag vill gå så långt att jag påstår, att en person, som köper en fastighet, faktiskt icke äger mer av denna fastighet än den del, som överskjuter den intecknade gälden, ty det är väl inteckningshavarens egendom, den del därav, som är intecknad.

Orsaken till att jag kommer att rösta för reservationen är följaktligen den, att jag anser, att icke endast den sekundära fastighetskrediten kan komma att rubbas utan även den primära, därest föreliggande utskottsbetänkande antages. Jag är av den uppfattningen, att berörda fråga måste upptagas till omprövning uti hela sin vidd, och då måste man överväga, huruvida icke förmånsrätt, som kommer att uttagas ur fastighet, endast gäller det som påvilar denna fastighet direkt, så att man icke, som professor Fehr relaterade, kan komma från helt andra orter och göra anspråk på förmånsrätt för arbetslöner, som är för denna fastighet helt och hållet ovidkommande.

Vad herr Tjällgren anförde angående förhållandena i Norrland kan icke övertyga mig. Han framställde icke saken som den verkligen förhåller sig, utan det är väl så, enligt nu gällande lag och även enligt föreliggande förslag, att förmånsrätten gäller från det datum, då arbetslönen förfaller till betalning, enligt mitt förmenande.

Jag skall, som sagt, icke förlänga debatten utan tar mig friheten yrka bifall till herr Hederstiernas reservation.

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.

(Forts.)

Herr Kvarnzelius: Herr talman! I anledning av vad herr Borell och landshövding Hammarskjöld yttrade om att förmånsrätten räknas från förfalldagen, vilket jag icke vill bestrida, så vill jag fråga dessa talare, huruvida i analogt fall, där varken avtal eller kontrakt föreligger, det praktiska förfarandet är detsamma och sålunda lönen icke utbetalas inom 3 månader; huruvida även i ett sådant fall arbetaren skulle kunna komma i åtnjutande av sin förmånsrätt, om han utför arbetet under förvintern eller låt oss säga de tre första månaderna under året, men på grund av tekniska eller andra skäl icke får avlöning förrän i oktober? Har han ändå kvar sin förmånsrätt där också på grund av arbetets natur, trots att det icke föreligger något avtal?

Intill dess jag får ett tillfredsställande svar på denna fråga anser jag mig ha goda skäl för vidblivande av den ståndpunkt jag redan i mitt anförande deklarerade.

Herr Hederstierna: På herr Kvarnzelius fråga vill jag svara, att det naturligtvis är klart, att förfallotiden för en fordran är beroende på vad som skall betalas. En fordran är inte något som svävar »ins Blau», utan först när man vet, vad gäldenären skall betala, inträder förfallotiden. Herr Kvarnzelius' resonemang haltar på betänkligt sätt och understryker hans eget påstående, att vad han än är, men jurist är han inte.

Herr Lindgren: Herr talman! Det var en passus i herr Lindleys anförande, som jag icke kan låta passera oanmärkt.

Herr Lindley yttrade, om jag inte missuppfattade honom, att de pengar, som av många hundratusen sparades och insattes i sparbanker, inte hade samma värde som intjänt arbetslön, därför att det för dessa sparare betydde mindre, om de förlorade dessa penningar. Jag undrar, vad dessa många hundratusen sparare skola säga om denna herr Lindleys uppfattning.

Vidare var det en annan sak, som herr Lindley yttrade och som överraskade mig något. Han sade, att för de organiserade arbetarna har detta ingen betydelse. De taga nog ut sin avlöning ändå, men det vore av betydelse för de oorganiserade. Jag vill säga, att det var överraskande, att just herr Lindley gjorde sig till talesman för de oorganiserade arbetarna. Jag tror herr Lindley också uppgav, att det inte på 28 år hade inträffat någonting inom det fack, han tillhörde, som gjort, att de behövt bevaka sina fordringar i konkurser. Samma uppfattning har, såvitt jag kunde finna, både departementschefen och utskottet givit uttryck åt. Departementschefen säger uttryckligen i propositionen: »En utvidgning av förmånsrätten skulle komma att beröra jämförelsevis få arbetare», och utskottet säger: »Utskottet finner utredningen i ärendet otvetydigt giva vid handen, att — om ock för ett jämförelsevis begränsat antal fall — den nuvarande bestämmelsen om förmånsrätt för nu ifrågakommande arbetares avlöning ej är tillfyllest.» Men om nu så är förhållandet — vilket jag icke betvivlar — nämligen att det är mycket få fall, som kunna ifrågakomma, då behov föreligger av denna utsträckning av förmånsrätten från tre till sex månader, då kan jag inte finna, att denna lagändring är av så synnerligen stor betydelse för arbetarna. Det är ju dock så — och det borde man inte förbise — att de arbetare, som, oaktat de ha kännedom om att arbetsgivaren kämpar med ekonomiska svårigheter, arbeta utan att utfå sin avlöning, icke allenast tre månader, utan upp till sex månader, de kunna inte hjälpas. Det skulle inte vara rimligt, att arbetslönen för så lång tid skulle få inverka på in-teckningshavarnas rätt, då dessa inte ha möjlighet att

Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)

följa med därför att fastigheter byta ägare, och som inte ha någon kännedom om att det finnes obetalda avlöningar. Att herr Nilsson i Kristianstad här talade för utskottsförslaget överraskade mig mindre, då han tydligen inte kunnat undgå att taga intryck av vad Konungens befallningshavande i Kristianstads län tidigare yttrat i frågan. Däremot överraskade det mig i någon mån, då herr Nilsson omnämde, hur utomordentligt patriarkaliska förhållandena äro där nere i Kristianstads län och att det där inte alls är ovanligt, att arbetare och arbetsgivare komma överens om att arbetarna skola ha sin lön innestående ända till sex månader.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Jag skall inte trötta kammaren med att ånyo upprepa några som helst argument, vare sig av ena eller andra slaget, ty saken är så genomdebatterad, att den kan anses vara färdig för kammarens avgörande.

I anledning av vad som åtminstone från ett håll yttrats därom, att vissa andra fordringsägare skulle vara obilligt ställda och att man därför borde taga under övertvägande deras förmånsrättsställning, vill jag emellertid framhålla för kammaren, att den frågan givetvis varken faller framåt genom ett avslag på den nu föreliggande propositionen eller bakåt genom ett bifall till densamma; det är klart, att Kungl. Maj:t, vare sig denna föreliggande fråga får den ena eller andra utgången, kommer att överväga de framlagda synpunkterna och erinringarna.

Herr **Lindley**: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag begärde ordet för att replikera herr Lindgren i en enda liten sak, som torde berott på missuppfattning. Vad jag sade om dessa arbetare, som insätta sina besparingar, var ju i anslutning till vad landshövding Hammarskjöld yttrade. Jag talar icke alls om dessa, som insätta sina besparingar i sparkassor och sådant, utan om de arbetare, som insätta sina besparingar i själva verksamheten. Då göra de ju detta för att få taga del i de vinster, som detta företag kan avkasta, och om de då förlora sina pengar, så stå de i helt annan ställning än dessa göra, som endast kunna räkna med den arbetslön de skola utfå för utfört arbete.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Hederstierna vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Hederstierna* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Hederstierna vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, företogs omröstningen, jämlikt beslut av herr förste vice talmannen, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

*Ang. arbetares
förmånsrätt
för avlöning.
(Forts.)*

Ja — 62;

Nej — 61.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet's fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion om återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val till riksdagens andra kammare.

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 66, hade herr *Pers* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val av representanter till riksdagens andra kammare.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Engberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i anledning av motionen I: 66 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående införande av ett sådant valsätt vid val av representanter till riksdagens andra kammare, som bättre än det nuvarande tillgodosåge den demokratiska parlamentarismens fordringar, varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt borde beaktas.

Herr **Pers**: Herr talman! Utskottet har i år lika litet som förra året gått in på ett bemötande av den framställning av saken, som jag gjort uti min motion. Utskottet hyser tydligen den uppfattningen, att en fråga icke är av betydelse, förrän dels tidningarna ha skrivit mycket om den och den dels varit uppe i riksdagen och närmar sig majoriteten. Men frågorna kunna dock, såsom jag utvecklat i min motion, vara ganska betydelsefulla, och det har förefallit mig som om konstitutionsutskottet då och då spekulerat över frågor, som äro av mindre vikt än vad den här kan anses vara. Det är möjligt, att man i år liksom i fjol blir bemött i diskussionen, och jag får naturligtvis nöja mig, hur man än gör i det fallet.

Jag hör icke till dem, som begagna frasen parlamentsleda, ty jag tycker icke om den och den har nyttjats i alltför stor utsträckning, men jag tror, att det ligger något berättigat i talet om att medborgarna ute i landet blir mer och mer främmande för riksdagen, alltså för sin representation. Det ligger något riktigt i att de proportionella valen ha slitit det organiska sambandet mellan medborgare och representation. Det är partiväsendet, partimaskineriet, som kommit emellan. Detta avlägsnande utav representationen ifrån den stora medborgareskaran kan gå för sig under lugna tider, men det är icke sunt, och i upprör-

Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

da tider kan det rent av vara farligt. Det är av stort nationellt värde och av den största betydelse, att landet och representationen känna sig organiskt sammanförda. Det är opinionen i landet, som är det stora värdet, och jag tror, att den, som betraktar den svenska historien, skall finna, hur representationen ofta eller då och då har kommit på avvägar, men att landets välfärd har kommit att bero på en sund och riktig opinion. Man har fått gå ned till den och stödja sig på den och ifrån den såsom utgångspunkt också lyckats rädda landet.

Politikerna synas ha en viss fruktan för medborgarnas direkta och oförmedlade insättande i representationen. När ständsrepresentationen förvandlades till en representation med samfälliga val, så gick man ifrån de direkta valen och till de medelbara valen. Man vågade icke taga fram opinionen direkt med valsedlarna, utan det fordrades en särskild procedur för att få omedelbara val. De mest framskridna trakterna övergingo så gott som genast till omedelbart valsätt, men det förgick årtionden, innan, vågar jag säga, de mest efterblivna trakterna övergingo ifrån det medelbara valsättet. När den allmänna rösträtten infördes för några år sedan, vågade man icke heller ge medborgarna det direkta medinflytandet, utan man tog upp det proportionella valsättet, där partigrupperingarna skulle sättas in såsom en väsentlig del i röstmaskineriet och därigenom trygga vissa partiets, vissa åsiktsriktningars beläggande av platser i riksdagen. Detta förhållande består ännu, men jag är övertygad om att vad tiden går så kommer man att söka sig tillbaka till den mera direkta representationen, representationen utan den hjälp, utan den omgång, som ligger i uppdelandet av partier på ett legalt sätt, så som vi ha det i vår författning.

Sedan förra året har något nytt inträffat. Vi ha en reservant i utskottet, som reserverat sig till förmån för min tanke. Reservanten tillhör dock det riksdagsparti, som torde ha lättats att tillgodogöra sig de proportionella valens metod. Arbetarnas fackföreningsorganisation är en exercis, en fälttjänst, som kommer partiet till pass vid de proportionella valens utnyttjande. Därtill ha arbetarna den entusiasm, som kommer av föreställningen om att erövringen av det nya riket är i görningen. De ha icke så mycket traditionellt bråte, så många traditionella föreställningar som de andra partierna, och detta hjälper dem att lättare behålla enhetligheten.

Reservanten har fattat sin uppgift från synpunkten av sundhet och styrka i det politiska livet; det är min uppfattning. Man skulle kunna vänta sig något liknande ifrån landsbygdshåll, ifrån bondehåll särskilt. Jag har levat tillräckligt länge för att få en stark förnimmelse av det direkta medansvar och det direkta intresse, som bondebefolkningen före ständsförfattningens avlösande hade i sin representation. Det var ett direkt samband mellan representanten och de väljande medborgarna, ett samband som man knappast återfinner nu, ty nu har ju den enskilde representanten trätt i skuggan för partiet och partiledningarna.

Reservanten skjuter fram frågan om bostadsbandets upphävande. Det har jag ingenting emot. Jag är övertygad om att den förmån, som en kandidat har i att vara bosatt inom valkretsen, alltid kommer att göra sig gällande. Detta är ett väldigt plus till förmån för den, som kandiderar, så att det vill verkligen framstående personer till även i det avseendet att de kunna göra sig gällande dels i politiken och dels ifrån talaretribunen för att kunna tränga ut den, som bor på platsen.

Jag vill också säga det, att när man går tillbaka till äldre tider, så finner man, att bostadsbandet synes vara en senare tids uppfinning. Jag känner icke till i detalj, hur valförhållandet var i ständsrepresentationens tid, men något bostadsband måtte det inte ha varit efter vår uppfattning. Nu är visserligen bostadsbandet vidgat, därigenom att hela länen vanligtvis utgöra valkretsar, men man måste tydligen i gamla tider i fråga om valen till bondeståndet icke ens ha

varit hänvisad till landskap, ty Anders Danielsson representerade på sin tid 27 härad ifrån Öster- och Västergötland. Följaktligen måste man då icke ha varit bunden av bostadsbandet.

Med vad jag nu sagt har jag i någon mån kompletterat vad jag skrivit i min motion och även kompletterat i någon mån det meningsutbyte med utskottet, som visserligen icke kan ske över ett utskottsutlåtande utan medelst en dialog här i kammaren.

Jag vill till sist säga, att mitt yrkande kunde lika väl vara reservantens som det jag har i min motion, men det yrkandet, som jag har i min motion är det enklaste, det är utgångsläget och på det kan sedan vid en eventuell utredning och vid ett närmare betraktande av saken byggas på olika sätt för att komma fram till vad som för mig är huvudsaken. Därför slutar jag med att nu yrka bifall till min motion, eftersom det yrkandet är det enklaste. För mig framstår denna fråga såsom en viktig fråga, och därför kommer jag också att begära uppsomröstning om saken, så att det blir tillfälle att se, hur liten minoriteten är eller om den kanske icke är så alldeles liten. Jag har naturligtvis icke alls några förhoppningar om att i närvarande läge få någon större anslutning till min uppfattning, en uppfattning, som jag tror hör framtiden till.

Jag tillåter mig, som sagt, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Åkerberg: Jag har närmast begärt ordet, för att det icke skall heta, att motionären i denna kammare endast är en ropandes röst. Det föreligger, som känt, icke någon reservation på förstakammarsidan, men denna enhetlighet kan knappast sägas vara representativ för opinionen här i denna fråga.

Proportionalismen har ju nu femtonåriga anor i vårt land. Folket har levat sig in i densamma och den är ju på sätt och vis ett bekvämt hyende att vila på. Den, som sysslat något litet med valrörelse, kan icke komma ifrån det intrycket, att det råder en känsla av olust med systemet. När man talar med de gamla, som voro med under majoritetsvalens dagar, får man alltid den meningen förd till torgs, att den tiden var en härlig tid att leva; då var det hänförelse, geist och intresse. Man kan tycka, att detta är något ovidkommande, ty ett val är icke någon kapplöpning eller en fotbollsmatch, utan ett avgörande där det gäller att utse de bästa möjliga till att sköta offentliga angelägenheter. Men det är dock icke någon underordnad sak detta, om valmanskåren med spontant och personligt intresse går fram till valet eller om den drives fram nära nog med hugg och slag. Man kan peka på att anslutningen till valen i våra dagar är minst lika stor som den var under majoritetsvalens dagar, och det är alldeles riktigt. Men anledningen därtill är icke, att intresset är lika stort eller större, utan anledningen är, att partierna utvecklade sina valapparater till högsta möjliga effektivitet. Valmakaren har fått en betydelse, som han aldrig hade under den gamla tiden. Han är, skulle man kunna säga, huvudpersonen numera i valet och icke de personer, som uppföras på kandidatlistorna. Det är proportionalismens stora svaghet, att den hänvisar de personer, om vilka valet egentligen skulle stå, till en mera undanskymd plats. Om dem blir det i allmänhet icke tal. Det frågas icke om de äro dugliga män eller personer, som ha möjlighet att göra sig gällande och att uträtta något för det allmänna, utan man plockar ut en massa folk ifrån olika delar av länet och oftast tager man de obetydligaste, ty om dem står i allmänhet icke någon strid; de kunna föras ut ur skottlinjen och icke ge anledning till någon kritik emot vallistan. Striden står alltså icke om de eller de personerna utan om den eller den partibeteckningen. Därtill kommer ju, vad vår nuvarande sammanräkningsmetod beträffar, att den med tiden utvecklade sig till något fullständigt Grönköpingsmässigt i fråga om att vara invecklat. Jag misstänker, att icke endast den stora allmänheten saknar fullständig kännedom om hur det går till, då ett val uträknas numera,

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

utan jag tror, att det till och med skall vara tämligen svårt att i denna kam-
mare och även i medkammaren uppleta en enda ledamot — ja, till och med i
konstitutionsutskottet — som kan stå upp och på rak arm redogöra för, hur
bestämmelserna äro.

Naturligtvis ha majoritetsvalen även sina svagheter. När det kan inträffa,
såsom det gjorde vid det sista underhusvalet i England, att ett parti, som var
i minoritet bland de röstande ute i landet, tillkämpade sig en rätt betydande ma-
joritet i underhuset, då måste man naturligtvis vidgå, att det icke har gått så
alldeles lyckligt till. Men jag tror, att nackdelarna av detta icke kunna vara så
synnerligen stora, eftersom det ena gången är det ena partiet och andra gången
det andra partiet, som får tillgodogöra sig vinsten i valлотteriet.

För övrigt kan man säga, att den handlingskraft och dådkraft, som i all-
mänhet utmärker den engelska parlamentarismen, till skillnad från den svenska
bl. a., är något, som man får lägga i den andra vågskålen därvidlag. Beträf-
fande det engelska majoritetsvals-systemet kan man för övrigt säga, att det är
rätt primitivt, eftersom det icke kräves absolut majoritet utan endast kräves
att den kandidat, som fått högsta röstetalet, oberoende av om han fått mer än
de andra tillsammans, blir vald. Under förutsättning att absolut majoritet
stadgas i samband med majoritetsval, torde sådana förskjutningar, oriktigheter
och oegentligheter knappast kunna uppstå. Man säger vidare, att det kan vara
många betydande personligheter, dugliga för offentliga värv, som utestängas
genom majoritetsval. De kunna råka bo i en valkrets, där förutsättningen för
att deras parti skall kunna erhålla en plats icke är för handen.

Det senaste andrakammarvalet här i landet visar ju, att sådana händelser
kunna inträffa även vid proportionella val. Sådana fall som fallen E. A. Nilson
och Jakob Petterson m. fl. få naturligtvis skrivas på proportionalismens konto.
Det fanns icke något parti, som var tillräckligt starkt att kunna tillförsäkra
dem en plats och som ville taga hand om dem, men vad åtminstone den ene
av dem, E. A. Nilson, beträffar, är jag säker på att han, om det varit majoritets-
val, skulle blivit vald. För övrigt kan man motverka sådana missförhållanden
genom andra åtgärder, och den åtgärd, som reservanten här talar om, nämligen
bostadsbandets upphävande, är naturligtvis en sak, som bör tagas i betraktande.
Det bör naturligtvis vara lätt för ett parti att få en ledare eller en av partiets
mera framskjutna krafter vald, även om han icke uppsättes i den valkrets, där
han händelsevis är bosatt. För övrigt kan man i detta sammanhang reflektera
på den tanke, som framförts i den frisinnade motionen om tilläggsmandat. Man
kan nämligen kombinera detta även med ett system med majoritetsval, och det
tror jag till och med har förekommit på något håll.

För min del vill jag säga, att om denna anordning med tilläggsmandat för-
enas med ett majoritetsvals-system, kan jag ha anledning att reflektera därpå om
jag också i övrigt tycker, att de pedantiska rättvisesynpunkter, som motionen i
övrigt vilar på, drivas något för långt.

Jag tror alltså icke, att sista ordet är sagt om vårt nuvarande valsätt genom
konstitutionsutskottets kortfattade och snäva avfärdande av denna motion. Detta
valsätt har många synder på sitt samvete, vilka utskottet icke alls tagit i be-
traktande. Det hopplösa ställningskrig, som för närvarande utmärker vårt
politiska liv, torde få härledas i rätt stor utsträckning till det valsätt, som
gör partibeteckningen till det centrala och personligheten till något sekundärt.
Jag vill icke gå så långt, att jag säger, att krisen i det parlamentariska syste-
met, vilken herr Lindhagen talar om i den motion, som under nästa punkt på
föredragningslistan kommer till behandling här, är att tillskriva proportionalis-
mismen. Man ser från vissa länder, där majoritetsval förekomma, till exempel
i Frankrike, att även där sådana oarter träda i dagen, men jag tror, att det
skulle gå lättare i vårt land att övervinna denna utan tvivel förefintliga kris,

om vi hade ett valsystem, som något mindre skattade åt mekaniken och mera tog hänsyn till människan i politiken.

Jag har velat säga detta för att framhåva, att den tanke, som motionären har fört fram nu för andra gången, icke kommer att dö, därför att konstitutionsutskottet så gott som enhälligt avstyrkt motionen och därför att det för närvarande, att döma av denna kammars ställning i fjol, tycks se hopplöst ut.

Jag vill i alla fall hemställa om bifall till det yrkande, som framställts av herr Pers.

I herr Akerbergs yttrande instämde herrar *Kobb, Björkman, Lindblad, Holmgren, Örne* och *Luterkort* samt fröken *Hesselgren*.

Herr von Geijer: Herr talman! Den ärade motionären inledde sitt tal till försvar för sin motion med att hänvisa till den knapphändigade motivering, som utskottet i år liksom i fjol bestått hans motion.

I detta sammanhang sade herr Pers, om jag icke missförstod honom, att det föreföll honom som om för utskottet icke en fråga skulle vara av betydelse, förrän densamma berörts i pressen och varit uppe i riksdagen och närmade sig en majoritet. Att hylla en dylik sats kan ju givetvis icke vara riktigt, men jag vill, å andra sidan, säga: Kan det vara rimligt, när det gäller en fråga av så utomordentligt genomgripande art som denna och en fråga, som efter hårda och upprivande strider, värre än vi kanske haft i någon fråga, som på de sista femtio åren bragts till sin lösning, att man skall riva upp hela denna fråga, draga upp hela registret pro et contra, därför att en motionär för sin del anser detta system icke vara lämpligt utan böra ändras? Är det icke rimligt att begära, att härför fördras mera än ett uttryck för en enstaka persons eller några och jämförelsevis få personers mening, utan att denna bäres upp av någon allmänare opinion. Ingen i utskottet har haft den förmättna tanken — om jag hörde den siste ärade talaren rätt, trodde han visst att så vore förhållandet med utskottet — att utskottsutlåtandet skulle vara sista ordet i denna fråga. Nej, ingalunda! Det är mycket möjligt, att den dagen kommer, men för närvarande torde det icke vara någon den ringaste anledning att vare sig vilja eller önska denna förändring. Jag vill säga, att ingen av utskottsmajoriteten — även om den icke är så homogen, som det skulle kunna synas, ty det är nog många, som i likhet med de herrar, som instämt i den siste ärade talarens yttrande, ha mera sympati för majoritets- än för proportionella val — för närvarande önskar en ändring införd på området.

Jag för min del, som varit i tillfälle att deltaga i dessa förutnämnda strider, har ingen anledning att frånträda den mening, som då var den ledande för mig, nämligen att det proportionella valsystelet, trots olägenheter, intet mänskligt är fritt från sådana, dock är bättre än det majoritetsvalsystelet, som vi hade dessförinnan.

Om man nu ser på motionens innehåll och jämför detta med det yttrande, som motionären och den siste ärade talaren här ha haft, är det alltid egentligen den anmärkningen man hör, att detta system har ammat upp partiväsendet. Ja, därom kunna vi tvista. Jag hyser den uppfattningen, att det icke är det proportionella valsystelet som gjort det utan att detta kommit efteråt och att det är tidsutvecklingen, att det är det fjärde ståndets emancipation och insikten om att vill man nå något mål, ett stort mål, så har man icke någon möjlighet att nå detta annat än genom enighet och sammanhållning. På det sättet kommer partiet fram, och jag tror icke, att någon vågar antaga, att de förhållanden, som skapat denna uppfattning, skola försvinna i brådkastet. Jag har deltagit i valrörelsen, långt innan vi hade proportionella val, och jag tror, att herr Pers också varit i tillfälle att göra det, men jag vill fråga, om vi icke hade

Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

partibildning då också. Jo, förvisso och en mycket hård partibildning! Jag har personlig erfarenhet av, att vissa valsammanslutningar krävde, att man skulle förbinda sig i förväg att gå in i ett visst parti i riksdagen. Att detta utvecklats på senare tid, sammanhänger väl med att striden såsom sådan skärpts. Det är enligt min mening fullkomligt oriktigt att sammanblanda orsak och verkan och säga, att det är det proportionella valsättet, som vållat detta. Herr Pers säger på ett ställe i sin motion, att det som han i all synnerhet riktar sig emot och skulle vilja ha bort är att genom vårt nuvarande system partiväsendet såsom sådant blivit inskrivet i vår lag. Det är kanske ej heller alldeles riktigt, ty vi ha statsrättsligt inget annat partiväsen i vårt land, än att vissa sammanslutningar, som vid valtillfället förena sig om viss partibeteckning, kallas ett parti. Men jag vill erinra om — något som kanske herr Pers ej känner till — att i Danmark, där det dock med undantag för Köpenhamn är enmansvalkretsar och majoritetsval, har det skrivits in i grundlagen en annan bestämmelse, nämligen att det just skall vara legala partier. Man torde därför ej gå fri från detta på den vägen. Jag vill gärna erkänna, att detta inskrivande i den danska lagen beror på att man där har ett stadgande om tilläggsmandat, vilket i viss mån närmar sig det proportionella. Jag tror således, att det här föreligger ett fullständigt sammanblandande av orsak och verkan och det är orätt att säga, att partiväsendet bottnar i proportionalismen.

Herr Åkerberg, den siste ärade talaren, var inne på förhållandena i England. Men jag vill fråga: Råder icke där partiväsen? Jo, i allra högsta grad, och det torde vi icke heller komma ifrån. Jag skall be att senare få återkomma just till England.

Just därför att man insåg denna olägenhet, som ett utbildat partiväsen har med sig, såg man tillbaka på de gamla tiderna och tyckte, att allt då var synnerligen bra. Då fanns det ingen olust, då var det hänförelse och geist vid valen. Ja, på sätt och vis kan jag säga, att det var det, men herrarna kanske då glömma bort vilken väg denna geist och hänförelse tog. Den ledde till en skärpning av valstridernas bitterhet, ty det gällde då ej att höja sin kandidat utan att racka ned på motsidans. Och skola vi tala om partiledan, nog märkte man den tiden — jag har gott minne av det — att det var stor obenägenhet hos de personer, vilka man skulle vilja ha till riksdagsmän, att ställa upp sig som kandidater, ty de visste, att de skulle bli utsatta för tidningshets, vidrig och otäck, och därför drog man sig för det. På den vägen kunde man därför också få parlamentsleda, och säkert är, att det skulle innebära fara för att kvaliteten hos de personer, som uppställa sig som kandidater, skulle minskas.

Herr Åkerberg sade, att man då för tiden ej hade valmakare. Jo, förvisso. Det hade man visst och sant. Jag erinrar mig mycket väl detta. Det var ju ofta så, när en kandidat utkorades, att några personer sammanslöto sig och fingo en tidning, som lanserade hans kandidatur, och så var det gjort.

Jag tror, uppriktigt sagt, att med nuvarande system, då vi ha fraktionsbeteckningar, det blir lika mycket kontakt mellan valmännen och kandidaterna som det då gjorde. Vi veta, att socialdemokraterna utvecklats detta mycket långt, så att de noga granska sina kandidater. Herr Pers förmenade, antager jag, att man genom det gamla systemet kom i mycket närmare kontakt med sina valmän på valmöten och annat. Valmöten liksom också den personliga eller offentliga kandidaturen är något jämförelsevis nytt. Men även om vi skulle tänka oss, att vi införde enmansvalkretsar igen, så ligger det i sakens natur, att de största städerna måste ha vallistor ändå. Valmännen komma ej i beröring med sina kandidater, och för övrigt måste man på ett eller annat sätt yxa till valkretsar, som i viss mån motverka detta. Jag kan själv erinra mig detta. Jag har varit med den tid, då den stad, jag tillhör, var förenad med Ystad. Proportionen mellan folkmängderna var den tiden som 1 till 4. Det

fanns ingen möjlighet för den mindre staden att därvid göra sig gällande. Sedermera har jag under två valperioder blivit vald av en krets av fyra städer, belägna i fyra hörn av provinsen. Det kan ju sägas, att det kan ändras på ett eller annat sätt, men olägenheter blir det. Jag måste därför säga, att under den tid, jag var med i valrörelsen, då det var enmansvalkretsar, var det ej närmare förbindelse mellan valmännen, än det nu är.

Här begäres nu en utredning. Jag vet egentligen ej vad herr Pers tänker vinna med den utredningen, men jag tror mig ändå med anledning därav kunna säga, att om någon sak är utredd, så är det denna. Här finns en ofantlig litteratur. Studera den! Det har gjorts tillräckligt med utredning.

Herr Akerberg tyckte, att felet hos det proportionella valsystemet var, att uträkningen var så invecklad. Han kom till det märkvärdiga resultatet, att just därför att det var så invecklat, man kunde beteckna det som Grönköpingsmässigt. Jag tycker snarare tvärtom. Men hur det än månne vara därmed, spelar det väl ingen roll för valmännen, ty det är väl valmyndigheterna som detta åligger, och de svårigheter, som alltid framkallas, ha väl i praktiken visat sig vara jämförelsevis obetydliga.

Således att nu taga upp frågan och gå igenom pro et contra, såsom jag sade i början av mitt anförande, är väl alldeles lönlöst. Jag ser tyvärr, att jag måste göra det gång efter annan, ty motionären antyder i sin motion, att det är hans avsikt att genom att motionera år efter år söka åstadkomma en opinion till förmån för sin åsikt. Därvid återstår för utskottet icke annat än att fortsätta på samma väg som motionären. Men såsom ärendet nu ligger i år, 1926, förefaller det mig, som om utskottet hade fullständigt rätt i att någon anledning icke föreligger att taga upp detta ärende och begära utredning i det samma. Är det några olägenheter, så har man ju — det har visat sig gång efter annan — möjlighet att genom rätt så små medel åstadkomma förbättring. Den vägen är givetvis endast att rekommendera.

Till sist ännu ett ord med anledning av herr Åkerbergs yttrande. Han pekade på England. Jag vill då bara säga, att efter vad man ser av pressen, ropar man där på ett bättre valsystem, och det är ej underligt, ty de siffror, som jag skall nämna, kunna tjäna till illustration på hur det kan bära till vid majoritetsval. Vid 1924 års val fingo de konservativa 420 platser med 7.5 miljoner röstande. De liberala fingo 40 platser med 3 miljoner röstande. Arbetarpartiet fick 150 platser med 5.5 miljoner röstande. Alltså inträffade det orimliga resultatet, att de konservativa fingo mer än dubbelt så många platser som de andra partierna tillsammans, ehuru de ej ens fått hälften av de avgivna rösterna. Bättre illustration till hur orimligt resultatet kan bli genom majoritetsval torde man ej behöva.

Jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den förevarande motionen berör ju en liten flik av ett ämne, som återkommer i utskottets nästföljande betänkade, men såsom en introduktion till en fråga, som har en än större omfattning, har det sin ganska stora betydelse att se, hur detta ärende ligger till för närvarande.

Herr Åkerberg talade om att konstitutionsutskottets utlåtande här innefattade ett kortfattat och snävt avfärdande. Ja, det är konstitutionsutskottets utlåtanden i allmänhet på senare tid, då det gäller framtidsfrågor eller några mer djupgående förändringar. Det är ej något utlåtande utan ett undrande från att avgiva något utlåtande, och det ha bestämt icke 1809 års lagstiftare avsett med vårt främsta utskott, som skall granska grundlagarna och som det åligger att avgiva utlåtanden över väckta motioner. Då menade man, att det också skulle debattera och bena upp ämnena och uttala meningar men icke såsom nu för tiden undandraga sig all diskussion.

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Nu har ju den siste ärade talaren i sitt anförande verkligen framfört skäl för utskottets mening. Han har talat om att det ej blir bättre med majoritetsval, åtminstone enligt hans uppfattning. Men det skulle utskottet ha skrivit i sin helhet och med en sådan omfattande motivering att man hade haft något att hålla sig till. Annars betecknar icke utskottets utlåtande en länk i utvecklingen.

Jag vill nu säga, att när man hade majoritetsval, fann man, att det var så ofantligt mycket missförhållanden, att man måste ha ett annat system, och då övergick man till proportionella val. Nu har man haft proportionella val så länge och finner fortfarande, att det är så mycket missförhållanden, att man återigen vill ha något annat. Jag är ej beredd att taga språnget tillbaks till majoritetsvalen utan vidare, därför att jag nu under praktiken med de proportionella valen glömt missförhållandena med majoritetsvalen. Men bägge dessa erfarenheter — att man var högeligen missnöjd med de förra och är synnerligen missnöjd med de senare — visa, att uti hela valsystemet och i parlamentarismen såsom sådan det är något kardinalfel, som man måste gå till grunden med och icke kan avhjälpa genom att söka bot något här och något litet där genom ändrade former. Allra minst genom återgång till redan utdömda former.

Utskottet har anfört rent formella skäl, icke sakskalet: det är en jämförelsevis kort tid, som systemet prövats, och det finnes icke någon allmän opinion. Ja, det är en jämförelsevis kort tid, men den har varit alldeles tillräcklig för att visa, att det är mycket illa ställt. Och att man ej har någon allmän opinion för en omläggning — hur kan utskottet säga det då man ej talar om annat överallt, än att det här inte går i längden? Jag skall i övrigt så hjärtligt instämma med motionären, då han säger — jag är ej säker på att han framför det som uttryck för någon opinion, men han säger det åtminstone för egen räkning, och jag skall be att få tillgodogöra mig även denna opinion: »Jag hyser den uppfattningen, att man i viktiga frågor icke får invänta en allmän opinion. Ibland får riksdagsmannen föra fram vad han anser vara viktigt och rätt och hoppas att opinionen förr eller senare skall komma till insikt om riktigheten av vad han framför.» Ja, det är gyllene ord, herr Pers, som han även kunde bestå andra någon gång. Men i detta fall finns det verkligen opinion för saken överallt, om utskottets ärade ordförande bara vill sätta örat till och avlyssna dessa tusenstämmiga, brokiga och söndersplittrade röster.

Då jag nu naturligtvis ej har den ringaste utsikt att få ens något instämmande i ett yrkande till förmån för min motion, skall jag passa på att i denna detalj av det stora ämnet i alla fall göra ett yrkande. Jag är, som sagt, ej alls beredd att på något sätt åter kasta mig i armarna på majoritetsvalen, vilket bara skulle innebära ett upprepande av ett förut provat elände. Jag tror också, att partierna skulle komma att i vår tid mer än förr göra sig gällande även vid majoritetsval. Man skall nämligen ej inbilla sig, att man där får välja fritt på en person, att man får komma och säga: Här är min man, som motsvarar mitt andliga program. Nej, då får man icke en hand full särlingar att rösta på honom. Det blir alltid kandidatens partietikett, icke en fri individualitet, på vilken vi rösta, fastän det kanske kan sägas bli något större utsikt för en hand full särlingar, som ingenting betyda vid valet — däri ger jag herr Åkerberg rätt — än vid proportionella val, ty där är gärdet alldeles uppgivet.

Nu är det ganska intressant, att herr Engberg här dragit i härad impulsivt. Jag hoppas, att det håller i sig, men jag är icke säker. Han talar nämligen om att det parlamentariska styrelsesättet undergår en kris. Ja, det har herr Engberg lärt sig av min motion, fastän det är klart, att han i alla fall aldrig på mina principiella grunder skulle efterhärmat mig. Men jag har den stora fördelen att kunna åberopa mig på den interparlamentariska unionen

med friherre Adelswärd i spetsen. Därför säger säkerligen nu herr Engberg, att det parlamentariska styrelsesättet genomgår en kris. Det är redan mycket vunnit därmed. Vidare förmenar han, att med nuvarande system »uppmarschen vid valurnorna blir en fråga om mobiliseringsteknik och icke en fråga om opinion. Därmed förfläckas det politiska livet och mekaniseras till funktionarism.» Ja, detta har han då alldeles givet lärt sig av mig, ty jag har aldrig hört, att han förr beklagat sig över funktionarism.

Vidare: »Individen får utföra en mekanisk handling. Demokratien, som utgår från principen om individens rätt och självverksamhet, kommer snöpligt till korta inför valsättet.» Men vad sade Engberg, då jag väckte motionen om decisiv eller avgörande folkomröstning, innebärande, att varje individ från att bara vara valboskap skulle få tillfälle att rösta om en enda sak, icke om en riskdagsmannakandidat, som representerar tiotusen riksdagsfrågor i en person och beträffande vilken man icke vet, vilket av de tiotusen intressena som är det utmärkande för mannen. Individen skulle få rösta om en enda sak, som han känner till, så att man för en gångs skull kunde tala om att »folkets röst är Guds röst». På det sättet skulle individens mekanisering i någon mån genom-brytas. Vad sade då Engberg därom? Jo, att ett decisivt referendum måste betraktas som »ett högst betänkligt avsteg från det svenska statsskickets idé». Där var utskottet försiktigare och talade om att det icke fanns opinion för saken, fastän det finns en fullödig opinion, ty man talar ej om något annat. Men herr Engberg sade, att det inte betydde så mycket, utan framför allt att det stod i strid med svenska statsskickets grundläggande principer, och därför vill han, att valboskapen skall vara kvar, ty man får icke genomföra en formlig författningsändring, som förvandlar individerna till personligheter.

Kanske herr Engberg en dag återgår till sin gamla kärlek. Men i dag följer jag honom, ty här föreligger hans sista ord. Jag törs dock ej, såsom Engberg föreslår, yrka bifall till motionen och kasta mig tillbaka i armarna på majoritetsvalen såsom allena saliggörande, men jag vill i alla fall följa reservanten, därför att då majoritetsvalen voro dåliga och de proportionella valen blivit dåliga, så vill jag ha något annat än dessa bägge eller, rättare sagt, flera saker än bara en enklare form, som ej kan omskapa människorna. För detta lämnas större utrymme i Engbergs reservation, bara jag får stryka hans sista sats: »varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt bör beaktas». Detta ber jag för min del, herr vice talman, att få stryka, så att mitt yrkande blir, i överensstämmelse med reservantens i övrigt, en hemställan, att riksdagen i anledning av motionen I: 66 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående införande av ett sådant valsätt vid val av representanter till riksdagens andra kammare, som bättre än det nuvarande tillgodoser den demokratiska parlamentarismens fordringar.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman! Då denna fråga föregående år ganska grundligt debatterades här i kammaren, har jag för min del icke ansett anledning föreligga att i år återupprepa denna debatt, men på grund av vissa yttranden, som här blivit fällda, skall jag ta tillfället i akt att yttra några ord.

Det har klagats över partiledningarnas starka inflytande, och det har sagts, att dessa dominera såväl vid själva kandidatnomineringen som vid valet, och att valmännen endast ha att gå och ge sin röst åt en partibeteckning, oavsett vilka personer som finnas upptagna under densamma. Jag vill för min del säga, att jag tror, att detta tal om partiledningarnas stora makt är i viss mån överdrivet. Valmännen inom de olika partierna söka nog att i största möjliga utsträckning medverka, då det gäller att uppsätta kandidater. Om vi nu skulle övergå till majoritetsval, är det någon, som tror, att förhållandena skulle bli annorlunda, så att det då blir personerna, som komme att helt domi-

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

nera, och icke partierna? Ja, kunde man hysa denna ljusa tro på saken, då skulle man kunna vara med om en ändring, men för min del gör jag det icke. Jag tror, att det blir partiledarna, som komma att bli bestämmande i samma utsträckning som förut, och det blir för valmännen sedermera att ge sin röst på den eller de personer, vilka partiledningarna ha, som man säger, korat. Valmännen hava sedan icke möjligheter att kunna i någon mån avvika ifrån den uppgjorda listan, om de vilja, att deras röster skola få göra sig gällande. Just därför är talet om majoritetsvalens fördelar i ganska hög grad överdrivet.

Man har talat om den tid, då vi hade majoritetsval här i landet, hur förhållandena då voro, hurusom det var liv, intresse och entusiasm. Ja, men man borde även tala om, hur förhållandena voro i andra hänseenden på den tiden. Jag har någon erfarenhet från den tiden och vill säga, att till exempel de personliga stridigheter, som då förekommo de olika kandidaterna emellan, är någonting, som jag för min del icke vill ha tillbaka. Jag kommer ihåg från en valkrets, hurusom tvenne kandidater under en månads tid följde varandra hack i häl på varandras valmöten och huru dessa urartade till att bli fullkomliga utskällningsmöten i stället för upplysningsmöten för dem, som kommit tillstädes.

Då jag tagit ståndpunkt i denna fråga och gått emot majoritetsvalens återinförande, har jag även gjort det för den skull, att jag anser, att de proportionella valen ge rättvisa åt valmännen. Skulle vi återinföra majoritetsval, blir det de stora dominerande partierna, som komma att få göra sig gällande. De små partierna, de svagare partierna komma i skymundan och komma icke att kunna få någon representation i riksdagens andra kammare. För min del anser jag det vara just en förtjänst hos det proportionella valsättet, att det ger de olika meningsriktningarna ute bland folket tillfälle att få göra sig hörda här i riksdagen. Och det är därför, som jag även fortfarande kommer att hålla på den proportionella valmetoden.

Man har talat om England, majoritetsvalens förlovade land. Jag såg häromdagen i en tidning återgivet ett engelskt uttalande, i vilket det säges, att om det liberala partiet i England vill leva, så måste det arbeta för att införa den proportionella valmetoden. Vi se alltså, hur olika uppfattningarna på vissa håll äro i vårt land och i England i denna fråga.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Strömberg, Gustaf Nilsson, Larsén* och *Pauli*.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Den ärade motionären har röjt någon misslynthet över att utskottet så pass knapphändigt har avfärdat hans motion. Jag ber emellertid att häremot få erinra, att detta förhållande torde i viss mån bero på beskaffenheten av den motivering, som motionären har bjudit. Motionären har nämligen i år, då han ånyo framfört detta sitt yrkande, väsentligen inskränkt sig till att åberopa *en* synpunkt, nämligen den, att det proportionella valsättet skulle enligt hans mening avskära den direkta förbindelsen mellan medborgare och representanter och utesluta representantens oförmedlade insättande.

Jag kan för min del på intet sätt följa motionären i denna tankegång, och jag tycker, att den har så oändligt liten grund i verkligheten, att det icke erfordras att utskottet ger sig in på något vidlyftigare bemötande i denna punkt.

Envar erinrar sig säkert, hur det, såsom också utskottets ordförande här anmärkt, förhöll sig under majoritetsvalens tid. Partiväsendet florerade an-

tagligen lika mycket då som nu, och partiväsendet har icke nu, såsom motionären påstår, »inskrivits i grundlagen». Om det möjligen förefinns i högre grad nu än tidigare, är det den allmänna rösträttens skull och icke det proportionella valsättets. Och såvitt jag vet, har den ärade motionären varit en mycket ivrig anhängare av den allmänna rösträttens idé.

Nu tror emellertid motionären, att han skulle eventuellt kunna förbättra majoritetsval — och enmansvalkretsprincipen genom att stryka bostadsbandet. På denna punkt närmar han sig reservanten, herr Engberg, men jag undrar, om icke motionären, när han accepterat detta krav, just avlägsnat sig från sin egen tankegång, ty skär man av bostadsbandet, måste man väl också minska förbindelsen mellan representanten och hans väljare, och det är just detta, som motionären vill befrämja genom återgång till enmansvalkretsar.

Motionären har fått understöd av en ärad talare, herr Åkerberg, som gjorde sig till tolk för den meningen, att enmansvalens tid vore i jämförelse med den nuvarande en härlig tid. Man kan förvisso därom säga: ex longinquo major reverentia. Jag trodde likvisst, att det skulle fordras ett betydligare avstånd än dessa 15 år, som förflutit, sedan majoritetsvalen tillämpades, för att man skulle kunna stå upp och förhårliga dem.

Herr Åkerberg nödgades i samma andedrag medgiva, att England ger ett avskräckande exempel på majoritetsvalens orättvisa. Han nödgades medgiva det förhållandet, som utskottets ärade ordförande sedan närmare utvecklade, att ett minoritetsparti fått en överväldigande majoritet i parlamentet, men så säger han: »Denna olägenhet uppväges därigenom, att nästa gång blir det tvärtom.» Det är verkligen ett egendomligt balansförhållande, som herr Åkerberg vill införa, då han anser, att man visserligen ideligen skall leva under orättvisa, men genom att det blir en orättvisa åt vartdera hållet varannan gång, så blir det till slut verklig rättvisa.

Jag får erkänna, att ett mera häpnadsväckande underkännande av hela parlamentarismens idé kan jag svårligen tänka mig. Ha icke anhängarna av majoritetsval något bättre att bjuda på, är man verkligen från början i en ledsam situation.

Herr Åkerberg ville förbättra sin ställning genom att säga, att man kan införa krav på absolut majoritet. Ja, vad inträffar då? Jo, då tvingas i en krets med trepartiställning det ena partiet att giva sina röster på en kandidat, som det icke vill ha, för att icke få någon annan, som de ännu mindre vilja se vald. I varje fall tvingas ett partis anhängare att rösta på en man, som de alldeles icke önska. Jag kan svårligen tro, att man på det sättet kan komma att nå herr Lindhagens syfte att råda bot på parlamentsledan.

Herr Lindhagen underkände fullkomligt de proportionella valen, men han underkände fullkomligt lika kraftigt majoritetsvalen, som han fann vara eländiga, likaväl som han ansåg, att de proportionella valen vore usla. Det är således i själva verket en ganska klen undsättning, som herr Pers och herr Åkerberg fått av herr Lindhagen. Herr Lindhagen stannade också vid ett yrkande, som går i stil med det han sedermera antagligen torde framställa, då vi komma till nästa ärende. Han yrkade nämligen bifall till herr Engbergs reservation men med strykande av det verkliga positiva i reservationen. Han önskade ett övervägande av ett valsätt, »som bättre än det nuvarande tillgodoser den demokratiska parlamentarismens fordringar». Men när herr Lindhagen underkänner majoritetsvalen och underkänner de proportionella valen och icke kan visa på ett tredje såsom något bättre, då kan man verkligen spörja vad herr Lindhagen egentligen vill. Herr Lindhagen vill, att konstitutionsutskottet skall vara en klockarfar, som skall råda bot på allt, men jag tycker, att herr Lindhagen borde precisera vägarna något. När emellertid herr Lindhagen trots övervägande i denna sak icke kunnat påvisa en tredje väg, utöver dessa två av honom utdömda,

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare
(Forts.)*

Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

kanske den tredje icke är så lätt att finna. Herr Lindhagen bör då i varje fall överse med, att konstitutionsutskottet icke kan finna någon.

Jag tror för min del, att konstitutionsutskottet har varit inne på rätta vägar, när utskottet har pekat på, att det nu tillämpade valsättet, som utskottet ingalunda anser vara idealiskt eller sakrosankt, utan förvisso kan vara i behov av förbättringar, likväl har prövats för kort tid, för att man nu skall kunna utdöma det, och förvisso finnes icke heller någon allmänna opinion, som har utdömt det. Härutinnan har jag mycket svårt, liksom på åtskilliga andra punkter, att förstå, vad herr Lindhagen syftade på, när han sade, att man överallt finner detta valsätt vara så underhaltigt. När så sent som i fjol en överväldigande majoritet i riksdagens kamrar ansåg, att det proportionella valsättet fortfarande bör bibehållas, får man väl anse, att det i alla fall finnes en ganska utbredd opinion för att bibehålla detta valsätt, och jag har icke funnit, att det direkt från väljarna har framkommit några önskemål, som gå i en annan riktning.

Jag tror sålunda, herr talman, att utskottet har haft ganska goda skäl för sitt avstyrkande av motionen, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Jag vill medgiva, att det finns frågor, som komma till utskottet, som äro så omöjliga och så litet välgrundade, att frågorna böra avfärdas ganska kallt och snävt, men det är min uppfattning, att denna fråga sysselsätter, kanske icke den allmänna meningen inom riksdagen, men tankarna ute i landet i så pass hög grad, att jag hoppats, att denna fråga skulle ha kunnat bli bevärdigad med en liten polemik i utskottsutlåtandet. Jag har icke, såsom utskottets ordförande föreställer sig, begärt, att utskottet skulle tillstyrka bifall till motionen. Så förmäten är jag icke, men när herrarna i allt fall här ha framställt skälen för avslag, vore det ju intressant att få dem angivna med några ord även i utskottets utlåtande.

Utskottets ordförande fäste sig rätt mycket vid förhållandena under tiden för det gamla valsättet med majoritetsval och finner, att det nu har blivit bättre, d. v. s. att valen försiggå under lugnare omständigheter. Ja, jag vill bringa i herrarnas erinran ett årtal, som jag föreställer mig, att vi alla minnas, nämligen 1914. Jag tror, att vad som då försiggick i fråga om personligheter, det kan stå sig i tävlan med vad som helst under majoritetsvalen, så att något särskilt skydd mot personliga utfall tror jag icke, att de proportionella valen äro. Att det blivit bättre sedan 1914 beror enligt min uppfattning på en stigande politisk kultur, och jag tänker mig, att denna politiska kultur skulle kunna stå sig även vid ett återinförande av majoritetsval. Det har i detta avseende blivit bättre i allmänhet, men, som sagt, den nämnda episoden visar, att det nuvarande valsättet är icke något skyddsmedel mot dåliga politiska seder.

Ja, nu liksom i fjol för man fram England som exempel. Jag tror, att det är bäst, att varje land inrättar sig efter sina förhållanden, och om den dagen kommer, att en omläggning av valen sker, så att valmännen kunna komma i direkt förbindelse med sina representanter, d. v. s. välja dem mera direkt, föreställer jag mig, att valen här i landet skola kunna försiggå med undvikande av de olägenheter, som visat sig i England. Men det är en sak, som bör påpekas här, och det är, att England doek har en stark regering. Den rättvisa, som man talar om så ofta, har sitt berättigande, men när man går till val, så är det framför allt ett arbetsverktyg, man behöver, och det är detta parlamentariska arbetsverktyg man knappast kan få med det nuvarande valsättet.

Man säger också, att bostadsbandets upphävande skulle skilja väljare och representanter från varandra. Nej, det kan icke alls vara fråga om det, ty man blir ju icke tvungen att välja representanter utanför valkretsen. Jag

utvecklade redan i mitt första anförande, att den, som bor inom valkretsen, har en stor fördel uti det, och den kommer helt säkert att göra sig gällande, men skulle någon partiledare, t. ex. en partiledare i denna kammare, som vill och kanske behöver flytta över till den folkvalda kammaren, ställa upp sig som kandidat i en valkrets i landet, så söker han naturligtvis en valkrets, med vilken han har så stor personlig kontakt och personliga förbindelser, att han i det avseendet kan tävla med vem som helst och åtminstone med andra kandidater inom valkretsen. Det är en större rörlighet, som med upphävandet av bostadsbandet skulle vinnas, men att det skulle skilja kandidater och väljare åt, kan jag icke inse.

*Om
majoritetsval
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

I det sammanhanget vill jag säga, att jag är tacksam för det erkännandet, att de proportionella valen äro en följd av den allmänna rösträtten. Det är en garanti, som man ansåg nödvändig då och som man alltjämt anser nödvändig, men sedan detta valsätt infördes, har mycket inträffat, bland annat också det, att skräcken för en socialdemokratisk majoritet, skräcken för en socialdemokratisk regering har gett sig, och man ser på de vådor, som skulle följa av den allmänna rösträtten, på ett helt annat och kyligare sätt än man gjorde förut, så att sambandet härvidlag med den allmänna rösträtten är det gott att få erkänt, men det är min uppfattning, att sambandet icke är naturligt och icke är sådant, att det behöver fortvara.

Herr förste vice talmannen: Herr Lindhagen har yrkat, att kammaren måtte bifalla den av herr Engberg till föreliggande utlåtande fogade reservationen med den ändring, att sista delen eller orden »varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt beaktas» skulle utelämnas.

Då detta yrkande faller utom ramen såväl för utskottets hemställan som den i ärendet väckta motionen, anser jag mig icke kunna framställa proposition på detsamma.

Herr Lindhagen: Jag vill bara säga, att jag observerat detta, men jag trodde, att talmannen skulle glömma av det.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmannen jämligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pers* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr förste vice talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar återtog av herr andre vice talmannen.

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion angående krisen i det parlamentariska styrelsesättet och botemedlen där-
emot.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 251, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen — på grund av sakens vikt i och för sig samt i anslutning jämväl till uttalandet av interparlamentariska unionens kongress i Washington 1925 om krisen inom det parlamentariska systemet i de flesta länder, vikten att finna botemedel och önskvärheten av medverkan från grupperna och parlamenten — ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till de ändringar i grundlagarna, som befunnas ägnade att, i vad på grundlagarna ankomme, bidra till avhjälpandet av de aktuella bristerna i det nuvarande parlamentariska styrelsesättet i Sverige.

Utskottet hade i detta utlåtande yttrat:

»Utskottet, som finner sig sakna anledning att närmare ingå på de svävande och oklart angivna önskemål, som i motionen framställas, hemställer, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Utskottet hade i utlåtandet anmärkt, att motionärens yrkande, vilket i det till utskottet överlämnade exemplet av motionen hade den lydelse, som ovan angivits, i den tryckta upplagan ändrats därhän, att orden »och önskvärheten av medverkan från grupperna och parlamenten» uteslutits, ävensom att motiveringen till motionen i den tryckta upplagan i avsevärd omfattning skilde sig från motiveringen i det till utskottet överlämnade exemplet av motionen.

Herr *Lindhagen*: Denna motion rör sig, såsom kammarens ledamöter behagade finna, om något, som kallas för »krisen i det parlamentariska styrelsesättet». Detta är icke min formulering, utan den har jag lånat från interparlamentariska unionen i den förvisningen, att det skulle på denna plats skänka en viss, vida högre auktoritet åt mitt yrkande än som skulle bli fallet, om inte interparlamentariska unionen stått bakom detsamma.

Ehuru motionen är mycket vidlyftig, har utskottet i stället försökt avfatta sitt utlåtande så kort som möjligt, och det är väl i syfte att söka åstadkomma något slags kontrastverkan, möjligtvis. Utskottet säger bara, att det »finner sig sakna anledning att närmare ingå på de svävande och oklart angivna önskemål, som i motionen framställas». Jag är ju jävig att yttra mig om denna sak. Men jag kan väl få säga, att jag tror, att felet ligger däri, att utskottets uppfattning är oklar och svävande. Utskottet har kanske missuppfattat på vilken sida oklarheten ligger.

Jag måste även här som i det föregående ärendet erinra om, att det åligger konstitutionsutskottet att granska grundlagarna och avge utlåtande över de avgivna motionerna. I synnerhet konstitutionsutskottet har fått en framträdande plats i författningen, enligt grundlagstiftarnas ursprungliga mening — med den utskottet tillkommande uppgiften att på ett upphöjt sätt ingå på de konstitutionella frågorna och bedöma deras grunder. Men som jag erinrade om, har konstitutionsutskottet alltmör börjat avvika från denna sin uppgift och i stället försökt undgå densamma genom att i själva verket *icke* avge något yttrande. Och när man »finner sig sakna anledning att närmare ingå på motionen», betyder detta, att man i strid mot grundlagens föreskrifter icke avger något yttrande över motionen. Det är den nuvarande ordförandens praxis

detta, men jag undrar och vädjar till herr von Geijer, om den verkligen är riktig — om det ock är mycket bekvämt att icke behöva fördjupa sig i några särskilda tankegångar.

Jag vill då till en början framhålla, att här föreligger en bestämd skillnad i uppfattningen inom riksdagen, enkannerligen konstitutionsutskottet, och den allmänna meningen ute i landet. Det, som är framställt i denna motion, är icke alls produkten av någon som helst genialitet, utan det är bara en vanlig sund reflexion över vardagslivets företeelser, som vi allesammans göra, och varför skulle vi då icke kunna göra det även i riksdagen? Jag måste för att stärka min ställning i någon mån omnämna, att grunden till denna motion lades genom ett föredrag, som i det närmaste överensstämmer med motionen, och vilket föredrag jag fick inbjudan att hålla i studentföreningen Verdandi i Uppsala. Den skulle fira sin s. k. vårbrytningsfest, och då tyckte jag, att ämnet skulle vara något om vårbrytning. Jag föreslog dem därför ämnet »En vårbrytning i statskonsten», vilket accepterades. Där fann jag idel förståelse för denna sak i så hög grad, att jag blev både glad och häpen. Detta visade, att de unga studenterna icke ansågo de tankar, som här framhållas, vara svävande och oklara. På samma sätt, när jag i somras höll samma föredrag på socialdemokratiska möten i olika skogsbygder, jag understryker skogsbygder, ty hur det gått i slättbygderna, lämnar jag därhän. Man är nu alltid hövlig mot en föredragshållare, men det blev i alla fall även diskussioner efteråt man och man emellan, och det sades, att det här var saker, som de själva reflekterat över, och de voro glada över att de framfördes och bådo mig komma tillbaka. En ordförande i en arbetarkommun på ett ställe, där det var 2,000 åhörare, höjde t. o. m. ett leve för de här idéerna, vilket besvarades av den församlade menigheten. När jag höll samma föredrag på sex olika ställen i Amerika, gick det på samma sätt: det mottogs med påtagligt bifall och förståelse samt föranledde privata diskussioner och instämmanden även efteråt.

Nu är det också på det sättet, att jag blev överraskad över att vid interparlamentariska unionens kongress i Washington finna på programmet följande punkt: det parlamentariska systemet, den nuvarande krisen i detta system och dess botemedel. Jag behöver väl icke tillägga, att förslaget icke var väckt från det officiella Sverige. Det var också uppkommet särskilt därav, att man såg sig hotad genom en uppväxande diktaturstämning bland folken: parlamentarismen var hotad å ena sidan av fascismen och på den andra av bolsjevismen. Det var ännu en anledning till, sade referenten, att man borde gå till rätta med sig själv och fundera efter, om det icke var några fel i alla fall med parlamentarismen.

Nå, detta föranledde antagandet av en resolution i sådant syfte, och denna resolution gick också ut på att beslutet skulle meddelas alla interparlamentariska grupper, vilka skulle uppmanas att avgiva utlåtanden över saken och inkomma med ingående motiverade framställningar om, hur de uppfattade läget. Det står också i unionens statuter och arbetsordning, att det tillkommer ledamöterna i unionen att i sina respektive parlament framföra de frågor, som ha behandlats vid unionens kongresser — i vissa fall stadgas en förpliktelse att göra det. Nu vill jag säga, att i detta fall blev det icke någon förpliktelse, men den allmänna bestämmelsen, att man bör vidröra frågorna i parlamenten, står kvar även för detta ärende. Jag har emellertid aldrig upplevat, att någon mer än jag har framfört kongressbeslut, ehuru jag gjort det i mera utvidgad form och därigenom gått utöver ramen. Men då borde de andra ledamöterna ifrån Sverige i vår riksdag ha framfört åtminstone den exakta formuleringen av kongressernas beslut under de olika tiderna.

Jag frågar nu dem, som jämte mig voro med på Washingtonkongressen —

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.*

(Forts.)

det var 21 svenskar, 11 officiella och 10 icke officiella — vad de tycka om konstitutionsutskottets utlåtande. Konstitutionsutskottet kunde ju mycket väl ha sagt, att herr Lindhagens motivering är icke något att fästa sig vid, ty den är ju alltid oklar och svävande, men däremot kunde man ju på interparlamentariska unionens uppfattning, vilken står refererad såsom ett särskilt kapitel i min motion, bygga en slutsats och då samma slutsats, som de själva gjorde. Jag frågar nu dessa 21 ledamöter, som utan att protestera voro med om unionens beslut, vad de säga om konstitutionsutskottets uttalande, att våra beslut därute i Washington voro oklara och svävande, under det att vi ansågo dem vara klara och icke svävande, när vi fattade beslut i frågan.

Nu finner jag, att två deltagare i kongressen, nämligen herr David Bergström och herr Vennerström, som voro med på kongressen, även varit med och deltagit i konstitutionsutskottets avstyrkande. Herr Vennerström har visserligen en stjärna efter sitt namn, och det kan ju dölja vad som helst. Däremot har herr Bergström åtminstone varit med även vid justeringen, och när jag ser honom därborta, tycker jag mig märka liksom en gloria av ödmjukhet över hans huvud, och jag förstår, att han kommer att säga: »Vad vi sade därute, tyckte jag var klart och begripligt, men nu har jag ångrat mig och tycker, att vad vi yttrade därborta var oklart och svävande.»

Det skall emellertid bli mycket intressant, när denna fråga kommer till interparlamentariska fredsgruppen här i riksdagen, att höra vad herrarna komma att säga i egenskap av fredsgruppsmedlemmar, och om ni då ha en annan uppfattning än som ledamöter i parlamentet. Jag skall icke för min del underlåta att till fredsgruppens övervägande även överlämna denna motion, så att det skall kunna bli tillräckligt med diskussionsmaterial för gruppen. Men det är ju så mycket viktigare, att saken också framkommer i riksdagen, som den utredning, man begärt av fredsgrupperna, måste bli mycket omfattande, och herrarna ha ju nyligen avsevärt nedsatt fredsgruppens anslag, så att den icke har pengar till en sådan utredning. Då är det också riktigare, att staten med de större resurser, som stå staten till buds, får göra denna utredning.

Emellertid tillät jag mig därute uttala mitt tvivel om att denna remiss till fredsgrupperna kommer att avkasta någonting. Jag tror också, att lika litet som min motion här avkastat någonting i konstitutionsutskottets betänkande, lika litet kommer också remissen från Washington till fredsgrupperna att avkasta något närmare ingående på ämnet. Jag yttrade nämligen bland annat, att »man icke borde förlömma, att unionen vore ett barn av sin tid. Den representerade parlamentarismen sådan den nu är, därav följer att unionen icke kan göra någonting. Det vore därför att befara, att verklig upplysning icke skulle kunna erhållas genom uttalanden från formaldemokratiens huvudkvarter.» Men diskussionen hade i alla fall börjat, och det är ändå en ganska viktig sak.

Nu är det ju icke önskemålen, som vi först skola diskutera, om man går vetenskapligt och praktiskt tillväga, utan man skall börja med att undersöka, om missförhållanden förekomma och vilka de äro. Det är den grundläggande anmärkningen, jag har att göra mot utskottsbetänkandet. Föreligger det verkligen missförhållanden i fråga om det parlamentariska styrelsesättet, och vilka äro de? Har man kommit till den uppfattningen, att de äro av så grundläggande art, att man måste eftersträva en förbättring, så gäller det ju då att säga detta i utskottsbetänkandet. Utskottet har alldeles underlåtit att angripa själva sakens kärna, och då är det klart, att utskottet icke heller kan komma till något resultat.

Nu vill jag för min del gärna medge, att har man upptäckt missförhållandena, är det sannerligen ingen lätt sak att avhjälpa dem. Det kan icke ske annat än genom en evolution, men denna evolution kommer aldrig, ifall

man icke inriktar sig på densamma från en kunskap och ett medvetande om missförhållandena.

Jag skall då bara ur det kapitel i motionen, som sysselsätter sig med formaldemokratiens epok, uppläsa några satser och fråga utskottet, om det anser, att dessa satser äro oklart och svävande angivna. Där står först följande:

»Formaldemokratiens högsta politiska mål har utnynnats i en ävlan mellan partier att 'erövrå den politiska makten'. Makten är emellertid en farlig sak. Den undgår enligt all erfarenhet knappast, ohöviskt uttryckt, att fördumma sina innehavare. Förmågan, som är motsatsen till makt, undergräves. Efter maktens erövring kommer enligt historiens vittnesbörd förr eller senare det så kallade förfallet.»

Är detta oriktigt, eller är det svävande eller oklart? Jag tror icke alls, att dessa dåliga egenskaper vidlåda detta av miljoner människor uttalade omdöme om tidsströmningarna.

Vidare:

»Ur detta tillstånd framgår alltmer kompromisser såsom statskonstens mål och medel. Idéerna eller de gamla sanningarna få icke rum någonstades i handlingen. Till och med i motiveringarna säljas de för trettio silverpenningar. Byteshandeln mellan intressena hotar att behärska allt. Väl inne på denna väg, tillagas dessa överenskommelser alltmer redan i regeringarna. På detta sätt utsuddas konturerna mellan rätt och orätt. En vild klappjakt anställes till förgörande av besvärliga grundsatser. Vi stå alltmer med två tomma händer inför den allmänna opinionen och valrörelserna.»

Är detta svävande och oklart? Förhåller det sig just icke på det sättet, herr von Geijer?

Där står vidare:

»Den allmänna rösträtten var ett nödvändigt steg på mänsklighetens väg. Den skulle utgöra själva blomsättningen i det parlamentariska systemet. Den har dock av detta system högeligen övervärderats såsom universalmedel. Den vägledes lika mycket, ja kanske ännu mer av osanningen än av sanningen. Icke utan fog förmenade Bismarck en gång, att 'aldrig ljuges det så mycket som före ett val'. Om nu emellertid sanningen ensam kan göra oss fria, så förstå vi, huru långa och tunga fjät som återstå även efter den allmänna rösträttens erövring.»

Jag frågar herr von Geijer: är detta oklart och svävande? Är det icke tvärtom precis så som det förhåller sig?

Än mer:

»I den allmänna rösträttens spår skulle följa en annan av demokratiens hörnstenar, nämligen parlamentarismen. Regeringen borde framgå såsom ett samlat uttryck för den allmänna meningen. Resultatet har blivit, att partiernas ledare nu sitta i ministärerna. En av Shakespeares gestalter utbrister på ett ställe: 'Om nu han vore där han tänkte vara, så vore det förbi med all hans tanke.' Detta öde har kanske redan drabbat parlamentarismen.»

Förhåller det sig icke också på det sättet, herr von Geijer?

Motionen förmenar ytterligare:

»Det låg en annan anda över den tid, då exempelvis i vårt land andra kammaren stod rakryggad mot ämbetsmannaministärerna och det 'administrativa godtycket'. När Sven Adolf Hedin tände sina brasor, följde honom andra kammarens stora flertal i stad och på landet, utom då han gick till överdrift för mycket, vilket och kunde inträffa. Under det nuvarande tillståndet har de menige folkrepresentanternas självständighet blivit högeligen kring-skuren. De utgöra en livvakt åt sin ministär och anse sig skyldiga att i det längsta skydda ministärens åtgöranden och prestige. Ännu vid sekelskiftet fanns något kvar av den gamla liberalismens kamp för rättvisa mot alla. Vi

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.
(Forts.)*

Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.
(Forts.)

stodo upp, manade av våra samveten. Vi talade för rätten i det föreliggande fallet. Detta inträffar sällan eller aldrig numera. Regeringars och partiledningars dispositioner uttränga möjligheten av ett självständigt uppträdande. För lojaliteten mot partiet måste offras rätten, grundsatserna, ja folket och mänskligheten.»

Under detta ligger väl åtskilligt, herr von Geijer, och icke bara oklara och svävande saker?

Vidare förmenas:

»Kapplöpningen efter makten föranleder en allmän rusning till majoriteterna. Folkets representanter frukta att råka i minoritet. Vi föreställa oss allt för ofta, att detta skall minska vårt anseende, måhända också våra utsikter till karriär.»

Detta är väl ej dunkelt sagt och säkerligen ej heller oriktigt.

Det göres också gällande:

»Ur denna nedgång spirar upp en annan skörd än tidsålderns vårsvalor bebådade. Ur formaldemokratien växer fram, såsom ock Sokrates säger i Platons 'Staten' endast nya förtryckare. En följd av formernas dyrkan utan tillräcklig hänsyn till innehållet blir, att ett envælde, som demokratien velat omintetgöra, börjar sticka upp huvudet igen i en annan förklädnad.»

Ja, men det är ju också riktigt! Det erkänna åtminstone miljoner människor.

Jag har ock tillåtit mig följande påståenden:

»I värbrytningstiderna förde hänförelsen ordet. Arbetet gjordes med glad försakelse av oavlönade frivilliga. Den stora apparaten kan numera icke styras utan en mäktigt utbyggd organisation med avlönade ämbetsmän. De stora skarorna valmän bliva hjälplösa och beroende av sina ledare i olika grader. Samma öde drabbar folkrepresentanterna, vilka ofta snarare utses av ledarna än av väljarna. Till kampen om makten för partiet sällar sig den begripliga striden för det osäkra levebrödet i partiintressenas tjänst. På detta sätt har funktionarismen åter blivit ett av tidens stora problem. Folkväldet har faktiskt förvandlats till fåvälde eller envælde. Ur denna miljö spirar slutligen upp diktaturen med anspråk att bliva även formellt stadfästad såsom den bästa samhällsordningen.»

Detta är väl saker, som icke böra behandlas, som om de voro oklara och svävande, utan det är levande, fruktansvärt levande verkligheter, herr von Geijer!

Slutligen återger jag följande:

»En särskild uppmärksamhet kräver den tredje statsmakten eller pressen. De stora tidningarnas makt är ofantlig. Redaktionen, slumpvis tillsatt, förfogar var och en över hundratusenden själar. Den ingjuter i dessa efter sitt sinne en enveten partikunskap. Den censurerar oftast en allsidig och mänsklig upplysning. På denna väg undertryckas snarare än främjas kunskap, eftertanke och medkänsla. Grundvalarna, som måste läggas, bliva aldrig lagda. Så betänkligt illa styres i själva verket staten. Detta är icke funktionarismens fel utan systemets och människonaturens.»

Detta, herr von Geijer, kan väl ingen bestrida. Detta är icke något oklart och svävande, utan det är också rena verkligheten.

Jag skulle nu egentligen yrka återremiss till utskottet, för att utskottet skulle bliva i tillfälle att avgiva utlåtande över motionen. Allt detta, som är grundläggande för det hela, har utskottet fullkomligt bortsett ifrån, men då utskottet förklarar sig sakna anledning att inlåta sig på motionen, eller med andra ord, sakna egna tillgångar för att inlåta sig på något, som hela världen talar om, lönar det sig icke med någon återremiss, utan då får det vara som det är. Man kan icke frampressa en utdelning ur parlamentarismens på detta sätt manifesterade urarvågörelse.

Då man emellertid nu står inför ett sådant snävt avstyrkande ifrån utskottet

på några få rader, erinrar jag mig att år 1899, då vi i riksdagen, några stadsrepresentanter och en landsbygdsrepresentant, skulle väcka vår första motion, om allmän rösträtt, så ansåg jag mig böra skriva en särskild motivering, ty de andras motivering tilltalade mig icke, då den ej tillräckligt innebar vad jag då kände. Den började med följande övermodiga ord:

»En växande obenägenhet och oförmåga hos statsmakterna att taga hand om en stor fråga som ej kan avvisas utgör vanligen ett symptom på att frågan nalkas mot sin lösning. Det finnes därför ingen anledning förtvivla om en rösträttsreform i Sverige.»

Jag kan icke neka, att jag tycker, att det föreligger samma situation nu som då. Jag kommer så väl ihåg, att herr David Bergström vid förenämnda tillfälle kom till mig, sedan motionen var tryckt, och sade, att dess motivering skulle de andra också kunnat instämma i, men nu tror jag icke, att han vill instämma i mitt påstående, att det förhåller sig på samma sätt nu som då.

Nu vet jag, att herr von Geijer kommer tillbaka med sitt påstående, som han formulerade i fjol, och som alltid ligger bakom hans pessimistiska anlopp mot försöken till positiv framryckning. Jag skall aldrig glömma det, därför att det är så karakteristiskt för krisen inom parlamentarismen. Han sade nämligen, att dylika tankar kunna vara riktiga, men de tillhöra predikstolarna och föreläsningskatedrarna, men icke riksdagen och regeringarna. Jag vill säga herr von Geijer, att jag tror, att det förhåller sig i stället på det sättet, att konsten att rätt styra staten måste i någon mån inläras och utövas även på de ställen, där denna styrelse äger rum. Det är detta, som konstitutionsutskottet nu för tiden alltid förnekar, och därför kommer aldrig konstitutionsutskottet att kunna länka en enda länk till utvecklingen med sina pessimistiska, hänande, kan jag säga, och mot grundlagen stridande utlåtanden, innefattande underlåtenhet att avgiva utlåtanden över väckta motioner, som vilja gå något mer till grunden av tingen.

Jag ber emellertid att till slut få yrka bifall till motionen, i vilken också åberopas, att detta bifallsyrkande överensstämmer med innehållet i det beslut, som fattades i Washington i oktober 1925 av interparlamentariska unionen utan yppad meningsskiljaktighet.

Herr Holmgren: Herr talman! Man kan hysa olika meningar om huruvida riksdagen lämpligen kan åtgöra något i anledning av denna motion, men man kan knappast ha delade meningar om vikten av de problem, som motionären framför till debatt. Vi ha anledning att vara herr Lindhagen tacksamma för att han fäster riksdagens uppmärksamhet på dessa frågor, att han söker så att säga tvinga oss att tränga djupare in i dem. Då vi fått folkets förtroende att deltaga i statens styrelse, ha vi också otvivelaktigt skyldighet att ägna en allvarlig och oavbruten uppmärksamhet åt hela det komplex av frågor, som det här gäller. Jag känner ett behov av att uttala min beundran för den vidsynthet, den ärliga och modiga idealitet, som präglar framställningen i motionen, och jag tror, att det skulle vara till båtnad för statens styrelse och sålunda för staten själv, om vi litet var i denna församling läte oss alltmera genomträngas av den anda, som talar ur denna motion.

Herr talman, jag har intet yrkande!

Herr von Geijer: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl, Adolf: Ja, det kunde vara frestande att följa utskottsordförandens exempel, men jag finner mig dock av några yttranden från motionärens sida föranledd att framställa vissa erinringar.

Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesätet
m. m.
(Forts.)

Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.
(Forts.)

Motionären har tagit sig mycket illa vid, att denna motion blivit så kortfattat behandlad, men när motionären skall giva skäl för sitt missnöje, drar han sig icke för att förvanska vad utskottet sagt. Han har här föredragit vissa brottstycken ur motionen, innefattande påståenden och omdömen, som förvisso utmärkas av den positivet, som motionären i allmänhet icke drar sig för, men vad utskottet betecknar såsom svävande och oklart, det är motionärens önskemål och sammanfattningen av hans krav, och det torde icke erfordras något långvarigt övervägande för att finna, att utskottets omdöme om motionärens önskemål är fullt befogat.

Motionären har trots sig finna sin »stora clou» i sin anslutning till ett visst beslut, som av honom åberopats och som fattades på Washingtonkongressen. För att kunna rätt bedöma, hur pass bärande grund motionären har för detta sitt åberopande, skall jag tillåta mig citera detta uttalande vid Washingtonkongressen. Det lyder så:

»I betraktande av den kris, som parlamentariska systemet nu genomgår, samt den kritik och till och med angrepp, som det är underkastat från de mest olika håll,

i betraktande å andra sidan att interparlamentariska unionen är den internationella institution, som är bäst kvalificerad att diskutera denna kritik och, såvitt det finnes befogat, finna botemedel och således tillbakaslå angreppen mot själva existensen av det parlamentariska systemet såsom värn för den offentliga friheten,

uppfordras kommittén för studium av politiska spörsmål och organisationsfrågor, efter att hava gjort en enquête ibland de nationella grupperna, att studera det parlamentariska systemet i de olika länderna och framlägga en rapport till en följande konferens.»

I anslutning till detta uttalande är det som motionären framställt sina önskemål.

Om kammarens ledamöter taga del utav sammanfattningen, sådan den framstår på sista sidan i motionen, finner man, att motionären önskar ungefär följande:

»Den intellektualistiska europeiska skolans omvandling till en karaktärsskola.» Det är hans första önskemål. Vidare önskar han: »Partipressens grepp över själarna skall motarbetas genom ändringar i tryckfrihetsförordningen.» Ytterligare framhåller han som önskemål, att »tjänstemannakåren må utbildas, uppfostras och undervisas i humanitet, rättsmoral och socialt medvetande». Ytterligare vill han, att »de permanenta politiska partierna ej skola få fritt driva sitt spel för såvitt folken därigenom fördummas», därvid han försiktigtvis tillägger, att det är en svårlöst angelägenhet. Vidare yrkar han, att »regeringsmakten bör omorganiseras på bredare demokratisk grundval, åtminstone till en början efter schweizisk förebild». Slutligen säger han: »Överhuvud taget måste medborgarnas karaktärsdanning och deras personligheters inre utveckling bli en samhällsangelägenhet och grundlagen fastslå denna uppgift i dess huvuddrag, för så vitt den kan främjas genom uppfostran och undervisning.» Och till allra sist följer ett: »Med mera.»

Jag hemställer, om man icke kan ha skäl att beteckna dessa önskemål såsom oklara och svävande. Jag tror, att det faller utanför konstitutionsutskottets uppgift att befatta sig med att söka draga upp konturerna till grundläggande bestämmelser för förverkligande av så beskaffade önskemål. Man kan väl med en föregående talare instämma uti, att man kan giva sitt erkännande åt den idealitet, som besjälar motionären, men när motionären påyrkar, att konstitutionsutskottet och riksdagen skola ge form åt detta så pass konturlösa innehåll, går motionären enligt min mening utöver vad hans representantskap berättigar honom till.

Men jag anser mig böra tillägga något ytterligare, när jag är inne på motionärens bruk av sin representantställning. Som kammarens ledamöter finna uti ett par noter, som äro bifogade konstitutionsutskottets utlåtande, återger den tryckta motionen icke innehållet i den motion, som är överlämnad till utskottet efter remissen. Åtskilliga dagar efter motionens avgivande har densamma blivit föremål för väsentliga tillägg från motionärens sida. Icke mindre än 10 foliosidor ny text har av motionären tillagts. Jag kan icke underlåta att säga, att ett sådant användande av motionsrätten måste giva anledning till allvarliga erinringar. Om det icke blir någon annan praktisk påföljd av denna motion, torde den åtminstone leda till, att man måste allvarligt överväga, om icke § 82 riksdagsordningen, som stadgar ovillkorlig skyldighet att trycka riksdagsmotioner, bör undergå någon modifikation.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag tackar utskottets ordförande för att han icke yttrade någonting. Jag vet icke, om det berodde därpå, att han hyllar satsen »bättre tiga än illa tala», eller därför att han i själva verket instämde med mig, ty den, som tiger, brukar ju ofta samtycka. Vilketdera det var av de båda alternativen, känner jag icke. Eller kanske det berodde på hans förakt för själva ämnet. Det är ju en tredje möjlighet.

Jag vill nu säga herr Dahl, att jag framhöll, att utskottet borde ha börjat med att undersöka och erkänna missförhållandena. Det är kärnan i det hela. Vid interparlamentariska unionens kongress i Washington, sade referenten, att han visserligen gav ett och annat uppslag till ytterligare formaldemokratiska förbättringar, men vad som skulle kunna åtgöras, det berodde på blivande överväganden och undersökningar. Alldeles så går det till även här i riksdagen i många frågor, som äro mera populära än denna.

Nu ansåg jag emellertid lämpligt att i slutet sammanfatta några punkter för en begynnande handling. Herr Dahl hoppade över det viktigaste, som stod på första sidan, och anmärkte, att jag om en sak yttrat, att den var svårlöst. Men jag hade också tillagt, att den saken inte får därför förbigås. Jag har ock anmärkt, att då jag 1917 försökte mig på ett liknande ämne, hade jag angivit detaljerat 31 stycken formaldemokratiska punkter, på vilka man kunde gå fram så småningom. Dessa punkter har jag nu i motionen jämväl hänvisat till. Här har nyss behandlats en punkt i samband med herr Pers' motion om övergång till ett annat valsätt, men det återstår också en mängd andra punkter att undersöka — på dem ingick herr Dahl inte alls — så att nog finns det material även för sådana partiella framryckningar.

Men huvudsaken i sådana här stora samhällsangelägenheter är väl dock, att man utgår från att man skall gå till botten med tingen och undersöka det nuvarande tillståndet, innan man sedan drager några slutsatser. Utskottet har fullkomligt ignorerat tillståndet, inte intresserat sig för tillståndet och sedan sagt, att utskottet finner ingenting, som utskottet kan syssla med i förslaget.

Jag ber att få fästa mig vid en annan sak. Jag har erfärit, att den huvudsakliga överläggningen i utskottet hade rört sig om, huruvida mina två motionsexemplar voro lika eller i vad mån de överensstämde. Det är verkligen ett typiskt utslag av krisen inom det parlamentariska systemet. Det intresserade sig herrarna för, och det trodde herr Dahl, att han skulle göra en stor sak av! Vilken nedsjunkna syn på viktiga ting gör sig icke gällande även hos riksdagens främsta utskott.

Herr Dahls uppmärksamhet må fästas därå, att enligt reglementet »bör» två exemplar avlämnas. Det som går till tryckeriet kallas för originalexemplaret. Det andra sändes till utskottet blott för att utskottet skall kunna av klämman bedöma att och om det hör till utskottet. Är klämman otydlig kan motiverin-

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.
(Förta.)*

Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.
(Forts.)

gens läggning tjäna till bedömande om motionen hör till utskottet. Bilagor bruka därför ej behöva fogas annat än vid originalexemplaret.

Nu vill jag erkänna, herr talman, att då jag, som ligger i arbetet och vill hava fram någonting, senast sysslat med denna och en annan stor motion, ej hann få med i slutet åtskilligt som jag önskade också skulle inflyta. Därför satte jag till åtskilligt i originalexemplaret och sedan även till korrekturet. Här rätta ju herrarna, efter det ni yttrat er, edra uttalanden i kammaren i en mängd avseenden och göra också tillsatser, och däri ligger väl i regel ingenting ont. Man rättar också i korrekturet till motioner, när man begär att få läsa det, och det har gått i alla tider att få göra det. Jag medger således, att det i slutet av motionen gjorts avsevärda tillägg, men detta tycker utskottet tydligen är huvudsaken i hela motionen, icke uppsätet, och det arbete, som man måste nedlägga på en så omfattande sak.

Jag är tillfredsställd med att detta framförts av herr Dahl, och att utskottet har tryckt notiser därom i sitt utlåtande, mycket vidlyftigare i all sin korthet än utskottets utlåtande i själva saken. Det är typiskt för vår tid och för det nuvarande tillståndet inom parlamentarismen.

För övrigt vill jag säga, att om också detta tillägg till min motion medfört, att originalexemplaret blivit större än det andra, så är det, som där inskjutits, i alla fall icke mindre läsbart än utskottets utlåtande. Därför tycker jag, att vi kunna vara kvitt. Då utskottet tillätit sig att icke följa grundlagen och underlåter att skriva utlåtande över motionerna och låter trycka dessa rent av mot grundlagen stridande olagligheter, som dessutom ingenting lära oss, där ingenting undersökes, och som icke leda oss framåt i någon punkt, så innebär tryckandet av ett tillägg till en motion, där man söker göra detta, icke något större brott än utskottets verkligen grundlagsstridiga förfarande att icke bry sig om att avgiva utlåtande över motioner, därför att det icke passar medlemmarna i utskottet.

Herr Larsén: Herr Lindhagen påstår, att utskottet handlat grundlagsstridigt. Jag skall lämna den saken åsido. Men han påstår också något annat, som jag tror, icke är så lämpligt att taga upp här i kammaren, och det gäller vad han hört rörande frågans behandling inom utskottet. Det må nu vara sant, att utskottet icke upptagit herr Lindhagens motion till mera grundlig behandling. Saken är lätt förklarlig, ty denna motion är till sin grundtanke överensstämmande med en motion, som han framförde år 1921 och som gick ut på utarbetande av en andlig grundlag. Det är i stort sett samma tankar, som återkomma i den nu föreliggande motionen. Det är rätt naturligt, om det i år icke kom till någon mera långvarig överläggning före besluts fattande inom utskottet.

Jag vill emellertid något litet gå in på motionens innehåll. Med stort intresse har jag läst herr Lindhagens opus och står i det stora hela på samma ståndpunkt som han. Men då det här är fråga om en *motion*, så kan jag icke gilla vare sig innehållsurvalet eller avfattningen. Motionen innehåller till väsentlig del en redogörelse över interparlamentariska unionens kongresser, en del reflexioner och historier till anslutning därtill och först och sist en mycket pessimistisk svartmålning av det parlamentariska systemet. Jag tvivlar verkligen på, att herr Lindhagen själv ser så pessimistiskt på dessa förhållanden. Han har ju i Amerika hållit sex föredrag om »en vårbrytning i statskonsten». Detta torde väl i alla fall visa ett visst mått av optimism.

Emellertid förhåller det sig så, och det är detta, som är orsaken till, att utskottet gått på avslag, att det icke förekommer några verkliga hållpunkter eller riktlinjer i motionen för den utredning, som herr Lindhagen begär.

Min uppfattning om motionens väsentliga innehåll är den, att motionären krä-

ver en ny, en andlig grundlag, en grundlag, som skulle innehålla de etiska grunderna, efter vilka de övriga lagarna skulle formos, och efter vilka staten skulle styras samt beslut fattas i riksdagen. En sådan grundlag skulle enligt herr Lindhagens uppfattning utöva ett befruktande inflytande på hela statslivet, och därigenom skulle småningom de synpunkter, herr Lindhagen framhåller i sin motion, kunna vinna beaktande och få sin slutliga tillämpning. Så förstår jag åtminstone motionens innehåll. Det är ju möjligt, att jag missuppfattat den.

Min uppfattning av herr Lindhagens tankegång skall jag klargöra genom ett exempel. Han resonerar troligen så här: Sveriges rikas lag innehåller en rad domareregler. Dessa regler förplikta, lagligt sett, icke till något, men de hava dock utövat stort inflytande på rättsskipningen i vårt land, ty med dessa domareregler för ögonen ha domarne medvetet eller omedvetet tillämpat reglernas grundsatser i sin dömande gärning. Skulle icke, kan man fråga, och jag är förvissad om att herr Lindhagen frågar så, en andlig grundlag också kunna utöva ett dylikt inflytande på statslivet? »Anden sätter materien i rörelse.» Jag ger herr Lindhagen rätt däri, under förutsättning, att det hos statsmän och politici finnes en anknytningspunkt för den andliga grundlagens kraftverkan. En sådan anknytningspunkt torde väl finnas, ty själva grundtanken i den begärda grundlagen skulle kunna uttryckas med orden: en god vilja, en god vilja till rättfärdighet, till sanning, till brödrakarlek gent emot våra undertryckta bröder bland österns och söderns folk och för övrigt på hela jorden. En liten gnista av denna goda vilja finns ju också hos alla, och jag vågar påstå, att det finns också en liten gnista av god vilja gent emot herr Lindhagen själv och hans tankevärld, fastän man ibland kan befara, att herr Lindhagens flammande och stormande rättfärdighetskrav kan förtära denna gnista i stället för att värma den till upplammande. Därmed må nu vara hur som helst, det är dock min och många andras övertygelse, att herr Lindhagen utövar ett gagneligt inflytande på politiken i vårt land, därigenom att han ständigt framhåller de andliga värdenas och de etiska grundsatsernas berättigade inflytande på statslivet. Men en annan sak är, huruvida man kan följa de vägar, herr Lindhagen anvisar i detta fall. Han begär utredning och förslag från Kungl. Maj:t rörande en andlig grundlag. Må vi göra det tankeexperimentet, att antaga, att domarereglerna hade blivit utarbetade av en kungl. kommitté. Hade vi då fått något annat än en rad torra, bentorra paragrafer? Jag tror det inte. Följa vi nu herr Lindhagen och av Kungl. Maj:t begära en utredning, exempelvis genom en kommitté eller genom sakkunniga, av spörsmålet om krisen inom det parlamentariska systemet och om en andlig grundlag, hava vi ingenting annat att vänta än en rad bentorra paragrafer. Och herr Lindhagen skulle allt fortfarande behövas här för att blåsa liv i de döda benen.

Min tro är, att om en sådan grundlag skall utarbetas, så bör den vara ett verk av en enda person, en person, som kan ingjuta något av sin anda i denna grundlag. Det är min tro, att herr Lindhagen borde se som sin framtida livsuppgift att själv utarbeta den begärda grundlagen och framlägga den för regeringen och riksdag såsom sitt politiska testamente.

Med denna uppfattning, och då jag vill vara konsekvent, kan jag icke göra annat än yrka avslag på herr Lindhagens motion, d. v. s. bifall till utskottets förslag.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några få ord.

Med anledning av motionärens ideliga upprepande, att konstitutionsutskottet skulle vid motionens behandling grundlagsstridigt förfarit och i viss mån med anledning av den siste ärade talarens yttrande, vill jag endast framhålla, att alla de önskningsmål, som här äro framställda i motionen icke kunna vinnas

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.*
(Forts.)

Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet
m. m.

(Forts.)

genom stiftande av grundlag. Och skrivelse i annat syfte kan icke konstitutionsutskottet i detta sammanhang föreslå.

Herr Lindhagen: Jag skall be att få framföra min tacksamhet till herr Larsén, som verkligen diskuterat ämnet med den sympati, som ämnet självt förtjänar, och det är ju ingenting annat, man gärna kan önska. Att motionen skulle tillstyrkas av utskottet, hade jag icke tänkt. Men då herr Larsén sade, att jag icke bör vara så pessimistisk, vill jag säga, att jag såväl som vi allesammans tror på människorna, men jag tror i alla fall absolut icke på 1926 års konstitutionsutskott, och det behöver ju icke vara något bevis på övervägande pessimism. Tvärtom, jag säger, att dess tider äro nog räknade de också, och då kommer en ny dag.

Den där andliga grundlagen ligger nog delvis bakom, som herr Larsén anade, men saken har av mig inte framställts på det sättet. Jag vet, att en andlig revolution sker endast genom evolution. Det sker genom framryckning på tusende fronter, det sker genom att man går fram en centimeter då och en centimeter då och på många olika punkter. Man måste även anlita formaldemokratien genom förbättrande av de nuvarande formerna, något som naturligtvis icke är omöjligt. Men bakom detta måste finnas en klar utgångspunkt och en kompass för framryckningen i individens fostran till en ny anda. Detta partiväsen utsläcker dock människornas själ. Även riksdagen kan bidraga till på en mängd sätt att denna nya anda får komma fram och göra sig gällande på många olika områden, och det finns så ofantligt mycket att där välja på. Detta är motionens avsikt, och det är därför, den är framställd med yrkande om en skrivelse. Även grundlagarna kunna ju bidraga åtskilligt därtill, och det var till ett sådant bidrag herr Pers syftade med sin motion, som ju vann herrarnas uppmärksamhet i viss mån.

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Jag hade tänkt att avstå från att deltaga i denna debatt, men då jag hör herr Lindhagen upprepa sitt klander mot utskottet, kan jag inte gärna freda mig för den känsla, att herr Lindhagen ställer ändå bra mycket större fordringar på andra än på sig själv. Jag försäkrar herr Lindhagen, att vi i utskottet varje gång herr Lindhagen haft en motion eller ett förslag, som hållit sig på verklighetens mark, försökt göra det bästa möjliga i positiv riktning av detta. Denna motion innehåller, det skall icke förnekas, mycket av sanning, just av det enkla skälet, att den rör sig ju praktiskt taget om allt mellan himmel och jord, och då är det ju klart, att det också finns åtskilligt att tillvarata även i denna. Men jag frågar: är det utskottets skyldighet att leta reda på de där kornen och försöka på det sättet ge form åt det, som kan vara av värde och försöka få detta fram till något praktiskt resultat? Jag hade verkligen tänkt, att det var en motionärs skyldighet att först i klara och bestämda förslag och yrkanden komma fram med vad han själv önskade.

Här önskar motionären, att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära »övervägande och förslag till de ändringar i grundlagarna, som befinnas ägnade att, i vad på grundlagarna ankommer, bidraga till avhjälpan av de aktuella bristerna i det nuvarande parlamentariska styrelsesättet i Sverige». Men huru detta skall ske, därför har herr Lindhagen icke alls uppdragit några riktlinjer. Han vet själv tydligen icke alls, hur detta skall ske, och det förvånar mig verkligen, då man läser denna motion, att han sedan kan komma med denna stränga dom över utskottet. Herr Lindhagen tyckes vara på det klara med en sak, nämligen att parlamentarismen är ett ont, och talet om detta växer starkare hos herr Lindhagen i mån det parti som herr Lindhagen själv tillhör kommit fram till den ställning, då det verkligen kan börja uträta något för de

intressen det företräder. Herr Lindhagen får ursäkta, att vi icke kunna följa med i den galoppen. Bifall till utskottets förslag.

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesätet
m. m.
(Forts.)*

Med herr Strömberg förenade sig herr *Hansson, Gustaf*, och herr *Sandegård*.

Herr Lindhagen: Jag vill säga, att då utskottet aldrig yttrat sig annat än i en relativsats förhånande om en sådan framställning, som här begärts, får utskottet finna sig i, att man icke tager på utskottet blott med silkesvantar. Då jag dessutom fick höra, att herrarna mest sysselsatt sig med diskussion om den olika lydelsen av de två motionsexemplaren, så måste ni förstå, att man icke kan höja sig till någon entusiasm för utskottets verk och arbetssätt.

Den siste talaren vill, att man alltid skall ha något att ta på, någon form, en stekt sparv, som flyger i våra munnar, och det är visst så, som utskottet också tycks vilja ha det. Men det är icke det, som det är fråga om här, utan här är fråga om att erkänna ett missförhållande och på det sättet åstadkomma en överläggning. Om en sådan överläggning efter praktiska, framtidsmässiga och vetenskapliga synpunkter ägde rum, tror jag, att både herr Strömberg och jag skulle kunna komma fram med många förslag, som också berörde grundlagarna. Och jag vill säga, att då jag år 1917 framställde 31 sådana yrkanden, som jag ock här i motionen hänvisat till, så måtte det väl räcka till även för herr Strömberg.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till tackande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.*

I en till riksdagen avlåten, den 19 februari 1926 dagtecknad proposition (nr 130), vilken för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att såsom bidrag till tackande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika finge av det i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk ett belopp av 50,000 kronor.

Vidare hade till utskottet remitterats två motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. Winberg*, nr 257, däri hemställt, att Kungl. Maj:ts proposition nr 130 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och den andra inom andra kammaren av herr *H. Molander* m. fl., nr 380, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 130.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr Winbergs samt herr Molanders m. fl. berörda motioner (I: 257 och II: 380) måtte medgiva, att såsom bidrag till tackande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kron-

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.

(Forts.)

prinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika finge av det i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk ett belopp av 50,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *J. Olofsson* i Digernäs, som ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Winberg: Herr talman! Jag har tillåtit mig att väcka en motion, i vilken jag hemställt om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 130. I ifrågasvarande proposition har det yrkats »att såsom bidrag till tackande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika må av det i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk ett belopp av 50,000 kronor».

Då jag läste denna proposition, kunde jag verkligen inte komma ifrån den uppfattningen, att det var en ganska onödigt utgiftspost, och därtill hörde den samman med en del andra förhållanden av den art, att det mycket starkt kunde ifrågasättas, huruvida den över huvud borde föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Innan jag kommer in på den frågan skulle jag kanske uttrycka mitt deltagande för den socialdemokratiska regeringen, som nödgats framlägga en dylik proposition. Det förefaller mig, som om det är ett alldeles för högt pris, man därigenom betalar för att få sitta och regera några månader längre, och det påminner mig alltför mycket om historien om kung Ane, som fick offra den ene sonen efter den andra av sina söner, för att själv få leva längre. Emellertid är det icke i detta avseende, som jag närmast tänker yttra mig här, utan jag måste uppehålla mig något vid själva saken.

Det är då två anmärkningar, jag har att göra mot det förslag, regeringen här framlagt. För det första anser jag utgiftsposten vara onödigt stor, alltför stor, och för det andra anser jag, att de arrangemang eller anordningar, som äro vidtagna i övrigt, icke stå i överensstämmelse med vad som från Sveriges sida bort göras, därest en alldeles speciell representation vid detta tillfälle skulle ifrågakomma.

Man kan nu i detta fall mycket väl invända: det där är småaktigt, ty det är självklart, att det kan inträffa sådana förhållanden, då en viss representation från ett lands sida kan vara nödvändig och nyttig och då staten och riksdagen måste finna sig i de utgifter, som kunna vara förknippade därmed. Ja, jag medger, att även jag kan tänka mig sådana omständigheter, då sådana extra utgifter kunna ifrågakomma. Men nog måste jag säga mig, att det verkar något egendomligt, då man ser med vilken rörande enighet, hade jag så när sagt — ja, det är ju litet oriktigt kanske att säga så, ty det finnes en reservant här, men han tillhör naturligtvis inte regeringspartiet utan tillhör ett s. k. borgerligt parti, vilket också är något att lägga märke till — men i alla fall med vilken relativt rörande enighet man är färdig att utan vidare bevilja 50,000 kronor, då jag samtidigt erinrar mig, att fall hava förekommit här, när man slagits i denna kammare eller i medkammaren i timmar, då det gällt en pension på kanske 250 kronor åt en person, som arbetat i statens tjänst, låt oss säga trettio år men icke haft reglementsenslig rätt att erhålla pension. Då man ställer sådana fall emot varandra, så få herrarna ursäkta, att det icke blir så alldeles klart, att detta anslag utan vidare skall beviljas. Först och främst anser jag, att representationen vid det tillfälle, som här är i fråga — det är nämligen meningen att under maj månad avtäckta en byst i Washington över vår frejdade landsman John Ericsson — den representation nämligen, som överhuvud kan vara nödvändig och lämplig

och oundviklig vid ett dylikt tillfälle, enligt mitt förmenande allra bäst skulle kunna åstadkommas genom att regeringen uppdrager åt vår officiella representation i Amerikas förenta stater, att representera Sverige. Det hade då inte alls behövt förorsaka några extra utgifter.

Men, invänder man, det är nödvändigt — för att särskilt markera betydelsen av det minne, som vi gå att fira — att vi skicka en alldeles särskild representation, och man anför i den kungl. propositionen, att från flera håll i Amerika har uttalats en önskan om att Sverige vid detta tillfälle skulle erhålla en särskilt sammansatt representation och framför allt företrädas genom medlemmar av det kungl. huset. Ja, jag respekterar naturligtvis gärna uttalanden från andra länder, men det måste jag säga, att då det är fråga om att välja vårt lands representation, så är det väl *vi själva*, som skola välja den. Och med all respekt för den amerikanska överklassen så anser jag inte, att det är den, som skall bestämma detta. Men även om man ifrån vårt land anser, att det på grund av sakens vikt och betydelse visst inte kan skada att skicka en särskild representation, måste jag ovillkorligen fråga mig: var John Ericsson någon hovman, så att Sverige vid avtäckningen av hans staty borde alldeles speciellt representeras av hovmän och medlemmar av den kungliga familjen? Jag tror inte, att han var det, utan jag tror, att om man fäster mera avseende vid den persons minne, man här skall fira, än vad man inom vissa kretsar av den amerikanska överklassen önskar, då skulle det väl, för den händelse en alldeles speciell representation anses nödvändig, legat närmast till hands att man valt representationen ur de lager och från de områden, där John Ericsson arbetat och vunnit sitt världsrykte.

Jag sade i förbigående, att det är fogad en reservation vid detta betänkande av en folkfrisinnad lantman. Jag ser däri en liten erinran om att det ännu finns personer kvar från den gamla liberalismens dagar, som inte alldeles tappat bort alla de uppfattningar, som liberalismen tidigare haft, utan som dels ha kvar det naturliga och riktiga sparsamhetssinnet och inte vilja vara med om att onödigtvis kasta bort några pengar, dels kanske också ha den — skall jag säga, politiska rakryggigheten, som inte är färdig att så fort det gäller någonting som rör kungahuset med detsamma rösta ja. Jag beklagar, att personen i fråga är ensam, men det är ju i allmänhet så, att det inte finns tillräckligt många rättfärdiga, för att Sodom skall räddas, och så är det nog nu också.

Nu vet jag, att man kommer att invända, att det är inte bara fråga om att de personer, till vilkas resekostnader man vill lämna bidrag, skulle besöka Amerika, utan de skola resa vidare, och det skulle inte förvåna mig, om man hade panna att till och med säga, att de resa vidare till en del andra länder, Kina, Australien och vad det skall bli, och att detta kommer att ha stor betydelse för våra handelsförbindelser och ekonomiska affärsmellanhavanden med dessa länder. Ja, ifall det finns någon, som ännu lever kvar i den medeltida föreställningen, att våra ekonomiska förbindelser, handelsförbindelser och dylikt, år 1926 kunna knytas på det där lättvindiga sättet, att man bara skickar ut en medlem av den kungliga familjen att besöka de där trakterna, då får jag säga, att med den personen tjänar det överhuvud ingenting till att diskutera ekonomiska eller merkantila problem. Det hela blir, det är ej värt, att man försöker förneka det, en slags lustresa för vissa personer. Jag har ingenting emot att personer företa lustresor, men jag tycker det är märkvärdigt, att resorna skola bli så dyra, då man ändå vet, att största delen av de kostnader vanliga personer bruka få vidkännas för en sådan resa komma att bestridas av ångbåtsbolag, amerikanska utställningskommittéer o. s. v.

Jag finner inte nödvändigt, att hovfröknar, kammarrherrar och överstar skola resa dit, bara för att vi skola vara representerade vid John Ericsson-

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.
(Ports.)

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.
(Forts.)

monumentets avtäckande. Jag kommer nu tillbaka till det som är pudelns kärna, att den nuvarande regeringen olyckligtvis under senare tid haft en del svårigheter. En del av de förslag den framlagt har rönt mothugg i riksdagen, och den har antagligen tänkt som så: »det vore väl märkvärdigt, om vi inte skulle kunna framlägga åtminstone ett förslag, som vi skulle kunna få riksdagen att gå med på». Och så har den kommit på den snillrika idén: det här är verkligen en sak, som vi hoppas regeringen skall kunna driva igenom. Ja, det är nog bra, men å andra sidan är det dock så, att en regering, som går under namn av arbetarregering, får väl inte bara se på, om den har möjlighet att få igenom sina förslag med de s. k. borgerliga partiernas hjälp, utan den bör väl också i den politiska hygienens intresse något undersöka: är detta förslag förenligt med vad vi förespeglat de arbetande massorna, att vi som regering och parti skulle utföra i parlamentet? Det skadade nog inte att tänka på detta, ty det går inte att alldeles bagatellisera saken och säga, att det gäller ett så litet belopp.

Då jag, som sagt, lyckligtvis inte har partidisciplinens piska över mig utan har möjlighet att yttra min verkliga mening, får jag lov att säga, att har den nuvarande regeringen inte någon annan uppgift att fylla än att framlägga sådana här förslag, som knappast kanske en vanlig borgerlig regering skulle våga sig på att lägga fram, då är det lika bra, att den packar sin kappsäck så fort som möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den därvid fogade reservationen, som samtidigt innebär bifall till den av mig väckta motionen.

Herr Widell: Herr vice talman! Jag vill endast erinra om att det genom härvarande amerikanska beskickning har till Kungl. Maj:ts regering kommit en officiell inbjudan till Sverige att vid John Ericsson-monumentets avtäckande låta representera Sverige genom någon medlem av det svenska kungahuset. Herr Winberg tycks nu anse, att regeringen på den framställningen bort svara: »Vi tacka så mycket för vänligheten, men tyvärr ha vi inte råd att skicka någon medlem av kungahuset, utan det är nödvändigt att representationen sker genom vår beskickning i Washington.» Jag betvivlar starkt att herr Winberg, om han varit utrikesminister, hade svarat på det sättet. I varje fall har statsutskottet så gott som enhälligt varit av den uppfattningen, att regeringen svarat fullkomligt riktigt och att den framställning, som här föreligger, varit fullt befogad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag måste göra den erinran, att denna proposition icke är utarbetad på det sättet, att man får egentligen veta vad det är fråga om. Det råder en stor missuppfattning i landet om dess innehåll. Alla människor tro, att detta anslag begäres för att kronprinsparet, åtföljt av ett stycke hov, skall få resa jorden runt, och någon annan föreställning finns inte. Nu har jag hört mig för hos vederbörande. I vanliga fall granskas förslag till utgifter noga, och man får veta vad det rör sig om, men statsutskottets sekreterare har förklarat för mig, att i utskottet finns icke någon redogörelse för, hur detta anslag skall användas. Då vände jag mig till civilministern och hans statssekreterare, och där fick jag äntligen några uppgifter.

Saken är den, att kronprinsparet skall resa till Washington och representera Sverige där, åtföljt av ett hov av sju personer. De bli bjudna allesammans på resan till Amerika på en så storartad båt som Gripsholm, så den kostar ingenting. Sedan är det vistelsen i Amerika, som jämte hovets hemfärd skall bekostas med detta belopp. Det är inte alls fråga om resan till Kina och Japan.

Hur det skall gå till i själva Amerika, är det svårt att få någon klar uppfattning om, men det ser ut, som om tre av hovet skulle följa med på resan genom de svenska kolonierna och få ersättning för den resan, eller också skola kanske alla sju följa med genom Amerika. Jag har också fått en specificering av posterna, men jag bryr mig inte om att åberopa den här, fastän det kunde ha sitt intresse.

*Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.*

(Forts)

Nu vill jag säga, att regeringen borde ha tagit frågan på ett mera allvarligt sätt, så att den inte misslett uppfattningen. Först och främst anser jag också för min del, att Sverige måste vara på något sätt genom hemifrån utsända personer representerat vid avtäckandet av statyn över John Ericsson i Washington. Jag kommer så väl ihåg, när John Ericssons stoft fördes till Sverige från Amerika med ett stort amerikanskt krigsfartyg, och hela Stockholm var på benen och det flaggades överallt i staden. Det var ett stort och högtidligt sändningabud från Amerika. När nu den amerikanska kongressen avtäckar en staty av denne man, en son av vårt land, är det icke mer än riktigt att vi som stat äro representerade vid detta tillfälle.

Jag får också på grund av den erfarenhet jag har från min lilla resa i Amerika ge till känna, att den svenska befolkningens förtjusning över att träffa personer, som på något sätt kunna anses medföra en hälsning från det gamla landet, är helt enkelt rörande. Jag anser därför, när de nu också själva inbjuda till att den representation, svenska staten skickar till Washington, måtte besöka också dem i deras avskilda läge från det gamla moderlandet, är det inte mer än riktigt, att staten ger sin beskickning detta uppdrag att besöka även huvudpunkterna i den svenska kolonisationen.

Men vad jag inte riktigt kan förlika mig med, herr talman, är att detta skall ske genom något *hov*. Det skulle väl ske genom representanter för regering och riksdag. Jag har ingenting att invända emot att regeringen för sin del utser kronprinsen och kronprinsessan. De äro ju också människor och representera vårt statsskick, det kan ingen människa hjälpa, och de göra sig ju utan tvivel där ute mer än andra, vilket ju är i överensstämmelse med den mänskliga naturen från den högsta till den lägsta. Att kronprinsessan får vara med som representant för svenska staten, tycker jag också är i sin ordning, då hon såsom anglosaxiska skall sändas till ett anglosaxiskt land. Men därutöver behövs icke någon representant för hovet, utan det skulle vara representanter för riksdagen i stället. Jag föreställer mig, att fem personer, en från varje parti, skulle vara tillräckligt, och om man ville vara riktigt förstklassig, kunde man ju ta dem från första kammaren. Men jag medger, att även andra kammaren borde få vara representerad, och då tycker jag vi kunde från denna kammare skicka exempelvis yttersta högern och yttersta vänstern, representerade av herr Trygger och herr Winberg.

Nu tänker också folk ute i landet på civillistan och dess storlek. Jag har för min del vid ett senare tillfälle, efter det jag väckt mina motioner om republikens införande, vilket jag fortfarande anser vara ett av de nödvändiga fjäten framåt på vägen, också fäst uppmärksamheten på denna civillista. Kungamakten och dess hov har inte tillkommit på en slump, utan de härleda sig från uråldriga tider, då regeringsmakten måste utsmyckas på något sätt för att väcka vördnad hos folket och hålla det i ordning. De tiderna äro svunna nu, men så länge svenska folket bibehåller sitt monarkiska styrelsesätt och vill att monarken skall representera oss utåt på alla tänkbara sätt och bjuda riksdagsmän och högre ämbetsmän minst en gång om året och de privilegierade flera gånger på en massa dyrbar mat och dylikt, då få vi också finna oss i att civillistan blir stor. Jag hade för min del vid det antydda tillfället föreslagit, att riksdagen skulle befria Konungen från hans hovhållning och väsentliga representations-skyldighet inom Sverige och på det sättet minska civillistan. Detta blev av-

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.

(Forts.)

slaget, men nu vill jag säga, att då det nu gäller att skicka ett stycke hov till Amerika, då må det verkligen bekostas antingen av civillistan eller också av frivilliga bidrag, som nog komma att med uppräckta händer lämnas.

Jag kan för min del inte vara med om annat än ett förslag, som har följande lydelse — jag vet inte om det kan upptagas, men jag förmodar, att herr talmannen inte är så formell, att han inte anser sig kunna göra det — att riksdagen måtte bevilja högst det äskade beloppet för Sveriges representation vid avtäckandet av monumentet över John Ericsson i Washington samt besök i sammanhang därmed hos svenska kolonier i Nordamerika genom av regeringen för ändamålet utsedda delegerade för de båda statsmakterna.

Herr Luterkort: Jag skall be att för min egen del få göra följande uttalande i denna fråga.

Jag finner det vara riktigt, att vårt land och folk bli på ett fullt värdigt sätt representerade vid ifrågavarande invigningshögtidligheter i Washington, detta särskilt med hänsyn till de önskemål, som uttalats från det stora antalet i Amerika boende svenskar. Då jag emellertid hyser den uppfattningen, att den ifrågasatta representationsformen icke med hänsyn till tidsförhållandena är den lämpligaste och värdigaste, kan jag för min del icke ge min röst för det föreliggande förslaget.

Herr Bårg: Herr talman! Jag skulle icke ha besvärat kammaren, om jag inte känt en smula lust att ägna min gamle vän Winberg någon uppmärksamhet. Men innan jag det gör, vill jag säga, att vad själva sakfrågan beträffar tycker jag, även om meningarna gå något isär rörande själva formerna, att taktkänslan borde göra sig gällande, så att man utan vidare hade beviljat vad regeringen i detta fall har äskat. Det skulle otvivelaktigt för den svenska representationen tett sig bäst.

När nu i varje fall frågan även i denna kammare kommit upp till överläggning, ber jag att få säga, att jag i någon mån lutar åt samma håll som herr Lindhagen. Visserligen tycker jag, att när vid ett tillfälle som detta det gäller inte allenast att ära minnet av en stor svensk i utlandet, utan att denna ärebetygelse, som det synes mig, jämväl är riktad åt hela det svenska folket, är det tillbörligt, att svenska nationens överhuvud där är representerat. Om det hade varit fråga om en teknikerkongress eller dylikt, skulle det ha varit lämpligt att i enlighet med herr Winbergs tanke skicka någon specialist på det området dit, men saken gäller ju nu inte detta. Jag skulle emellertid vilja ha sagt, att ur min synpunkt det varit synnerligen önskvärt, om det hade kunnat ordnas så, att vid sidan av en representant för konungahuset jämväl folkrepresentationen på ett mera eklatant sätt framträtt för att deltaga i denna hyllning. Sådant läget nu är, skall jag ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Men innan jag gör det, herr talman, ber jag om en enda minut att ägna åt min gamle vän, den store folkpsykologen herr Winberg. Jag tycker nämligen, att herr Winberg gång efter annan som ledare för sitt parti faller mig en smula i ämbetet. Han visar alltid ett så påfallande behov att försvara regeringen och göra allt som göras kan för att bevara dess prestige. Det är ju mycket vackert gjort, så jag har ju inga skäl att i det avseendet klaga, men var och en är ju en smula äresjuk, och jag tycker han kan lämna litet rum för mig också någon gång att försvara den regering, som ändå bygger, i viss mån åtminstone, på det parti, som jag tillhör.

Då nu herr Winberg gång efter annan beklagar, att regeringen inte har den rätta folkpsykologiska blicken, ber jag att få säga, att jag är tveksam om hur det kan vara med vännen Winbergs psykologiska sinne. Visserligen säger herr Winberg gång efter annan, att folket ute i landet reagerar mot dessa saker och att den stora massan har inga företrädare här, utom möjligen herr Winberg.

Jag beklagar verkligen, om så skulle varit förhållandet; det är bara tråkigt, att denna stora massa, som herr Winberg företräder framför andra, inte ger sin tacksamhet och anslutning tillkännu på ett mera eklatant sätt än den gör. I stället förefaller det mig, som om vännen Winberg skulle vara i mer eller mindre grad en ropandes röst i öknen, och får jag säga någonting om vännen Winbergs psykologiska sinne, skulle jag vilja ge det erkännande i så måtto, att jag på sista tiden märkt, att Winberg verkligen i vissa fall är psykologiskt skarpsinnig. Han har nämligen numera, särskilt på sista tiden, alldeles lagt åsido att tala något allvar i debatterna i riksdagen utan raljerar för det mesta, och det får jag säga att det är inte underligt om herr Winberg med sitt psykologiska skarpsinne funnit det vara det lyckligaste sättet att ta sig ut i denna kammare. Herr Winberg har inte ens yrkat avslag på första huvudtiteln i år, och jag undrade verkligen på vad det var som herr Winberg sedan skulle få att hänga upp sin kapp på, men så fick han ju här en spik till sist. Då herr Winberg beklagade, att den lantmannaröst, som hörts här i riksdagen, var ensam, vill jag säga, att det var rasande lyckligt för herr Winberg, att det inte fanns en sådan lantman i denna kammare, ty hade det funnits en Olofsson i Digernäs här, hade herr Winberg kommit alldeles i skuggan med sitt tal, och det hade väl varit en djup misräkning, förstår jag.

Jag skall sluta med att säga att om de försök, som man på vissa håll gör, att medelst en flaggning i denna fråga visa ett karaktärsdrag, som svenska folket skulle uppskatta, göras på allvar, är det min bestämda uppfattning, att man räknar miste, och den folkpsykolog, som tror, att han skall skörda röster och ära på det sättet, han kommer en smula för sent, ty svenska folket, även den del som Winberg vill kalla den stora massan, låter icke på det sättet duperas sig av effektsökeri. Det tänker säkert många gånger mera reellt än herr Winberg och kanske jag också, då det gäller deras intressen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Jag skall be att få utsträcka mitt beklagande av regeringen till att gälla även herr Bärge, ty jag förstår så väl, att det är inte trevligt för honom heller, men när han anklagar mig för att falla honom i ämbetet, måste jag verkligen ställa mig litet undrande. Herr Bärge menar väl ändå inte, att det skulle vara förbjudet för mig att uppträda här i riksdagen, trots att jag inte har lyckan eller olyckan att tillhöra regeringspartiet, och jag förmodar, att han inte vill utsträcka partidisciplinen ända därhän, att den skulle omfatta även mig, så att jag inte skulle få röra vid någonting så heligt som regeringen.

För övrigt tror jag, av allt att döma, att det finns tillräckligt arbete för både herr Bärge och mig med att försvara regeringen, så att det är nog inte så onödigt, om jag någon gång biträder därvidlag. Emellertid skall jag inte tvista med herr Bärge om vilken av oss som är den bästa folkpsykologen, men jag skall instämma med honom, då han säger att den stora massan av svenska folket ser mera realistiskt. Att just den i denna fråga ser ganska realistiskt, det har jag varit i tillfälle att märka under den tid, som gått.

För övrigt är det alldeles självklart och naturligt, att när regeringen framlagt detta förslag, måste regeringspartiet tala för det. Det förstår jag synnerligen väl, och det är därför jag innefattar även herr Bärge i mitt förut uttalade medlidande med regeringen.

Herr statsrådet Wigforss: Endast ett par ord, som jag anser nödvändiga att säga på grund av ett missförstånd, som tagit sig uttryck i herr Winbergs anförande och som jag tror även herr Lindhagen åsyftade.

Det har tydligen genom den korthet, med vilken propositionen och även utskottsutlåtandet äro skrivna, framkallats den missuppfattningen, att denna sum-

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.
(Forts.)

Ang.
kostnaderna
för kronprins-
parets besök
i Amerika.
(Forts.)

ma, som svenska riksdagen skulle anslå för vår representation i Förenta stater-
na, också skulle avse en fortsatt resa av kronprinsparet runt jorden. Var och
en, som känner till vad sådana saker kosta, förstår ju, att det inte kan vara fal-
let. Jag har endast här velat ha uttryckligen konstaterat, att den summa, som
svenska riksdagen skulle anslå, endast har åsyftat den representation för sta-
ten vid John Ericsson-monumentets avtäckande och det fortsatta besöket i de
svensk-amerikanska kolonierna, som här omtalats.

När herr Lindhagen nämnde, att det väl inte skulle varit omöjligt att för be-
kostande av en sådan resa få frivilliga bidrag och att man därigenom kunde
nedbringat statens kostnader, vill jag blott säga, att den saken utan tvivel låtit
sig göra men att regeringen varit fullständigt på det klara med att detta vore
en synnerligen olämplig form, och det är därför vi valt den form, som vi valt.

Att propositionen skrivits så kort — kanske det var ett misstag — var be-
roende på vår övertygelse att de skäl, som föranledde denna svenska represen-
tation, voro så självklara, att icke många ord skulle vara nödvändiga för att få
den svenska riksdagen att säga sitt ja.

Herr andre vice talmannen: Under överläggningen har herr Lindhagen yr-
kat, att riksdagen ville bevilja högst det äskade beloppet för Sveriges repre-
sentation vid avtäckandet av monumentet över John Ericsson i Washington
samt besök i sammanhang därmed hos svenska kolonier i Nordamerika genom
av regeringen för ändamålet utsedda delegerade för de båda statsmakterna.

Då detta yrkande går utöver ramen för såväl utskottets hemställan som mo-
tionerna, ser jag mig förhindrad att ställa detta yrkande under proposition.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad gjordes i enlighet med förelig-
gande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad
utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra
propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr andre
vice talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan
skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Avgåvos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motio-
ner:

nr 291, av herr *Berglund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an-
gående anslag till sjukkasseväsensdets befrämjande m. m.; och
nr 292, av herr *Carlsson, Carl*, m. fl., i samma ämne.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse,
nr 5 A, till Konungen i anledning av dels vissa i statsverkspropositionen gjorda
framställningar rörande utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, inne-
fattande anslagen till socialdepartementet, dels ock vissa beträffande samma
huvudtitel väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åt-
skildes kl. 4.59 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 17 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om förlust av rösträtt på grund av uraktlåten skattebetalning m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för sensättning av viss kronan för underhåll tilldelad väg inom Skövde stad;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskedspremie åt vissa konstituerade underofficerare av 3. graden vid flottan och kustartilleriet;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för viss materielanskaffning m. m. för kustfästningarna;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 66, i anledning av väckt motion om anslag till anläggning av en håll- och lastplats vid London mellan Hörnsjö och Vännäs järnvägsstationer;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om avveckling av fullmäktigssystemet inom statsförvaltningen och de affärsdrivande verken;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna 1143 och 1197 i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 12 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å fönsterglas;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 26, i anledning av vissa motioner om pensioner och understöd;

nr 27, i anledning av väckt motion angående förbättring av pensioner av äldre typ till änkor efter befattningshavare i statens tjänst; och

nr 28, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt eldaren vid riksbankens avdelningskontor i Umeå, E. A. Bäckström;

första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i utsökningslagen; samt

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om förbud mot anordnande utan polismyndighets tillstånd av demonstrationståg m. m. på allmän plats å landsbygden.

*Ang. Djurs-
holmsbanans
infart
till Stockholm.* Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad om nordöstra förortsbanans infart till staden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 41, av herr *E. Thulin* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 45, av herr *E. Bernström* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vid de nu pågående förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad om vissa avtal och uppgörelse av ekonomisk innebörd jämväl låta beakta, att en provisorisk järnvägsförbindelse mellan statens egendomar i de nordost om Stockholm belägna förorterna och central punkt i Stockholm åstadkommes, utan att därigenom statens intressen i mera väsentlig grad åsidosattes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta därom, att vid pågående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad rörande en revision av vissa avtal m. m. jämväl förevarande fråga om nordöstra förortsbanans infart till Stockholm måtte vinna beaktande.

Herr Magnuson: Herr vice talman! Jag skall be att få beledsaga statsutskottets utlåtande i den föreliggande frågan med några ord.

Den närmast liggande orsaken till att den ligger på riksdagens bord är ju en motion av herrar Thulin m. fl., men den yttersta orsaken är väl stadsfullmäktiges i Stockholm beslut den 17 november 1924. Anledningen till detta beslut och de skäl, som därvid förestavade Stockholms stadsfullmäktige, skall jag be att få framlägga.

Det första skälet var, att Stockholms stad måste taga hänsyn till alla de trafikanter, som äro beroende av spårvägsförbindelsen. Det var ett gammalt önskemål, uttalat från många håll, att Stockholm behövde bättre direkta spårvägsförbindelser från hjärtat av staden till Östra station, dels för att tillgodose stockholmarnas eget behov att komma upp till Östra station, som dock är en station, dit många samhällen genom järnvägsförbindelserna befordra sina passagerare, och dels för att giva Östra station en mera direkt förbindelse med centralstationen, samt dels slutligen för att skaffa bättre spårvägsförbindelse för alla de människor, som bo i en mängd samhällen, inbegripet då Djursholm, en mängd samhällen säger jag — vi veta alla vilka de äro — Vallentuna, Täby Enebyberg, Näsby m. fl., vilka tillsammans ha kanske ett tiotusental innevånare. Dessa innevånare ha sina arbeten förlagda inom Stockholm och behöva en bättre kommunikation medelst spårvagn, så att de, då de avstiga vid Östra station, lättare kunna komma till sina arbetsplatser. Det är nämligen så, att dessa passagerare, som jag talade om, komma i regel med ångtågen och hava sålunda alltid stannat vid Östra station. Detta var sålunda ett av skälen för stadsfullmäktige att intaga denna sin ståndpunkt. Det andra skälet var, att man skulle taga hänsyn till alla de upprepade framställningar från engelbrektsbor, från de människor, som bodde närmast banan vid dess sträckning inom Stockholm, alltså vid Engelbrektskatan och de närmaste husen intill denna, vilka under de gångna åren bitterligen klagat över den oerhörda störning, som

djursholmstågen åstadkomma. Det är ju så att dessa tunga vagnar, då de framföras på dessa smala spår — vagnarna äro, tror jag, byggda för en mera bredspårig järnväg — och i allt fall när dessa stora tunga vagnar framföras med fyra, fem vagnar i tågsättet, måste bullret, det förstår man ju så väl, verka mycket irriterande på alla dem, som hava sin bostad förlagd vid och närmast Engelbrektsgatan. Man vet ju också, att dessa stora tågsätt gå, så att säga, i en stenkanal ovanför Karlavägen, och detta medförde ett oerhört buller för att icke tala om — vilket alla dessa, som anmärkt på förhållandena, också drogo fram — denna oerhörda mängd av damm, som av tågsätten drevs upp sommartid under torra dagar och som trängde in i våningarna. Det var sålunda, måste jag säga, upprepade klagomål från en hel del av Stockholms innevägnare, vilka klagomål Stockholms stad måste taga hänsyn till. Det förefaller mig sålunda, att riksdagen har anledning att se på de orsaker, som förestavade Stockholms stad att intaga den ståndpunkt, den vid detta tillfälle intog. Ett belägg för mitt påstående, att dessa tågsätt egentligen icke numera, kan man säga, då så många vagnar föras fram i samma tåg ned till Engelbrektsplan, där stationen ursprungligen låg, icke varit avsedda för trafik inom staden, är bland annat ett uttalande som jag såg i en kvällstidning i går afton. Direktören för Rimbobanan, Nerell, hade blivit intervjuad, och han framhöll bland annat följande. Han yttrade, att banans rullande materiel är så tung, att vagnarna icke kunna framgå på en bädd, som utgöres endast av vanligt gatuunderlag, ty detta skulle ju på mycket kort tid skakas sönder genom hjultrycket. För de nuvarande spåren har för den skull iordningställts en mycket solid bädd av betong med starka balkförstärkningar. Sålunda har man anledning påstå, att en oerhörd störning skett genom dessa vagnars framförande på innerområdet inom Stockholms stad. I allt fall, efter detta stadsfullmäktiges beslut kom ju frågan om denna tunnel, ett förslag som framfördes från Djursholm och som understöddes av ett par andra kommuner i början. Varför det framfördes kan jag icke säga. Jag vet icke, om det verkligen var allvarligt menat, eller om det framkom blott för att man skulle vinna tid. Därom vill jag icke yttra mig. I allt fall, förslaget att införa förortstrafiken genom en tunnel är icke nytt. Det är icke mindre än 20 år gammalt och framfördes första gången 1906 samt påföljande år 1907 av Rimbobanan själv. Jag erkänner, att lösandet av det stora förortsbaneproblemet, i vad det närmast avser de nordöstra förorternas infart mera till hjärtat av Stockholm, är ett problem, som måste lösas. Kanske det är bra, att det kommit fram för att man skall kunna få en lösning av hela förortsbaneproblemet litet hastigare än som annars kunnat bliva fallet. Denna fråga måste lösas i sin helhet, men det synes icke hava varit så stort allvar bakom strävandena i den delen förut.

Emot detta kan ju sägas, att Stockholms stad icke är så stor, att den har råd att bekosta en sådan verkligt kontinental infartsled från sina förorter som en tunnel. Emellertid avstyrktes frågan om koncession för tunnelns byggande av Stockholms stadsplanenämnds trafikdelegerade, och detta avstyrkande gjorde stadsplanenämnden till sitt eget. Den påvisade, att, såsom jag nyss nämnde, förortsbaneproblemet måste lösas i sin helhet. Härutöver avstyrktes också förslaget av svenska stadsförbundets finansråd, som av ekonomiska och finansiella skäl ansåg, att det var olämpligt och outförbart med hänsyn till en så liten kommun som Djursholm är. Såsom saken nu ligger till efter Stockholms stadsfullmäktiges beslut i måndags afton — och det beslutet innebar ju, att frågan just om Djursholmsbanans infart och dess slutstation skulle tills vidare och intill 1931 få kvarbliva vid Runebergsplan — så föreligger icke frågan i det skick, den förut hade. Sålunda skulle icke några som helst beslut ifrån riksdagens sida behövas, ty stadsfullmäktige ha genom sitt beslut lagt frågan till rätta. Det synes därför, som om något riks-

Ang. Djursholmsbanans infart till Stockholm
(Forts.)

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart
till Stockholm.
(Forts.)

dagens uttalande i frågan skulle vara obehövt utöver vad statsutskottets utlåtande och framför allt dess motivering innehåller. Ty detta tycks redan ha verkat så, att saken kan lösas på förhandlingarnas väg. De tvistefrågor, som i övrigt nu föreligga mellan Stockholms stad och staten, skola alldeles säkert också vinna sin lösning på den goda viljans väg och även beträffande det som återstår för djursholmsbornas del, nämligen den lilla remsa av Humlegården, som behöver tagas i anspråk, och som gör, att man är hänvisad till statens medverkan i den delen. Den frågan kommer säkert också att lösas i gott samförstånd med Stockholms stad. Vad har då skett? Jo, Djursholm har delvis fått sitt mål uppnått. Stockholms stad har ernått, att Djursholmsbanans slutstation blivit flyttad från Engelbrektsplan till Runebergsplan. Stockholms stad har också vunnit vad den önskade, nämligen att få en spårvägsförbindelse fram till Östra station, en mera direkt spårvägsförbindelse från Stockholms stads centrum och till ändstationen. Sålunda hava bägge parterna genom allt detta, som ligger bakom, vunnit något.

Till slut vill jag säga, herr vice talman, att det goda förhållande, vari Stockholms stad, såvitt jag kunnat finna, i många år stått till sina grannkommuner och även till Djursholm, säkerligen kommer att fortsätta. Jag är övertygad om, att våra goda djursholmare så småningom också skola finna detta, och jag är vidare säker på och uttalar den förhoppningen, att även de tvistefrön, som kunna ligga mellan Stockholm och andra kommuner — ty det händer ibland, att det är divergerande meningar, som ligga mellan den stora stockholmskommunen och mindre kringliggande kommuner — skola kunna lösas såsom hittills.

Efter vad jag yttrat skulle jag, herr vice talman, kunna yrka avslag på föreliggande motion, men för närvarande skall jag icke framställa något yrkande.

Herr Winberg: Herr talman! Eftersom den siste talaren icke gjorde något yrkande, skall jag be att få göra ett sådant. Det kan allvarligt ifrågasättas om tillräckliga sakskalet förelegat att motionera i detta ämne såsom här skett och att föreslå, att riksdagen skall ingå till Kungl. Maj:t med en framställning av den art, som här föreslagits. För min del anser jag att det icke föreligger något sakligt skäl för ett dylikt förslag, och utskottets motivering, som innehåller en hänvisning till att staten har en hel del institutioner omkring denna järnvägslinje, är verkligen så pass långsökt, att den verkar nästan som ett fattigdomsbevis. Men även om tidigare skulle anses hava förelegat något sakligt skäl för en dylik framställning om att blanda riksdagen och statens institutioner in i denna fråga, så anser jag för min del, att det föreligger icke nu längre något sådant på grund av det senaste beslutet i stadsfullmäktige, då ju nu i alla fall trafiken får gå in i staden, även om den icke får gå ända ned till Engelbrektsplan under de närmaste åren.

Jag måste säga, att till de skäl, som den föregående talaren framhöll, måste man väl också foga en del konsekvensskäl, som hänga ihop med en sådan framställning. Det är synnerligen betänkligt att här påkalla riksdagens och regeringens ingripande i en fråga, då det gäller mellanhavanden mellan Stockholms kommun och ett enskilt trafikföretag. Att detta enskilda trafikföretag, i olikhet med en del andra, har premierats under den gångna tiden, på sätt som skett, ger icke tillräcklig anledning för riksdagen att här blanda sig i denna fråga. Ty det skulle i varje fall komma att tolkas så genom de uttalanden, som här föreslagits från riksdagens sida, att det egentligen betyder, att staten som sådan lägger sitt tunga ord i vägskålen till förmån för trafikföretaget i den tvist, vari det ligger med Stockholms stad. Så kommer det att tolkas, och därav skulle följa, att då staten i ett sådant fall uppträtt

synnerligen partiskt till förmån för ett sådant företag, skulle en hel del andra trafikföretag, som beröra andra förorter med betydligt sämre kommunikationer, kunna ha samma rätt att påfordra, att staten ingriper även till deras favör. Jag är också av den uppfattningen, som i korthet berördes av föregående talare, att ett av de svagaste momenten här i vår huvudstad är det sätt, varpå man ordnat förstadsrafiken, eller rättare sagt, icke ordnat den. Den bristen har blivit allt mer och mer i ögonen fallande. Den frågan i sin helhet hade bort upptagas långt före detta och bringas till verklig lösning, men om det nu skulle ske, anser jag synnerligen oklokt, att man på detta sätt, varpå man ordnat förstadsrafiken eller, rättare sagt, icke ordnat den, går dess krav, medan frågan i övrigt i sin helhet ligger olöst. Jag för min del anser sålunda, att inga skäl finnas att i denna fråga indraga riksdagen och regeringen i de mellanhavanden, som här föreligga, ty detta kommer att medföra sådana konsekvenser, att vi kanske en vacker dag bittert ångra, att vi gett oss in på detta, särskilt som inga trängande skäl här förelågo på grund av det läge, vari frågan nu kommit.

På grund av det anförda ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Stendahl: Det är med anledning av den siste ärade talarens anförande som jag ber att få rätta till uppgifterna beträffande det verkliga sakförhållandet, vilket icke är sådant som den siste ärade talaren angav.

Läget är nog så, att Stockholms stad utrett, att inga hinder tekniskt sett finnas för att draga ned den nu omdebatterade förbindelsen till Karlavägen. Där emot är det också tekniskt sett klart, att på Stockholms stads mark finns ingen möjlighet att komma längre. Frågan ligger då, trafiktekniskt sett, så, att om man skulle vilja komma längre, d. v. s. söder om Karlavägen, är enda lösningen, att staten eventuellt för ändamålet avstår en liten remsa av Humlegården. Detta kan, såvitt jag förstår, icke gärna ske utan riksdagens medgivande och det är därför, efter vad jag kunnat finna, fullkomligt i sin ordning, att statsutskottet har den uppfattningen, att utskottet visserligen icke på något som helst sätt vill lägga sig i den kontrovers, som tidigare förefunnits mellan två parter, nämligen Stockholms stad å ena sidan och Djursholmsbanan å den andra, men i alla fall vill vara välvilligt mot bägge parterna genom de möjligheter, som staten har, att vara välvilligt mot dem bägge utan att taga ståndpunkt för den ena eller den andra. Om det är detta som man vill, och det är det, som, såvitt jag förstår, utskottet velat, kan man knappast gå någon annan väg än utskottet gått, när utskottet föreslår denna skrivelse till Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, om och i vad mån det kan vara möjligt och förenligt med statens intressen att här ingripa, icke till förmån för ena eller andra parten, men så att säga som en reglerande mellankommande part. Såvitt jag kan förstå, kan det då icke vara något ont i vad som utskottet här föreslagit.

Under sådana förhållanden tvekar jag icke, herr vice talman, att rösta för utskottets förslag.

Herr Winberg: Herr talman! Jag är icke alls övertygad om, att utskottets utlåtande kommer att tolkas så och dess yttranden begränsas i den omfattning, som den siste talaren här hållit före. För att detta skulle varit säkert, hade det varit riktigast, att utskottet mera tydligt preciserat sina uttalanden. Utlåtandet kommer alldeles säkert att tolkas på annat sätt. Och då det dessutom endast är fråga om den remsa, som den senaste talaren nämnde, må det väl vara den riktiga gången av ärendet, att man för ifrågavarande detalj ginge in till regeringen med ansökan om expropriation, innefattande ett konkret förslag om upplåtande av ett dylikt markstycke, som behöves för frågans realiserande.

Ang. Djursholmsbanans infart till Stockholm.
(Forts.)

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart
till Stockholm.
(Forts.)

Sedan frågan sålunda behandlats hade riksdagen att taga ställning till densamma, men den bör icke i förväg på detta förryckande sätt taga ståndpunkt.

Herr **Kvarnzelius**: Herr vice talman! Jag har endast begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan i frågan. Motiveringen återfinnes ju i statsutskottets utlåtande, och jag behöver sålunda därutöver icke tillägga någonting.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Winberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 55, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckt motion angående inlandsbanans utbyggande från Kristinehamn till Töreboda.

Uti en inom andra kammaren av herrar *H. Bäcklund* och *H. Norling* väckt motion, nr 211, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning angående inlandsbanans utbyggande från Kristinehamn till Töreboda samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att herrar Bäcklunds och Norlings förevarande motion II:211 icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Pers**: Den här frågan har ett lokalt ursprung. Det är en västgöte och en värmlänning, som hava motionerat om byggande av en liten statsbana mellan Kristinehamn och Töreboda, varigenom en fortsättning av inlandsbanan skulle åstadkommas med genare förbindelse från Kristinehamn till Göteborg, alltså på östra sidan om Väneren. Emellertid har frågan ett större sammanhang, som järnvägsstyrelsen i ett utlåtande, här intaget, refererar, och det är i anledning av detta järnvägsstyrelsens utlåtande och därmed förknippade förhållanden, som jag skall be att få säga några ord.

Mora—Vänerens järnväg åstadkoms på sin tid med stora ansträngningar från några kommuner i övre Dalarna. Det skedde för att skaffa utfraktsmjölig-

heter för övre Dalarnas trävirke åt göteborgshället. Förut hade kustindustrin monopol på detta trävirke, men genom anläggandet av Mora—Vänerns järnväg bröts detta monopol. Det blev en obruten järnvägsled från Mora till Kristinehamn, och därifrån anordnades prämtrafik för trävarorna från Vänern till Göteborg. Så började man att bygga inlandsbanan. Till att börja med övertogs Orsa—Svegbanan av staten, och så beslöts banan upp genom Härjedalen till Östersund. Tiden ansågs vara inne, att staten inlöste Mora—Vänerns järnväg. Vid denna inlösen följde också prämflottan med. Vid den ordning av trafiken, som åstadkoms vid statens övertagande av järnvägen, drogs prämtrafiken in. Det hade förekommit ett par omständigheter, som motiverade detta. Det var så, att Trollhätte kanal hade blivit ombyggd, så att man hoppades på direkt sjötrafik från Kristinehamn till Göteborg och vidare. Men så hade också under sista tiden mängden av plank och grovt virke icke blivit så överväldigande i trafiken, utan det var till största delen hyvlat trä och i allmänhet hyvlade varor, som fraktades till Göteborg. Följaktligen blev man hänvisad att låta godset erhålla järnvägsfrakt till Göteborg och vidare. Men förhållandena gjorde, att denna järnvägstrafik från Herrhult gick in på stora Bergslagsbanan till Göteborg, under det att statens parallella bana på östra sidan om Vänern icke fick denna trafik. Järnvägstrafiken har sedan dess blivit i viss mån fördyrad, såsom vi veta av åtskilliga omständigheter i samband med kriget. Denna fördyring av frakten och frånvaron av möjligheten att frakta trä sjöledes över Vänern har gjort, att trävaruindustrin i övre Dalarna kommit i ett mycket svårt läge. Man är hänvisad till denna långa järnvägstrafik, som är dyrbar, och man hade väntat sig, att om man hade fått frakta trä på statens järnvägar hela sträckan, så skulle det kunna ställa sig något billigare. Dessa svårigheter ha gjort, att industrien däruppe haft en mycket svår tid. Denna industri har icke fått trämasseverk i sin utrustning utan är hänvisad till att frakta sågat och hyvlat virke. Dessa svårigheter ha gjort, att denna industri i övre Dalarna kommit i ekonomiskt trångmål, och det skulle vara synnerligen välkommet för densamma, om trafikfrågan ordnades så, att någon lättnad gavs. Jag har velat anföra detta till belysande av vad järnvägsstyrelsen anför och för att understryka, vad utskottet här säger i sin motivering, att »i den mån en ytterligare utsträckning söderut av inlandsbanan kan befinnas böra åstadkommas, järnvägsstyrelsen icke skall underlåta att verkställa de utredningar och vidtagna de övriga förberedande åtgärder, som erfordras för en dylik plans genomförande».

Jag har intet yrkande, men jag har, som sagt, velat belysa frågan genom dessa ord.

Herr Boman: Då den föregående talaren icke gjorde något yrkande, kunde det måhända varit onödigt att här taga till orda, men jag kan icke underlåta att påpeka ett par saker.

Den föregående talaren började sitt anförande med att nämna, att en västgöte och en värmlänning här hade motionerat om en ny järnvägslinje i Västergötland. För två år sedan då fråga var om Skara—Timmersdala järnvägs försäljning, var också det lokala intresset framme, och det förklarade sig även då i ett intresse för inlandsbanans södra del. Det skulle vara så starkt och viktigt detta intresse, att man borde bibehålla de inköpta och förlustbringande järnvägarna, för att dessa skulle bliva ett led i inlandsbanan, som skulle leda till västra stambanan antingen vid Falköping eller vid Herrljunga. Om man vill se på en järnvägskarta över Västergötland måste man säga, att Västergötland är utomordentligt väl försett med järnvägar, och att bygga nya statsbanor där även i förment intresse att skaffa naturlig utfart för inlandsbanans övre del är fullkomligt onödigt. Såsom redan framhållits, skedde, då Torved—

*Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)*

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)

Gullspångs järnväg byggdes som smalspårig järnväg av Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, ett avtal, att järnvägen skulle mot ett ökat bidrag från staten anskaffa mark tillräcklig för att banan utan särskild kostnad för markförvärv skulle kunna av staten inlösas och utläggas till normalspårig. Det var sålunda tänkt, att detta banstycke möjligen skulle komma att byggas, och den uppoffring, som då behövde göras, bleve jämförelsevis obetydlig.

Att nu säga, att Dalarnas trävaruindustri är så betryckt att den skulle behöva hjälp i form av lindring i järnvägsfrakter, ehuru virket skulle komma att forslas en längre väg på statens järnvägar i stället för en kortare väg över Herrhult på Bergslagsbanan till Göteborg, kan enligt min mening icke vara riktigt. Ty man skall ihågkomma, att i fråga om godstaxor gäller vid all samtrafik, att statens taxa blir gällande, för den händelse någon enskild bana, som trafiken passerar, beräknar en högre taxa. Det skulle således endast vara i det fallet, att statens järnvägar lämnade undantagsfrakter, som detta förslag skulle kunna få någon ekonomisk betydelse i fråga om frakterna. Jag tror, att det är jämförelsevis lätt för statens järnvägar att säga: ni skulle ha fått frakten mycket billigare, om ni velat frakta godset hela vägen på statsbanan! — alltså en längre väg, ehuru gällande bestämmelser faktiskt omöjliggöra denna fraktreduktion. Att yttra så är ju mycket lättare än att göra det i verkligheten, då det kunde komma i fråga. Jag tror, att med de förhållanden vi hava här i Sverige, där statens järnvägar utgöra de största och viktigaste trafiklederna, under det att de enskilda järnvägarna med få undantag äro lokalbanor, som i det stora hela tillföra dessa statsjärnvägar en betydande trafik, man skall med en viss försiktighet hantera anläggandet av nya järnvägar, då syftet eller resultatet ej bliver annat, än att man skadar dessa ordentligt skötta enskilda företag.

Jag har intet annat yrkande än bifall till motionen och avslag å utskottets hemställan. Jag tror icke, att det finns skäl att på något sätt understryka de synpunkter, som den föregående talaren anförde.

Herr **Kvarnzelius**: Ja, herr talman, för min del vill jag instämma uti och stryka under de synpunkter, som framfördes av herr Pers. För den, som har blivit närmare förtrogen med de förhållanden, under vilka trävaruföretagen och förädlingsföretagen arbeta i Västerdalarna och vissa delar av Österdalarna, framstår det såsom alldeles klart, att rimliga fraktkostnader äro ett mycket viktigt intresse, ja, ett livsintresse, icke endast för dessa industrier utan även för skogsägarna uppe i dessa trakter. Det förhåller sig nämligen så, att från Dalarna finns ju ingen flottled ut till Östersjön. Lederna stoppa ett stycke uppe i landet och sedan är det två mäktiga bolag, som behärska utloppen med var sin flottränna. Det är Stora Kopparbergs bergslag och Korsnäsbolaget. Detta har medfört att priset för virke i Dalarna är betydligt lägre än i länen både norr och söder om Dalarna. Detta är givetvis en mycket kännbar olägenhet för Dalarnas skogsägare. Men det är icke endast för dessa enskilda skogsägare och sockenallmänningar, som det är en olägenhet, utan även för kronan, som ju har betydande kronoparker däruppe. Så länge trävarorna utfraktades över Göteborg kanalvägen från Kristinehamn med därav följande billigare frakter, så kunde priserna något så när hållas uppe. Men sedan den transportleden icke längre användes — transportmaterielen lärer ha skingrats — så måste virket gå antingen via Herrhult och Bergslagsbanan eller också över Herrhult och Laxå till Göteborg. Järnvägsstyrelsen erbjöd på sin tid mycket förmånliga fraktsatser, därest godset gick på statsbanan hela vägen. Emellertid anmälde Bergslagsbanan missnöje därmed på grundval av gällande samtrafikbestämmelser och slutligen blev saken hänskjuten till avgörande av skiljedomstol, i vilken skiljedomstol Bergslagsbanan fick rätt. På grund av att samtrafiken går över två olika banor kunna virkesägarna, som skola betala frak-

terna, icke få den billiga fraktsats på varorna, som de hade fått, om dessa gått på statsbanan hela vägen.

Det är på dessa grunder, som jag för min del måste på det allra livligaste instämna i de allmänna synpunkter, som herr Pers i detta fall har uttalat, och jag skall gå ett steg längre och uttala den livliga förhoppningen, att herr ordföranden i Bergslagsbanans styrelse, som nyss hade ordet här, skall låta sig angeläget vara att söka ordna saken så, att fraktsatserna på Bergslagsbanan bli så pass låga, att det blir fördelaktigare för virkesägarna i Västerdalarna och vissa delar av Österdalarna att skicka virket över Göteborg än att frakta det på järnväg ner till Gävle eller någon annan plats på ostkusten för att därefter låta det gå sjöledes runt hela Sverige och slutligen passera Göteborg. Det är alldeles klart, att det nästan är mot naturens ordning, att virke, som ligger däruppe och som kunde fraktas billigare, om det fick gå till Göteborg järnvägsledes efter enhetliga rabattaxor, skall behöva gå ner till ostkusten, där lastas in och sedan sändas runt för att passera Göteborg. Jag har intet material till hands men jag har sett siffror, som belysa vilken väsentlig prisreduktion, som skogsägarna däruppe få finna sig i med hänsyn just till de förhållanden, som råda genom att de icke ha samma möjlighet som virkesägare i Gävleborgs län, Västernorrlands län, Jämtlands län med flera att kunna komma ända ner till kusten direkt medelst flottleder och där få sitt virke prissatt i den fria konkurrensen. Jag har talat med chefen för domänstyrelsen, som i lika hög grad är intresserad av denna fråga som vad de enskilda skogsägarna däruppe i Dalarna äro, och han har visat sig mycket intresserad för en noggrann undersökning angående vilka åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att någorlunda tillfredsställande priser skola kunna uppnås för virket i övre Dalarna, som ju med hänsyn till sin kvalitet är lika gott som det förnämsta av vad som skeppas från ostkusten.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att exempelvis trämassefabrikerna i Värmland kunna ta virke långt uppe i Dalarna och frakta det på järnväg till sina fabriker och ändå betala mera än vad de stora bolagen betala för samma virke, som de ha möjlighet att flotta ända ner till sina förädlingsfabriker vid ostkusten. Därav förstå herrarna vilka förmåner de bolag ha genom att de på sätt jag tidigare berört behärska flottledernas slutliga del. Här är sålunda ett betydande intresse ur allmännelig synpunkt, som på ett eller annat sätt nog måste bli tillgodosett mera tillfredsställande än vad som för närvarande är förhållandet. Men jag tror det oaktat inte, att man bör tillgripa den åtgärd, som motionärerna ha föreslagit.

Vi hade en representant för järnvägsstyrelsen uppe i fjärde avdelningen, som lämnade en redogörelse för denna sak och denna representant meddelade, att det för statens järnvägar totaliter blir betydligt billigare att låta varorna göra krokvägen över till Laxå och sedan på den elektrifierade järnvägen frakta varorna till Göteborg än att bygga en förbindelseled från Kristinehamn till Töreboda. Denna järnvägsstyrelsens uppfattning och de allmänna grunder, på vilka denna kalkyl vilar, tror jag få anses riktiga. Men, som sagt, för virkesägarna i Dalarna torde denna lilla järnväg hava ett mycket större intresse än den någonsin kan bli för den ort den skulle löpa igenom, just med hänsyn till den fördel, som skulle tillföras dem genom att de finge rimligare fraktsatser och kunde gå direkt ut till Västkusten med sina varor. Jag vet, att styrelsen för Bergslagsbanans järnväg har gjort betydande ansträngningar för att gå virkesägarna däruppe till mötes, men jag tror, att det ännu torde finnas någon liten marginal, och hemställer därför, att herr Boman vänligen måtte se till, om icke i något högre grad de intressen jag med mitt anförande velat gagna kunde tillgodoses.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsförslaget.

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)

Herr **Boman**: Herr vice talman! Jag tackar för den välvilliga uppfattning, som statsutskottets ärade ordförande givit uttryck åt angående det sätt, varpå Bergslagsbanan sökt tillgodose sina trafikanter. Men jag begärde ordet, då han uttalade, att det skulle vara en så stor ekonomisk fördel för statsjärnvägarna att få forsla godset på den elektrifierade banan mellan Stockholm och Göteborg. Jag kan då säga, att enligt vad jag hörde för några få dagar sedan av en fullt sakkunnig person kommer besparingen där att inträda »*redan vid ett kolpris av 35 kronor*». För närvarande ha vi ett kolpris av mellan 18 och 19 kronor, så det torde då icke för närmaste tiden kunna göras några besparingar genom att forsla varorna på den elektrifierade banan. Det är sant att vid mycket intensiv trafik ställer sig även här det ekonomiska resultatet gynnsammare, men den trafiken skall vara *mycket* intensiv för att jämna ut skillnaden mellan 35 och 18 kronors kolpris.

Jag ber slutligen att få fästa uppmärksamheten på, att jag i mitt förra anförande av misstag yrkade bifall till reservationen. Min mening var naturligtvis, såsom framgick av hela mitt anförande, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pers**: Herr talman! Jag föreställer mig, att Bergslagsbanan anser sig ha rätt att få frakta detta massgods på sin bana på västra sidan om Vänern. Men det finns ytterligare en anmärkning, som jag vill göra och fästa uppmärksamheten på, och det är, att Bergslagsbanan icke hade denna masstrafik förrän i och med statens övertagande av Mora—Vänerbanan. Det var då, som sjötransporterna slopades och Bergslagsbanan fick övertaga detta massgods. Men just i denna omständighet ligger också en förpliktelse för staten att se till, att de bygder som ha åstadkommit banan för detta ändamål, endast och allenast för detta ändamål, bli tillgodosedda i möjligaste mån. Jag instämmer med herr Kvarnzelius i den mening han ställde till Bergslagsbanan att göra sitt yttersta för att få denna trafik så billig som möjlig, så att man tillgodoser detta livsvillkor för industrien att kunna frakta sina produkter till den hamn, som är den naturliga och bästa utfallsporten, med någon fördel även för dem, som lasta dessa varor.

Herr **Lindley**: Herr talman! Jag vill erkänna, att jag inte har några vidare kunskaper om dessa ting och framför allt inte om de förhandlingar, som ske bakom kulisserna. Men det är några yttranden i denna diskussion, som ha gjort, att jag nödgas säga några ord.

Herr Kvarnzelius påpekade i sitt anförande, att man i Vänern förlorat en hel del av de sjötransportmedel, som förut funnits där för transport av gods från Vänerhamnarna till Göteborg. Vad kan det bero på? Jo, det är mycket enkelt, det beror helt enkelt på de frakttariffer, som framför allt statens järnvägar tillämpat. När statens järnvägar pressa ner frakttarifferna ända dithän, att inga fartygsfrakter kunna bära sig, så finns det ju ingen möjlighet för dem att kunna bedriva fraktverksamhet. Jag har sett kalkyler för dylika frakter från Kristinehamn till Göteborg med kanalavgifter och sådant mera inberäknade. De visade i själva verket minus nästan varenda gång och följaktligen är det helt naturligt, att fartygen måste avstå från dessa trader och söka några andra för att klara sig. Bland annat är det ett faktum, att man begagnar sig av vad jag skulle vilja beteckna som ganska illojala påtryckningar. Man har bl. a. framhållit för sådana firmor som sommartid anlita fartyg för befraktning av sina varor, såsom kol, trä och stycke gods m. m.: Om ni såväl vinter som sommar ta upp era kol eller andra varor med järnväg, skola ni få billigare frakter, men om ni fortsätta med att trafikera Vänern med fartyg sommartiden, så måste ni bereda er på att få betala mera på vintern, då ni skola frakta upp edra

varor med järnvägen. Ja, det är helt naturligt att en sådan utrotning av sjötrafikmedlen ovillkorligen måste leda till, att de försvinna. Under det man i andra länder försöker göra så, att även kanal- och vattenkommunikationerna få utveckla sig i största möjliga utsträckning, söker man här strypa till dessa naturliga trafikmedel. Jag tror inte heller, att det är riktigt klokt att göra så, ty statsbanorna lämna ju icke så lysande resultat, att man har anledning att sätta ner frakterna så långt, att man till och med stryper vår vattentrafik.

Jag ville bara göra detta lilla inlägg för att påvisa, att frågan icke är så enkel, och jag kan icke heller se, att det förslag, som föreligger här, att utsträcka inlandsbanan till Töreboda skulle innebära någon så stor lättnad eller omkastning i fråga om möjligheterna att kunna utskeppa trävaror från Dalarna. Då jag emellerid icke haft tillfälle att något djupare sätta mig in i dessa spörsmål, kan jag för min enskilda del, som saken nu ligger, icke göra annat än yrka bifall till utskottsförslaget, ty jag antar att utskottet tittat mera grundligt på frågan än vad motionären kunnat göra.

Herr Kvarnzelius: Ja, det förhåller sig så beträffande sjöfarten på Väneren, att det hör till sällsyntheterna, att försäljningarna äro av sådan omfattning, att det blir fulla fartygslaster, utan det är specialposter som säljas och gå till Göteborg samt därifrån med stycke godsbatarna. Det är i mycket stor utsträckning lädvirke och andra små specialposter, som fabriceras, men vilka icke äro tillräckliga för att bilda fulla fartygslaster. Detta gör, att det blir lämpligast att låta virket gå på järnväg till Göteborg för att där lastas in på båtar, som ta annat gods. Herr Lindley känner säkerligen mycket väl till, att det icke bara är i Vänerområdet, som så är förhållandet, utan att det även utefter ostkusten mycket ofta inträffar, att fartygen gå från den ena platsen till den andra och ta in en del av sin last vid ett verk och en annan del vid ett annat verk för att så småningom slutligen få full last. Speciellt är detta förhållandet beträffande poster, som säljas från de delar av landet, där utfraktningen sker över Göteborg. Jag tror åtminstone, att man kan säga, att det är regel, att virket går ut i småpartier tillsammans med annat gods på fartygen.

Det hänger på sitt sätt tillsammans med en annan fråga, där säkerligen framtiden skall visa, att staten begick ett ganska stort misstag och kalkylerade i hög grad fel, nämligen då den lade ner så stora kostnader på iordningställandet av Göta kanal. Erfarenheten skall säkerligen visa, att även om man gör hamnarna i Vänern aldrig så rymliga och lägger ner aldrig så stora kostnader på dessa hamnar, så komma säkerligen inga stora fartyg dit, därför att det hör till sällsyntheterna, att de kunna få full last. Detta visar åtminstone den praktiska erfarenheten hittills och jag tror, att det i fortsättningen kommer att i ännu högre grad bekräftas av verkligheten.

Herr Winberg: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Lindleys uttalande. Det är ovanligt att höra så skarpt poängteras, att statens järnvägar har alldeles för låga taxor. Annars ser man dagligen i pressen klagomål över att de hålla så höga taxor, att industrien icke kan hållas uppe utan ruineras. I detta fall torde det emellertid knappast vara av någon betydelse, vilka taxor statens järnvägar hålla, ty enligt gällande samtrafiksöverenskommelse och genom skiljedomsutslag skola, såsom vi hörde, Bergslagernas järnväg ha denna trafik; den får icke gå över statens järnvägar och alltså hjälper det icke vilka taxor, som dessa sätta.

Beträffande frågan sådan den föreligger skall jag inte närmare ingå på den samma, ty jag anser också, att man i nuvarande läge icke har annat att göra än att bifalla det uttalande, som utskottet gjort. För min del lutar jag emellertid åt den uppfattningen, att det förr eller senare kanske blir en ofrånkom-

*Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)*

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)

lig konsekvens av inlandsbanans neddragande till Kristinehamn, genom inköpet av Mora—Vänerns järnväg, att man får något rakare förbindelseled till Göteborgshållet än krokvägen över Laxå, vare sig denna förbindelseled skall gå över Töreboda eller någon annan plats. Det skall jag emellertid i detta sammanhang inte ingå på, då frågan icke är aktuell, men det lär väl i statens järnvägars och även trafikanternas intresse i framtiden bli ofrånkomligt att upptaga denna fråga till ingående behandling.

Herr **Lindley**: Jag vill bara till herr Kvarnzelius säga, att jag har mig fullkomligt bekant, att fartyg även på norrländska hamnar nödgas gå från den ena hamnen till den andra för att komplettera last, men detta är inte därför att de icke kunna få full last, utan därför att det ena sågverket har en dimension och det andra sågverket en annan dimension. Men att fartygen försvinna på traden från Vänernhamnarna till Göteborg därför att de ej kunna få laster är icke beroende av bristande lastkvantiteter utan på frakternas storlek. Ett av de allra största ångfartygen i Göteborg, som går på reguljära tradar, kan ta tio sådana laster som dessa Vänernbåtar. De senare kunna på sin höjd ta hundra standard, men det förra fartyget kan ju ta tusen. Det är alltså ingenting, som ligger hindrande i vägen för dem att ta full last; det är inte detta det gäller. Fartyg, som gå direkt över till England från Vänernhamnarna, kunna ju alltid få full last. Men det är i allmänhet inte så stora laster, som även dessa fartyg ta, på sin höjd ett par hundra standard. Huvudfrågan gäller kostnaden att trafikera kanalen och Vänernhamnarna och framför allt, som jag i mitt första anförande berörde, transportererna från Vänernhamnarna till Göteborg. De stora fartygen, som gå exempelvis till Sydamerika eller Australien eller vart det nu är, måste få en stor del av sin last transporterad från Vänernhamnarna till Göteborg, och kostnaderna för dessa transporter äro avgörande för, huruvida de skola ske på de fartyg, som trafikera Vänernhamnarna, eller på järnväg i konkurrens med dessa. Det är ett problem, detta, och det ena goda får inte förskjuta det andra. Man får icke sätta alltför höga frakttaxor och icke alltför låga heller, utan spörsmålet är hur man skall avväga dem klokt och förståndigt. Den frågan ligger nu hos Kungl. Maj:t och det gäller för Kungl. Maj:t att beakta detta spörsmål från olika synpunkter.

Jag har intet annat yrkande än det jag förut framställde om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kraftledningslånefonden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny- och ombyggnader vid den Skytteanska lappfolkskolan i Tärna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av riksdagens år 1925 församlade revisorers berättelse

angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ovannämnda revisionsberättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av de för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; och hade utskottet därvid följt den ordning, som i revisionsberättelsen blivit iakttagen.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Under försvarsdepartementet, § 7, hade revisorerna upptagit till behandling frågan om grunderna för beräkningen av arméns mathållningsanslag. Revisorerna hade vidare under försvarsdepartementet, § 8, upptagit till behandling frågan om beräkningsgrunderna för arméns furageringsanslag.

*Ang. arméns
mathållnings-
anslag m. m.*

I anledning av revisorernas berörda uttalanden hade förklaring avgivits av arméförvaltningens intendentsdepartement.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten yttrat:

»Utskottet delar den av revisorerna uttalade uppfattningen, att grunderna för förevarande anslags beräkning bära underkastas en omarbetning för ernående av bättre överensstämmelse mellan beräknade och verkliga kostnader. Det nu tillämpade sättet för anslagens beräkning, vilket resulterat i att under de senaste fem räkenskapsåren mathållningsanslaget överskridits med mera än 16,000,000 kronor, och furageringsanslaget med närmare 8,000,000 kronor, innebär enligt utskottets mening en allvarlig fara för riksstatens stabilitet, och det synes utskottet, som om på grund härav åtgärder med det snaraste måste vidtagas för åstadkommande av större tillförlitlighet i beräkningarna. Då emellertid arméförvaltningens intendentsdepartement förklarat sig skola redan vid avgivandet av sina äskanden, avsedda att föreläggas 1927 års riksdag, taga denna fråga under övervägande och det alltså torde kunna förväntas, att en förändring inom kort kommer till stånd, har utskottet allenast velat vad sålunda förkommit för riksdagen omförmåla.»

Herr statsrådet **Hansson**: Det sätt, varpå utskottet har formulerat sitt utlåtande i denna punkt, ger mig anledning att göra ett kort påpekande.

Den förändring vid beräkningen av anslag, som ställts i utsikt till 1927 års riksdag, har i själva verket vidtagits redan i den statsverksproposition, som förelagts årets riksdag. Man har under flera år haft en alltför låg beräkning av A-prisen i hithörande anslag. Kungl. Maj:t har emellertid i propositionen till årets riksdag höjt dessa beräkningar, och det finnes förhoppning att antaga att redan i den budget, som i år kommer att fastställas, om statsutskottet i detta stycke följer Kungl. Maj:ts förslag, det skall visa sig, att man har kommit undan dessa anmärkningsvärt stora överskridanden.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkterna 5—8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 10 och 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 14 och 15.

Lades till handlingarna.

Punkten 16.

*Ang.
utbetalning av
avlönings-
medel inom
vattenfalls-
styrelsen.*

Under statens affärsverksamhet, statens vattenfallsverk, § 118, hade revisorerna anført, att de vid granskning av vattenfallsstyrelsens räkenskaper funnit, att avlöningen till samtliga befattningshavare inom styrelsen för december 1924 utbetalts i två omgångar, en gång omkring mitten av månaden och en gång vid dess slut. Då gällande avlöningsreglemente föreskriver, att utbetalning av avlöning skall ske månadsvis i efterskott, hade revisorerna funnit vattenfallsstyrelsens ifrågavarande förfarande anmärkningsvärt.

Förklaring hade avgivits av vattenfallsstyrelsen, som bland annat framhållit, att den i avlöningsreglementet ingående bestämmelsen, att utbetalning av avlöning skedde månadsvis, enligt vattenfallsstyrelsens uppfattning hade den innebörden, att tjänstemännen icke ägde vare sig skyldighet att åtnöjas med längre tids mellanrum mellan löneutbetalningarna än en månad eller rättighet att påfordra tätare utbetalningar av avlöningen. Däremot syntes det styrelsen, att nämnda ordningsföreskrift icke rimligtvis kunde utgöra hinder för vederbörande verksstyrelse att i särskilda fall, när den funne förhållandena så påkalla, låta utbetala månadslönen i olika repriser, dock med iakttagande av att varje utbetalning skedde i efterskott. Den motsatta uppfattning, åt vilken riksdagens revisorer syntes vilja giva uttryck, innebure enligt vattenfallsstyrelsens åsikt en alltför snäv bokstavstolkning, för vilken det ej gäves tillräckliga motiv och som kunde medföra praktiska olägenheter.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anført:

»Utskottet kan icke dela den av vattenfallsstyrelsen uttalade uppfattningen, att icke avlöningsreglementet för kommunikationsverken skulle lägga hinder i vägen för vederbörande verksstyrelse att i särskilda fall, när den finner förhållandena så påkalla, låta utbetala månadslönen i olika repriser. Enligt utskottets mening har vattenfallsstyrelsen icke varit berättigad att verkställa den av revisorerna anmärkta utbetalningen av månadslönen för december 1924 i tvenne omgångar, och synes det utskottet, som om utbetalningar av nu ifrågavarande slag icke för framtiden böra få ifrågakomma. Då utskottet emellertid förväntar, att, därest så skulle ske, riksräkenskapsverket vidtager erforderliga åtgärder, har utskottet icke ansett nödvändigt att för närvarande påkalla särskild åtgärd från riksdagens sida, utan har utskottet allenast velat vad i ärendet förekommit för riksdagen omförmåla.»

Herr von Sneidern: Den anmärkning, som av statsrevisorerna här framställt och som statsutskottet för riksdagen framlagt i denna punkt, gäller såsom vi finna en utbetalning av vattenfallsstyrelsen av löner till tjänstemän i två repriser under december månad. Jag ber att få påpeka för kammaren, att månaden är december, och förklaringen till, att detta skett då, är uppenbarligen den, att verket har utbetalt en del av lönen före jul. Det är en omständighet som nog tidigare förekommit på flera håll i ämbetsverken, att någon del av lönerna utbetalats före jul. Det är en humanitär åtgärd, ett tillmötesgående mot tjänstemännen, som jag för min del tror har varit ganska befogat och som man icke har anledning att se snett på. Tidigare har det varit så, att lönerna utbetalats i förskott, så att själva lönen utbetalats vid månadens början, varefter det ansetts att tjänstgöringspengarna kunnat utbetalas, i den mån de varit intjänta. Utbetalningar före jul av under månaden intjänta tjänstgöringspengar voro då formellt riktiga. Genom de nya löneregleringarna, som först gällde kommunikationsverken och sedan med liknande bestämmelser infördes för andra civila verk, torde denna utväg att tillmötesgå tjänstemännen vara definitivt stängd. Det är emellertid så, att i början av december föreligger kronoskatten till betalning, vilket gör, att den lön, som utbetalas den sista november eller första december, går för tjänstemännen åt till denna betalning till den största delen åtminstone. Nu får man hoppas, att den underlättade avsättningen till kronoskatten, som är öppnad, skall användas i sådan utsträckning, att dessa svårigheter i viss mån bli lättare, men de komma likväl alltid att till viss grad kvarstå; det är, såsom vi veta, mycket svårt att få pengarna att räcka till vid jul, så att jag tror det verkligen är en fullt befogat humanitär åtgärd, att tjänstemännen få ut något av den redan intjänta lönen. Det är icke någon risk för staten att göra en tidigare utbetalning, ty såsom sagt, det gäller något som av tjänstemännen redan är intjänat, och det är endast genom den formella föreskriften i lönereglementet, att lönerna skola i efterskott »månadsvis» utbetalas, som tidigare praxis icke längre torde vara möjligt att följa.

Jag har velat göra detta påpekande under uttalande av en förhoppning, att Kungl. Maj:t ville beakta detta förhållande och taga i övervägande, huruvida det icke skulle vara någon möjlighet att mjuka upp lönereglementet på denna punkt, så att det vid behov skulle vara möjligt för respektive ämbetsverk att visa sina tjänstemän ett berättigat tillmötesgående i detta avseende.

Efter härmed slutad överläggning lades nu ifrågavarande punkt till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—21.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om beredande av erforderlig giltighet åt arbetsgivares utfästelser om pensionering av anställd personal.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 207, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Carl Gustaf Ekman* hemställt, det riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och på vilket sätt erforderlig giltighet lämpligen kunde beredas åt arbetsgivares utfästelser om pensionering av

*Ang.
utbetalning av
avlönings-
medel inom
vattenfalls-
styrelsen.
(Forts.)*

*Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.*

Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

hos honom anställd personal, och att för riksdagen framlades det resultat, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Edw. Larson* och herr *Jansson* i Edsbäcken, vilka på anförda skäl hemställt, att förevarande motion måtte av riksdagen bifallas.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Det nu föreliggande utlåtandet grundar sig på en av mig väckt motion, och jag torde sålunda vara berättigad att säga några ord i anledning av utskottets hemställan.

I motionen har jag sökt förmå riksdagen att vara med om en hemställan gående ut på att pensionsutfästelser, gjorda av enskild arbetsgivare, skulle kunna, dels erhålla ökad giltighet, dels också kunna skyddas på sådant sätt, att deras giltighet icke riskeras. Det är i motionen påvisat, liksom det är för var och en känt, att i många fall enskilda arbetsgivare antingen bokföringsmässigt eller genom någon slags donationsurkund avsatt vissa belopp till pensionering för hos företaget i fråga anställd personal. Ibland är det så, att det finnes utarbetade detaljerade bestämmelser, huru pensionerna skola utgå, i vissa andra fall däremot förekomma icke sådana bestämmelser, utan det hänvisas till ett förefintligt belopp och att man, i varje särskilt fall som förekomme, finge genom särskilt beslut av vederbörande pensioneringsbestämmelser utformade. Det bibringas i alla fall hos de vid företaget anställda den uppfattningen, att de hava en om också icke klart angiven pensionsrätt.

Emellertid inträffar det icke så sällan, att denna rätt visar sig vara mycket illusorisk. Antingen inträffar, att, trots den gjorda utfästelsen, denna icke blir av vederbörande arbetsföretag infriad, eller också inträffar, att arbetsföretaget ekonomiskt går omkull och därigenom hindras att infria sin utfästelse. Ibland inträffar också, att vederbörande tjänstemän ha genom avtal eller överenskommelse avsatt utav egna medel till det donerade beloppet för att säkerställa och öka sin eventuella pension, men att jämväl frukterna av de utav enskilda tjänstemän gjorda avsättningarna också gå för dem förlorade.

Nu har jag för min del, väl inseende, att detta är ett svårt område, varit så blygsam som möjligt, då jag i motionen endast yrkat, att utredning skulle verkställas, huruvida och på vilket sätt erforderlig giltighet lämpligen kunde beredas åt de utfästelser om pension, som vissa företag gjort för hos dem anställd personal, och att för riksdagen måtte framläggas det resultat, vartill utredningen kunde föranleda. Jag har icke ens velat påkalla ett förslag från regeringens sida utan endast önskat, att man skulle få kännedom om det resultat, som en utredning i denna fråga skulle kunna uppvisa.

Vad gör då utskottet på denna min hemställan? Jo, utskottet hänvisar till, att samma fråga tidigare varit uppe och då icke blivit bifallen. Ja, det var jag fullt medveten om, då min motion väcktes. Men det brukar icke vara något under alla förhållanden giltigt skäl. Det är nog så, att i regel varje fråga, som slutligen vinner riksdagens bifall, tidigare flera gånger varit väckt, yrkanden i flera riktningar blivit gjorda, men dessa blivit avslagna. Först efter upprepade sådana avslag börjar frågan tillvinna sig sådan uppmärksamhet, att den slutligen blir av riksdagen bifallen. Med kännedom om detta förfaringsätt, kan jag icke anse, att hänvisningen enbart till, att frågan tidigare varit uppe, kan vara en tillräcklig avlivningsanledning.

Vidare säger utskottet, att frågan på grund av åtskilliga framställningar från intresserade tjänstemannagrupper föreligger hos Kungl. Maj:t. Skall jag förstå denna hänvisning så, att utskottet uttalar den uppfattningen, att på

grund av dessa framställningar en utredning bör komma till stånd? Visar utskottet sympati för att något göres i saken? Utskottet hänvisar till framställningarna i fråga, medan utskottet samtidigt uttalar, att utskottet för sin del ställer sig på samma ståndpunkt som det intog vid 1924 års riksdag, vilken ståndpunkt innebär ett rent avslag, ett klart avvisande av varje åtgärd i detta avseende. Under sådant förhållande förstår jag verkligen icke, vad meningen kan vara med den hänvisning till framställningarna hos Kungl. Maj:t, som utskottet här gjort. Ty det är väl klart, att regeringen kommer att taga hänsyn till vad riksdagen säger i frågan. Om då riksdagen liksom utskottet förklarar: yrkandena på detta område intressera vi oss icke för, här anse vi, att det icke bör göras något, så är det klart, att dessa uttalanden för Kungl. Maj:t komma att innebära en anvisning om, att ingenting bör göras i ärendet.

Jag skall icke vidare ingå på detaljer i denna fråga. Det är uppenbart, att det icke är bra såsom det är, när stora grupper av befattningshavare på detta sätt bli missledda i fråga om värdet av utfästelser, som gälla deras framtida försörjning. Det är å andra sidan uppenbart, att ingenting kan förloras för det allmännas räkning, om man verkligen får utrett, i vilka avseenden det är möjligt att åstadkomma rättelse eller få något uppslag till reglerandet av detta missförhållande. Då det icke är något annat, som önskas, då ingen utfästelse på något sätt för statens vidkommande på detta område begäres i min motion, tillåter jag mig hemställa, herr vice talman, att motionen måtte av kammaren bifallas.

Herr Åkerman: Herr förste vice talman! Jag behöver väl icke säga, att utskottet har behandlat denna motion med det allra största intresse, och att vi mycket livligt behjärtat den fråga, som den ärade motionären här framlagt. Att slutet blev så, som det blivit, beror icke alls på, att vi underskattat frågans vikt utan uteslutande på den omständigheten, att, såsom utskottet också säger i sitt betänkande, frågan är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Därtill kommer en annan omständighet, den nämligen, att frågan om rättslig giltighet för stiftelse, vilken fråga var före här i kammaren för en tid sedan, har tagit ett så stort steg framåt, att man snart har att förvänta en lagstiftning rörande stiftelser. Denna fråga om stiftelser står i intimaste sammanhang med den föreliggande, och under sådana förhållanden ansåg utskottet det onödigt att skriva till Kungl. Maj:t om en utredning, då man visste, att den utredning, som motionären här begär, måste komma i samband med stiftelselagstiftningen samt vid prövningen av de framställningar, som i ämnet äro gjorda hos Kungl. Maj:t.

Jag vill livligt understryka vad den ärade motionären säger, att särskilt i de fall, då någon arbetat under förhoppning om att ernå pension, då han är uttjänt och han kanske låtit förmå sig att tjäna för lägre lön, är det särskilt upprörande, om han går miste om pensionen. Men å andra sidan vill jag erinra om, att i det moderna samhället, med den fackorganisation vi nu ha, är det vikt uppå, att fackorganisationerna intressera sig även för denna fråga, så att man vid de kollektiva avtalen lägger sig vinn om att åt arbetarna tillförsäkra de rättigheter, som man här vill, att lagstiftningen skall tillförsäkra dem. Lagbestämmelser i detta avseende äro naturligtvis icke hindrande, det ena goda utesluter icke det andra, och man kan nog ha även lagstiftning i ämnet — jag vill, som sagt, icke underkänna dess betydelse — men jag vill bestämt framhålla det önskvärda i, att fackorganisationerna mer än hittills beakta vikten av pensionsfrågan, och att vid de avtal, som göras upp, man även försöker tillkämpa sig bästa möjliga villkor beträffande pensioneringen. Det är ju alldeles uppenbart, att skall det bli någon riktig kläm, om jag

Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

så får säga, i pensionsfrågan, bör den ordnas på det sätt, att arbetarna själva tvinga fram dessa utfästelser. Ty det är väl ändå så, att om lagstiftningen skulle, såsom man här sett antydas, föreskriva, att när en arbetsgivare vill göra utfästelser om pensioner till sina arbetare, detta skall ske på ett visst sätt, så löper man naturligtvis då den risken, att arbetsgivaren bryr sig icke om denna donation, då han icke får sköta sig såsom han vill. Det ligger därför vikt på, att arbetarna ha sin uppmärksamhet fäst på detta och vid kollektivavtalen styra så till, att frågan verkligen blir ordnad på ett sätt, som är betryggande enligt lag. Nu finnas redan sådana sätt, det har den ärade motionären själv erinrat om. Man står icke alldeles hjälplös, ty det finnes både den ena och den andra utvägen och, såsom vi skrivit i utlåtandet, det bleve ytterligare en väg att gå, nämligen den, som kommer att jämnas genom den förestående lagstiftningen om stiftelser.

Jag vill således ännu en gång på det starkaste betona, att utskottet icke förbisett vikten och betydelsen av den sak motionären framlagt, utan vi hava uteslutande velat säga, att denna fråga redan är under Kungl. Maj:ts prövning och att vi därför icke behöva skriva om densamma. Alla de framställningar, som här omnämns, ligga hos vederbörande departement. Jag vet, att ett par ligga i finansdepartementet, men de skola, efter vad jag hört uppgivas, flyttas därifrån till justitiedepartementet. Jag har dock icke denna uppgift från departementschefen, i första hand, men jag har icke anledning att betviva den. Hela saken kommer således att bli utredd, och det var därför och *endast* därför, som utskottet svarade såsom det gjort, att motionen icke borde föranleda någon åtgärd. Jag beklagar livligt om motionären tycker, att svaret varit för strängt, men meningen har verkligen varit god.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Herr Larson, Edward: Den föreliggande frågan är för dem det berör av utomordentligt stor betydelse, churu den måhända för en utomstående kan anses vara av mindre intresse. Vill man emellertid tränga in i frågan, måste man komma till det resultatet, att här föreligga missförhållanden, som om möjligt böra tillrättaläggas. Här är nu icke framlagt förslag om några särskilda riktlinjer eller huru frågan bör, kan och skall lösas, utan det begäres endast, att det skall undersökas och utredas, huruvida och på vilket sätt denna fråga må kunna lösas för att få rättelse i föreliggande missförhållande. Det är ju dock så, att en pensionsutfästelse är egentligen ett löfte om en blivande utbetalning av intjänt lön, det är något som vederbörande personal eller tjänsteman fått betala med sitt arbete, och därför bör det naturligtvis vara angeläget att ställa så, att denna lön eller vad man vill kalla den, blir oantastbar. Man synes kanske icke på alla håll förstå värdet av detta, men det är dock så. Om t. ex. en person har, låt oss säga, 3,000 kronor i lön och löfte om pension, då är det givetvis betydligt mera, än om samma person har en lön på 3,000 kronor utan pension. Det måste alltså vara någonting, som vederbörande genom sitt arbete intjänat, churu det reserverats för ålderns dagar, för den tid, då vederbörande icke längre genom arbete kan förtjäna sitt uppehälle. Nu har, under sista tiden i synnerhet, det skett så stora ekonomiska omvälvningar, att en hel del människor, som arbetat och levat i den tron, att de på gamla dagar skulle ha pension att tillgå, blivit avskedade, de ha så att säga blivit ställda på bar backe. Nu föreskriva pensionsreglementena i allmänhet, att för att få pension, skall vederbörande vara i tjänst och hava anställning, men det häves ju genom att personen i fråga blir avskedad. I många fall har det hänt, att personer, som länge arbetat och väl tjänat en firma eller ett bolag, blivit avskedade, helt enkelt därför att firman eller bolaget kommit i sådana omständigheter, att den icke längre hade arbete för dem, och sedan dessa personer blivit avskedade, har

deras möjlighet att få pension blivit avskuren. Man får icke förundra sig över, att det råder mycket stor misstämning över ett sådant sakernas tillstånd. Det är naturligtvis hårt, när man på det sättet blir ställd utan alla möjligheter, så att säga, på gamla dagar. Det finns också fall, där personer, som haft anställning, blivit erbjudna bättre plats med högre avlöning, men med tanke på den anställning, som de haft, vilken inbegripit pensionsförmåner, ha de måst avstå, ehuru detta säkerligen skett med tungt hjärta. Det har varit tron och hoppet på en tryggad ålderdom som fått vara avgörande. I synnerhet en något till åldern kommen har måst räkna med dessa faktorer. De veta ju, att de arbeta. Nu är det uppenbart, att det är omöjligt att så att säga lagstifta så, att vederbörande arbetsgivare skola vara skyldiga att lämna pension. Den saken är ju utesluten, men det är säkerligen bättre för vederbörande personal, om det kan ordnas så, att även om det blir ett mindre antal, som ge utfästelser om pension, dessa dock göras i sådan form, att de pensionsberättigade kunna lita på dem, än om ett flertal gör utfästelser, som efter gottfinnande kunna sättas ur kraft.

Nu avser motionen, såsom jag förut sade, endast en undersökning, huruvida det är möjligt att komma fram till ett resultat i denna fråga. 1923 års lagutskott — frågan var ju uppe då — förklarade, att såsom motionen då var skriven, kunde utskottet icke gå med på den, emedan den angav vissa riktlinjer, utskottet yttrade härvid bland annat: »Ehuru utskottet behjärtat de skäl, som ligga till grund för motionärernas framställning, kan utskottet sålunda icke tillstyrka lagstiftning i enlighet med i motionen angivna principer.» Då nu denna motion ligger, så att säga, på en annan linje, då den endast begär en utredning och icke anvisar några riktlinjer, så vill det förefalla, som om riksdagen ändå borde taga det steget att gå dessa som frågan berör till mötes för att få denna fråga lagd på sin rätta bog.

Nu ha visserligen en del sammanslutningar ingått till Kungl. Maj:t under föregående år med begäran om utredning och förslag i frågan, men det är ju givet, att om riksdagen ställer sig avvisande till dessa krav, så blir det väl litet svårt, förmodar jag, för regeringen att vidtaga en utredning. Jag förstår icke riktigt, hur det kan ligga till, men det förefaller, som om, därest riksdagen ställde sig absolut avvisande till något dylikt, det kanske kunde bli litet svårt att göra något åt saken. Den synes mig emellertid vara så behjärtansvärd, att jag ber på det allra livligaste få yrka bifall till motionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den ståndpunkt, som utskottets ärade ordförande intog vid sitt försvar för utskottets hemställan, är en annan än den ståndpunkt, som utskottet självt intagit. Herr Åkerman förklarade för sin del, att han var mycket intresserad för saken, och han utgår ifrån såsom själv givet, att Kungl. Maj:t skall taga upp frågan till prövning och att detta skulle föranleda till något resultat. Han försäkrade, att det var visst icke därför, att man ogillat motionärens resonemang och utgångspunkt, som utskottet stannat inför det resultat, till vilket det kommit. Men i utskottets hemställan, herr talmän, står det på följande sätt: »Utskottet intager till nu förevarande motion samma ställning som till den vid 1923 års riksdag väckta motionen.» Och i utskottsbetänkandet ingår vad det årets lagutskott intog för ställning. Det var den, att det på punkt efter punkt radade upp en mängd skäl, som gjorde, att *icke* någon åtgärd av i motionen avsedd art bör förekomma. Här föreligger en motsägelse, som jag måste beteckna såsom helt oförklarad.

Nu har herr Åkerman sagt, att utskottet dessutom pekat på, att beträffande särskilt frågan om pensionskassor i stiftelses form förslag därom ju sedermera lär förväntas, så att vederbörande genom vissa åtgärder i den riktningen komma att få sin ställning reglerad. Men icke täcker detta begrepp, pensionskassor i

Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

stiftelses form, det önskemål, som framförts i motionen och som förekommer i de framställningar, som gjorts till Kungl. Maj:t.

Vidare förekom det i herr Åkermans yttrande en annan hänvisning. Han talade om fackföreningar, sammanslutningar och avtal och han menade, att det vore lämpligt, när lagutskottet hänvisar vederbörande till att genom kamporganisationer tvinga sig till sin rätt. Jag tror, att det icke precis är så alldeles lämpligt av lagutskottet att hänvisa till en sådan lösning. Jag tror tvärtom att rättssamhället skall finna det angeläget, att även de, som icke kunna — och det är en stor del av de befattningshavare, som det här gäller — hänvisa till fackföreningssammanslutningar och som icke kunna genom makt tilltvinga sig rätt, få sina intressen av riksdagen tillvaratagna.

Det förefaller mig sålunda, som om alltjämt skäl föreligga att bifalla motionen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag förstår icke riktigt det resonemang, som den ärade ledamoten på stockholmslänsbänken förde.

Det är alldeles riktigt, att utskottet hänvisat till behandlingen av samma fråga vid 1923 års riksdag, men den ärade talaren har, såvitt jag förstod, alldeles hoppat över det, som utskottet sätter allra främst i sitt yttrande vid behandlingen av ärendet år 1923. Ty vad är det, som vi där börja med och som sålunda för oss varit det viktigaste? Jo, vi framhålla alla dessa olägenheter, som han påtalat, och vi säga, att »genom förefintligheten av pensions- eller understödsfonder bibringas» de anställda »den uppfattningen, att de äga en tryggad rätt till mot dessa fonder svarande tillgångar», och att de kunna »understundom taga anställning på villkor, som de icke skulle hava antagit, därest de insett, att de avsätta fonderna icke erbjöde någon säker garanti för, att i utsikt ställda förmåner verkligen komme att utgå». Särskilt hårt »måste det synas», om de själva bidragit till dessa fonders bildande, och det »ligger i öppen dag, att ovanberörda förhållande icke är tillfredsställande. I synnerhet är det stötande, att arbetsgivare genom att avsätta medel till pensionsfonder kunna hos de anställda väcka förhoppningar om tryggad pension vid ålderdom eller arbetsförmåga, vilka förhoppningar» sedan »gäckas».

Vi ha sålunda inlett det hela med att på det allra starkaste ge uttryck åt, att vi sympatisera med den tanke och de strävanden, som herr Ekman i sin motion givit uttryck åt. Då vi sedan skola undersöka, hur denna tanke skall kunna förverkligas, så ha vi först funnit, att det med nuvarande lagstiftning finns en hel del möjligheter för den arbetsgivare, som vill säkerställa sina arbetares pensionsförmåner, men vi ha observerat, att arbetarna icke lyckats förmå arbetsgivarna åtminstone i allmänhet att använda sig av de där möjligheterna, som nu förefinnas. Och när vi år 1923 undersökte frågan och satte oss i förbindelse med arbetsgivare, fingo vi det beskedet, att om vi skulle försöka genom lagstiftning tvinga dem att avsätta fonder, så vore det mycket sannolikt, att de icke alls ville inlåta sig på några som helst pensionsutfästelser.

Det var dessa synpunkter, som gjorde, att vi icke sågo någon möjlighet att anvisa någon riktlinje för en blivande utredning. Nu har i alla fall, såsom ordföranden i utskottet meddelat, dessa önskemål förts fram till regeringen dels genom enskilda skrivelser och dels genom det beslut, som vi nyss fattat om undersökning i fråga om fromma stiftelser. Vi ha då inom utskottet tänkt, att regeringen i det sammanhanget skulle överväga om det finns någon möjlighet att råda bot för dessa ledsamma saker, som här äro påtalade. Skulle det visa sig möjligt, så äro vi endast glada däröver.

När herr Edward Larson här höll ett långt anförande om det ömmande och berättigade i de framförda önskemålen, så är detta, vad utskottet beträffar, att slå in öppna dörrar. Ty härom rådde i utskottet, såvitt jag vet, fullkomlig

enighet. Herr Larson, som själv var med år 1923, såg då icke någon möjlighet att komma fram med något förslag. Sedan har ju det förhållandet inträffat, att en av våra mest inflytelserika medlemmar här i kammaren väckt en motion; men vi ha icke heller i hans motion sett något förslag till riktlinjer, varigenom det av oss alla åtrådda önskemålet skulle kunna förverkligas.

Om regeringen kan hitta på något, som hjälper i detta svåra läge, äro vi som sagt glada över det, men utskottet har icke funnit något, som kan peka hän på en lösning. Och vill regeringen taga frågan om hand, så ligger som sagt ärendet redan på regeringens bord.

Herr Åkerman: Blott några få ord med anledning av den ärade motionärens sista anförande. Jag vill då först erinra om, att utskottsutlåtandet är uppställt på det sättet, att däri först redogöres för 1923 års uttalande. Sedan kommer en beskrivning på alla de framställningar, som gjorts i ärendet hos Kungl. Maj:t, och i det stycket står det, att samtliga dessa ansökningar eller anmälningar äro nu »beroende å Kungl. Maj:ts prövning».

Jag tycker icke, att utlåtandet skulle kunna missförstås, ty det är, som jag sagt, så, att vi livligt behjerta motionen och att vi varit ytterst intresserade av saken.

Den ärade motionären sade vidare, att det förvånade honom, att lagutskottets ordförande kunde anse det vara lämpligt att fackorganisationerna skulle kunna taga en sådan sak om händer. Det var fred man ville ha, och icke strid. Jag har verkligen alldeles samma mening som han, att jag vill fred och icke strid, men jag betraktar just fackorganisationerna på båda sidor jämte de kollektiva avtalen som en av de kraftigaste fredsgarantier, som existerar, och jag sade i mitt anförande, att jag tänkte mig icke, att fackorganisationerna ensamma skulle ordna den saken, utan att med stöd av den lagstiftning, som redan finns och som eventuellt kan komma, dessa arbetarnas organisationer skulle ytterligare göra sig påmint hos arbetsgivarna och, naturligtvis icke med våld och strejk — jag beklagar, att orden skulle förstås så illa — men genom fredlig övertalning, ifall herr Ekman tycker, att det uttrycket passar bättre, söka hos arbetsgivarna utverka sådana utfästelser.

Nu är det så, att andra kammaren redan har tagit lagutskottets utlåtande och vid sådant förhållande är det kanske icke så mycket nu att tvista om. Jag tror, att regeringen, när den får läsa den här diskussionen, kommer att bli mycket intresserad av denna fråga och göra allt vad göras kan för att på något sätt skapa en lösning av densamma, om någon sådan står att vinna.

Herr Hederstierna: När det nu är som ordföranden i första lagutskottet sagt här, att andra kammaren redan tagit utskottsutlåtandet, så är det ju inte mycken idé att stå här och prata, såvida icke motionären vill framföra detta såsom en opinionsyttring av första kammaren i motsats till andra kammaren.

Jag vill också säga motionären, att när jag försökte klämma fram av de två frisinnade reservanterna i utskottet, varför de skulle gå på en motsatt bog mot den vi andra gingo fram på, så lyckades jag aldrig fundera ut någon annan orsak därtill, än att det var därför, att det var den ärade motionären, som väckt denna motion. Några andra sakskaäl fick jag icke tag i.

Jag vill också säga, att jag förvånade mig särskilt över, att herr Edward Larson, som satt med i utskottet och hörde, hur vi alla förklarade, att vi funno dessa förhållanden mycket behjärtansvärda och att vi voro upprörda över, att det så ofta hände, att möjligheten att få pension försvann genom att affären gick omkull och därmed de kassor, som blivit donerade eller insamlade för pension åt affärens anställda. Det fanns ingen av oss i utskottet, som

*Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)*

Ang.
arbetsgivarers
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

icke var upprörd över detta, men ändå står herr Edward Larson här och håller en lång predikan därom för oss.

Vad som är svårigheten här det är naturligtvis, att man ju icke här i riksdagen bara bör slunga fram en skrivelse till Kungl. Maj:t och säga: »Var god och red ut detta och titta på det och ge oss ett förslag.» Det bör man icke göra, utan att man själv har någon liten aning om, hur det skall göras. Litet begär man väl ändå, att riksdagen skall kunna anvisa eller själv begripa, innan den skriver till Kungl. Maj:t! Varken motionären eller vi ledamöter i utskottet ha kunnat på något sätt giva någon ledning beträffande hur det skall göras. Faran är naturligtvis den, om man ger några regler för arbetsgivarna, att de sluta upp att lämna bidrag till sådana här kassor, när pengarna dragas ifrån deras affär. Motionären förklarar i det avseendet, att han icke tror detta vara förhållandet, men då får jag säga, att motionären är mindre människokännare än jag trodde honom om. Vi få väl lov att litet se sanningen i ögonen; vi kunna icke ålägga enskilda arbetsgivare att bilda sådana kassor.

Sedan kommer jag till det, som ordföranden i utskottet upprepade gånger framhållit, nämligen att en skrivelse, liknande den i motionen begärda, redan finns hos Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t icke kan låta bli att pröva vad som anförts. Kungl. Maj:t har även anledning att göra det, då riksdagen begärt utredning och förslag angående fromma stiftelser, vilket är ett fullt lika behjärtansvärt ändamål som den del av detta fält, som motionären berört.

Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Larson, Edward: Med anledning av den siste ärade talarens anförande ber jag få säga, att då det år 1923 väcktes motion i detta ärende, voro i motionen vissa riktlinjer för en undersökning angivna. Dessa underkändes av lagutskottet. Lagutskottet kunde icke gå med på att skriva till Kungl. Maj:t på den grund. Nu har det väckts en motion, vari icke några riktlinjer alls angivas, utan det lämnas öppet att undersöka, hur man bör gå tillväga. Men då säger herr vice ordföranden i utskottet: »Några linjer bör man väl draga upp, om utskottet skall kunna tillstyrka bifall!» Det blir verkligen litet svårt att veta, hur man skall lägga en motion, då det vändes fram och tillbaka på detta sätt.

Vidare säger utskottets vice ordförande, att man icke kan ålägga vederbörande att bilda pensionskassor. Detta är icke alls meningen, att göra det, utan vi säga tvärtom att det är bättre med färre kassor, men kassor som äro tillförlitliga, än ett flertal kassor eller pensionsinrättningar, om jag skall kalla dem så, som äro otillförlitliga och som icke ha något värde för vederbörande.

När sedan herr Hederstierna beklagar sig över min långa predikan, får jag verkligen säga, att detta beklagande var ganska malplacerat. Så litet som jag upptager kammarens tid, trodde jag verkligen, att då jag här står såsom reservant, jag skulle kunna få säga några ord utan anmärkning från hans sida.

Beträffande herr Klefbeck's yttrande om, att jag var med i utskottet vid behandlingen år 1923 av detta ärende, så är det nog riktigt, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att jag icke var med vid frågans slutbehandling.

Jag yrkar fortfarande bifall till motionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr Hederstierna sade, att vi icke skulle stå och »prata» längre i denna fråga, därför att andra kammaren redan fattat beslut. Jag får dock säga, att det föreföll mig som om å hans sida liv och lära icke stode i överensstämmelse med varandra, ty det herr Hederstierna anförde såsom bidrag till belysningen av denna sak tillåter jag mig beteckna såsom enbart »prat».

Herr Hederstierna säger, att man icke kan tvinga arbetsgivarna att bilda pensionskassor. Min motion innehåller icke något önskemål därom, utan den innehåller anhållan om utredning av frågan, hur gjorda pensionsutfästelser skola kunna erhålla giltighet. Det är ett klart begränsat område och något helt annat än det herr Hederstierna talade om. Det föreföll, som om herr Hederstierna icke ens läst motionen.

*Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)*

Sakförhållandet är ju det, att det göres en mängd mer eller mindre detaljerade utfästelser, men att dessa utfästelser sedermera visa sig vara fullständigt värdelösa. Det är den omständigheten, som här skulle, enligt motionen, upp- tagas till undersökning, så att man finge utrett, huruvida icke genom den ena eller andra åtgärden en dylik utfästelse skulle kunna erhålla sådan karaktär, att den verkligen ger åt den, som den lovar något, det givna i största möjliga utsträckning. Och att för sådana fall ge ytterligare direktiv än det, som ligger i själva denna begränsade utredningsuppgift, förefaller icke vara erforderligt.

Jag vill vidare framhålla att, när herr Hederstierna, som ibland uppträder här och ger lektioner om gentlemannamässighet i kammaren, tillåter sig antyda, att det icke förefinnes något annat skäl för reservationen än att den och den väckt motionen, så vad man än vill säga om en sådan argumentering, den är varken stark eller gentlemannamässig! Jag tillåter mig hemställa om bifall till min motion.

Herr Julin: Herr talman! Jag kan som sittande vid väggen i första lagutskottet intyga, att utskottet visade livligt intresse för denna fråga, men jag kan inte hjälpa, att jag från min observationsplats där fick det bestämda intrycket att utskottet på intet sätt märkte, att frågan icke ligger till på samma sätt 1926, som den gjorde 1923. Första lagutskottets betänkande visar ju också, att man strängt taget icke alls vänder sig mot vad som yttrats i motionen 1926, utan alltjämt anför precis samma argumentation som 1923. Betänkandet från sistnämnda år är ord för ord avtryckt i utlåtandet och utgör, kan man säga, det enda som utskottet har anfört.

Nu har emellertid, såsom i motionen påvisats, något nytt inträffat. När första lagutskottet 1923 behandlade denna sak, framhöll man som ett av sina starkaste argument, att en fara kunde ligga i ett statsingripande, därför att det kunde resultera i att några pensionsutfästelser i fortsättningen överhuvud icke skulle komma att göras. Vad har nu hänt sedan dess? Jo, de av saken närmast berörda ha ingripit och sagt ifrån, att de taga risken, ty, säga de, det är bättre, att inga nya pensionsutfästelser göras än att det göres sådana, vilka när som helst kunna ryggas. Det finnes en alldeles särskild anledning att, som motionären gjort, just nu taga upp denna fråga. Det har visat sig, att företag, som gjort pensionsutfästelser, i allmänhet så långt det i deras ekonomiska förmåga stått sökt hålla dessa utfästelser. Men det har på sista tiden kommit in något annat, nämligen att i åtskilliga fall sådana företag, trots att de hava pengar i behåll och pensionsfonderna äro i god ordning, likväl ryggat sina pensionsutfästelser. Det finnes alltså ytterligare en hake. Ingenting är mera belysande för denna sak än den lilla episod, som inträffade här för några månader sedan, då man tvistade om pensionsrättens oantastbarhet i samband med inrättandet av den stora pensionsanstalten Sverige. Anstaltens direktör, herr Bergholm, hade ju uttalat sig mycket livligt för pensionsrättens oantastbarhet, men samtidigt sade han, att pensionsanstalten måste se till, att den tillgodoser allas önskemål, och följaktligen hade man också lämnat öppen möjlighet för en arbetsgivare, som där försäkrat sin personal, att, när han så önskar, rygga sin pensionsutfästelse på så sätt, att han om någon av personalen lämnar tjänsten återtager, vad som avsatts för denne. Om någon på fullt legitima skäl lämnar tjänsten, kan arbetsgivaren rygga sin pensionsutfästelse ge-

Ang.
 arbetsgivares
 pensionering
 av anställd
 personal.
 (Forts.)

nom att ur fonden uttaga, vad som är avsatt för honom. Detta kan rimligtvis icke vara en god form för en pensionsutfästelse.

Det finnes här en mängd saker, som böra utredas. Begreppen pension och pensionsutfästelse äro t. ex. icke rättsligt fastslagna på samma sätt som begreppen lön och utfästelse att betala lön. Genom de nya omständigheter, som av motionären påpekats, har frågan nu blivit en helt annan än 1923. Detta här första lagutskottet icke lagt märke till eller i varje fall icke brytt sig om att taga upp i detta sammanhang. När utskottet nu svarar med 1923 års betänkande, svarar utskottet därför faktiskt icke på motionen.

Hur hopplöst det än är, som frågan nu ligger, ber jag, att få lägga min röst för motionen och mot utskottet.

Herr Hederstierna: Vad först beträffar herr Ekmans anmärkning mot min bristande gentlemannamässighet, beror den naturligtvis uteslutande på att vi ha olika åsikt om vad man kan kräva av en gentleman, att han skall göra och icke göra. Där lära vi väl icke kunna övertyga varandra.

Sedan får jag säga, att det föreföll på herr Ekman, som om han hade tänkt sig, att då en arbetsgivare bildar en pensionskassa eller en fond, skulle staten sedermera kunna ställa vissa fordringar på fonden visavi honom. Men det lära vi icke kunna utgå ifrån. Han bildar fonden frivilligt, och då har han naturligtvis rättighet att uppdraga de gränser och fixera de bestämmelser, som skola gälla för den av honom bildade fonden. Han är i sin fulla rätt att göra någonting eller icke göra någonting, och då kan icke staten komma och säga: »när ni gör så och så, skall det och det gälla», utan det beror på hans egen vilja.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Det förefaller mig icke alls vara något orimligt krav på lagstiftningen, att den kommer till det resultatet, att, där arbetsgivare gör pensionsutfästelse och sålunda bibringar den hos honom anställda den uppfattningen, att han skall erhålla pension, denna utfästelse skall förplikta till den ena eller den andra åtgärden för tryggnad av dens rätt, som beröres av pensionsutfästelsen. Detta är alls icke något orimligt krav, och i varje fall är det av den art, att det synes mig böra undersökas, huruvida vägen är framkomlig eller icke.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de

ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr andre vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härpå votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 45.

Ang.
arbetsgivares
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

Ang.
s. k. borgerlig
begravning.

Genom en den 29 januari 1926 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 44, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2) angående jordfästning.

8 § 2 mom. i förevarande lagförslag var så lydande:

Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehafat tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 228 av herr *Karl Andersson* samt inom andra kammaren nr 353 av herr *Lindmark* och nr 355 av herr *Petersson* i Lerbäcksbyn m. fl.

I de två förstnämnda motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att stadgandet i 8 § 2 mom. »och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro» skulle erhålla följande lydelse »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro». I den av herr *Petersson* m. fl. väckta motionen hade hemställts, dels att andra stycket av 8 § 1 mom. måtte ur förslaget utgå, dels ock att 8 § 2 mom. skulle hava denna lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, men må ej kyrka upplåtas.»

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Vidkommande 8 § 2 mom. i det av utskottet tillstyrkta lagförslaget hade reservationer anmälts

1) av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Lyberg*, *Rogberg*, *Nilsson* i Antnäs, *Persson* i Trängen och *Christenson* i Södertälje, ansett, att vad utskottet vid detta lagrum för egen del anfört bort hava den lydelse, reservationen visade, samt på grund härav hemställt, att 8 § 2 mom. måtte erhålla följande lydelse:

Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.

Ang. 2) av herr *Edw. Larson*, som beträffande avfattningen av lagrummet instämt
s. k. borgerlig med herr *Hederstierna*.
begravning.

(Forts.)

Herr Hederstierna: De av herrarna, som hava minne av vad som förelåg här förra året, då denna fråga var uppe, torde hava klart för sig, att den massa skiljaktigheter, som då framträdde, och de olika meningar, som då kommo till synes, nu hava reducerats, så att det hela gäller ordalydelsen i 8 § 2 mom. Det är där fråga om under vilka förhållanden begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall få äga rum. Det är således uppenbart, att man här kommit varandra synnerligen nära, och det är ju mycket litet i själva ordalagen, som skiljer oss åt. Tankarna torde ju här ganska nära kunna förlikas. Jag hemställer, om vi icke alla skulle kunna enas om någon formulering, som gäve en verklig förhoppning om att vi kunna få slut på denna fråga. Den har sysselsatt oss alldeles för länge för att vi icke litet var skulle kunna komma överens. De som haft den åsikten, att en begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning aldrig skulle få äga rum i kyrka, få naturligtvis giva med sig i ett viktigt avseende, då de få vara med om att principen brytes. Då man sedan gör sin formulering, gäller det naturligtvis att avfatta den så, att man har någon förhoppning om att denna fråga verkligen kommer i hamn. Jag vågar därför tro, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om vi alla skulle kunna enas om den mening, som innefattas i den av mig avgivna reservationen, där det heter: »ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro».

Jag har hört, att den motivering, som jag har framlagt i min reservation, stöter några. Jag vill naturligtvis icke i ringaste mån hålla på denna motivering. Kan det bidra till någon enighet oss emellan, är jag den förste att avstå från densamma. Jag skulle därför, herr talman, vilja yrka bifall till förevarande lagförslag, men med den formulering av 8 § 2 mom., som föreslagits i min reservation.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till klämman i min reservation i fråga om 8 § 2 mom., men med uteslutande av reservationens motivering.

Herr statsrådet Nothin: Herr talman, mina herrar! Jag skall villigt och gärna erkänna det tillmötesgående, som i den nu föreliggande frågan visats från reservanternas sida. I fjol var ju läget det, att i båda kamrarna förekommo långvariga och ingående diskussioner rörande åtskilliga punkter i fråga om jordfästningslagen. Reservanterna ha emellertid lojalt accepterat det beslut, som då blev riksdagens; och den meningsskiljaktighet, som nu föreligger, avser endast frågan om den formulering, som bör användas för att i lagtext giva det lämpligaste uttrycket åt tankegången i den nu föreliggande propositionen.

Jag vill för frågans belysande något erinra om dess tidigare behandling.

I fjolårspropositionen lämnades icke några bestämnelser alls i fråga om kyrkas upplåtande för icke-kyrklig jordfästning. Det framhölls emellertid i motiveringen, att man beräknade, att kyrkas upplåtande skulle ifrågakomma mera i undantagsfall, och att man ansåg det vara lämpligast att åt vederbörande prästerskap överlämna avgörandet, huruvida dylikt upplåtande borde äga rum eller icke. Denna ståndpunkt, om vilken Kungl. Maj:t och riksdagen enades, mötte emellertid motstånd i kyrkomötet. Kyrkolagsutskottet föreslog ett kategoriskt förbud mot kyrkas upplåtande, men av motiveringen till utskottsutlåtandet framgick, att man förutsatte, att under vissa undantagsförhållanden ett upplåtande av kyrka skulle kunna äga rum. Vid ärendets behandling i kyrkomötet erinrade jag om att, såsom motiveringen var lagd, syntes

ingen nämnvärd — så tror jag, att mina ord föllö — principiell meningskiljaktighet föreligga. Däremot ansåg jag, att om kyrkolagsutskottets förslag antoges, skulle det föranleda en annan tolkning än som kunde utläsas av kyrkolagsutskottets motivering. Jag ansåg därför, att den av utskottet föreslagna formuleringen icke vore antaglig. Riktigheten av denna min mening har sedermera bekräftats enhälligt både av lagrådet och av första lagutskottet i dess nu föreliggande utlåtande.

*Ang.
s. k. borgerlig
begravning.
(Forts.)*

Emellertid ansåg jag mig i höstas, sedan frågan fallit i kyrkomötet, böra undersöka möjligheten av att finna en sådan lagtext, som å ena sidan icke förhindrade kyrkas upplåtande, när skäl därtill vore, men å andra sidan gäve prästerskapet det stöd i lag, som man från vissa håll hade ansett behövt för prästerna vid handläggningen av dessa ärenden. Jag tvekade då mellan den formulering, som sedermera valdes i propositionen, samt en annan formulering, som nästan ordagrant anslöt sig till den nu av reservanterna förordade.

Vad som föranledde mig att välja den linje, som i propositionen valdes — den positiva linjen — var närmast tanken på de önskemål, som kunde förefinnas på frikyrkligt håll. Efter mitt sätt att se, låg saken nämligen så till, att i de fall, där man önskade en begravning utan någon religiös ceremoni överhuvud taget, skulle fråga om kyrkas upplåtande mindre ofta uppkomma. Däremot kunde, särskilt i vissa delar av landet, där befolkningen övervägande hade anslutit sig till frikyrkliga meningsriktningar, behov yppas att oftare, än måhända den ifrågasatta negativa formuleringen medgäve, komma in i kyrkan vid en begravning med en religiös prägel men utan statskyrklig ritual. Efter samråd med en del representanter för frikyrkliga riktningar kom jag därvid till det resultatet, att det vore riktigast att välja den positiva linjen. I enlighet härmed har också propositionen fått sin avfattning.

Sedermera har emellertid från kyrkligt håll uttalats bekymmer över denna formulering. Man har förmenat, att densamma skulle ge anledning till en annan tolkning än den som vore avsedd, och att densamma skulle av prästerna fattas såsom en positiv skyldighet att upplåta kyrka även där så icke skulle blivit fallet enligt fjolårspropositionen. I anledning av dessa betänkligheter har man nu från frikyrkligt håll ansett sig kunna avstå från den positiva linjen.

Såsom saken alltså nu ligger, har jag därför kommit till det resultatet, vilket jag redan tillkännagivit i medkammaren, att jag icke längre kan urgöra den positiva linjen. Från min sida finnes därför icke längre någon erinran mot att lagtexten gives en formulering, som ansluter sig till den av reservanterna förordade.

Vad angår reservanternas motivering har i densamma åberopats vissa exempel. Jag tror, att därest denna motivering finge kvarstå, skulle möjligen, fastän exemplifieringen troligen icke varit avsedd att bliva uttömmande, vållas det missförståndet, att denna exemplifiering betraktades såsom uttömmande, och att alltså lagrummets tillämpning bleve snävare än önskligt vore.

Under förutsättning, att motiveringen strykes, kan jag, som jag nämnde, icke längre göra någon erinran mot den formulering av lagtexten, som reservanterna föreslagit, och jag hälsar med verklig tillfredsställelse, att denna fråga slutligen synes kunna avgöras i en fullständig enighet. Jag ser däri en större och bättre garanti för att dessa frågor komma att i fortsättningen bedömas med det ömsesidiga hänsynstagande, som är önskvärdt, än om man utan dylik enighet skulle välja vare sig den ena eller andra tämligen likartade formuleringen av lagen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmanen, att i avseende å det nu ifrågavarande utlåtandet endast yrkats, att vad ut-

Ang. s. k. borgerlig begravning. skottet hemställt skulle bifallas med den ändring, som föranleddes därav, att 8 § 2 mom. av ifrågavarande lagförslag erhöles den lydelse, som förordats i den av herr Hederstierna vid utlåtagandet avgivna reservationen.

(Forts.)

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion, I: 220, om beredande av ökat skydd åt kroppsarbetarna inom storindustrien m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Interpellation ang. revision av pilsneröls-lagstiftningen.

Herr **Bergman** erhöles på begäran ordet och anförde: Herr talman! 1925 års riksdag hemställde i skrivelse till Kungl. Maj:t om framläggande av förslag i syfte att den s. k. pilsnerförsäljningsförordningens kontrollföreskrifter måtte fullständigas och förtydligas, så att förefintliga — från skilda delar av landet ofta och kraftigt påtalade — missförhållanden på ifrågavarande område må kunna så vitt möjligt undanröjas.

Från regeringens sida har ställts i utsikt att proposition med anledning av denna skrivelse skulle framläggas för innevarande års riksdag, i pressen meddelades, att så skulle ske, bevillningsutskottet, som fått upplysning att propositionen skulle komma, uppsköt i avvaktan därpå sin behandling av vissa motioner, som ägde samband med vad som förmodades komma från regeringens sida, och folket i de många orter, där man önskade få vara kvitt det ständiga kringkörandet av icke rekvirerat öl med därav följande oordningar och dryckesfrestelser, icke minst för den yngre generationen, avvaktade med tillförsikt, efter riksdagens eniga uttalande, en nykterhetsvänlig regerings raska och målmedvetna aktion.

Till allmän förvåning och besvikelse har emellertid nyligen meddelats, att någon proposition detta år icke är att förvänta.

Med anledning härav, och då behovet av ett förbättrat tillstånd på ifrågavarande område är mycket trängande och i följd därav utsikten till ytterligare förhållning av frågan synnerligen bekymmersam, såsom från många håll och i stigande grad bekräftas, tillåter jag mig, enligt en enhälligt uttryckt önskan inom Riksdagens nykterhetsgrupp, vördsamt begära kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet få rikta följande spörsmål:

Vad är anledningen till att den i utsikt ställda och allmänt väntade propositionen rörande pilsnerölslagstiftningens revision uteblivit?

Och är regeringen betänkt på att vidtaga några andra åtgärder för att i avvaktan på en reviderad lagstiftning motverka de överklagade missförhållandena, som vålla mycken skada, icke minst bland yngre åldersklasser av befolkningen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. den svenska Genève-delegationens åtgärder.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **Ljunglund**, som yttrade: Herr vice talman! Undertecknad anhåller härmed om första kammarens tillstånd att få till hans excellens herr statsministern framställa följande interpellation.

Söndagen den 14 mars detta år utsändes från utrikesdepartementet till sven-

ska pressen en kommuniké rörande händelserna i Genève av innehåll, att »den svenske rådsrepresentanten varken begärt eller erhållit nya instruktioner samt att den svenska ståndpunkten rörande grunderna för rådets organisation både vad de permanenta och icke permanenta platserna beträffar vidhålles oförändrad».

*Interpellation
ang.
den svenska
Genève-
delegationens
åtgärder.
(Forts.)*

Samtidigt med att denna redogörelse utsändes förelågo samstämmiga uppgifter såväl i världspressen som från den svenska pressens representanter i Genève om att den svenska rådsrepresentanten sedan två dagar underhandlade om den svenska rådsplatsens avstående till annan makt.

Min fråga gäller nu, om hans excellens statsministern skulle vilja lämna kammaren upplysning om de mått och steg, som den svenska delegationen i Genève vidtagit under tiden fredagen den 12—måndagen den 15 mars samt upplysning därom, huruvida hans excellens funnit ifrågavarande mått och steg överensstämma med den åt delegationen givna instruktionen.

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.36 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 19 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 13 och den 16 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 4 § handelsbalken; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 61, angående återlämnande till kamrarna av vissa punkter under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets memorial nr 7, angående ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till engelska episkopalförsamlingen i Stockholm av tomt för församlingens kyrka;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 135, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av tomter till egnahemsbyggnader från det till Strängnäs hospital anslagna förra biskopsbostället 2 mantal Sundby nr 1 i Strängnäs socken;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst ägoutbyte mellan kronan och Nitroglycerin aktiebolaget; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av vissa områden å Djurgården.

Vid föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 343, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående gynnande av avsättning för de blindas tillverkning vid upphandling för det allmännas behov, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, statsutskottets utlåtanden nr 62—66, sammansatta

stats- och jordbruksutskottets utlåtande nr 6, bevillningsutskottets betänkanden nr 26—29, bankoutskottets utlåtanden nr 24—28, första lagutskottets utlåtande nr 21, andra lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15, jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 21—23 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum skall uppföras:

jordbruksutskottets utlåtande nr 1 angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet,

därefter samma utskotts utlåtande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden,

därefter samma utskotts utlåtande nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden,

därefter samma utskotts utlåtande nr 23 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av villkoren för lån från Norrbottens nybyggeslånefond m. m.,

därefter andra lagutskottets utlåtande nr 14 i anledning av väckta motioner angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarna dels ock i södra och mellersta delarna av riket,

därefter samma utskotts utlåtande nr 15 i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk, samt därefter övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Avgåvos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 293, av herr *Fehr* m. fl.,

nr 294, av herr *Wohlin*,

nr 295, av herr *Widell* m. fl., samt

nr 296, av herr *von Koch* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Avgåvos och hänvisades till andra särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 297, av herr *von Koch* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksförsäkringsanstalten m. m.;

nr 298, av herr *Widell* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 4 juli 1910 om sjukkassor; samt

nr 299, av herr *Holmgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition an
anslag till sjukkasseväsendets befrämjande m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde
avslutades kl. 3.48 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
